

FOLKEUNIVERSITETET - ÉN ORGANISATION, MANGE VIRKELIGHEDER

Folkeuniversitetets historie, økonomi og aktiviteter

Rapport / November 2015

Malene Thøgersen & Henriette Bjerrum

Videncenter
for Folkeoplysning

FOLKEUNIVERSITETET – ÉN ORGANISATION, MANGE VIRKELIGHEDER

Titel

Folkeuniversitetet – Én organisation, mange virkeligheder.
Folkeuniversitetets historie, økonomi, organisering og aktiviteter.

Forfattere

Malene Thøgersen og Henriette Bjerrum

Øvrige bidragydere

Jeppe Kræmmergaard og Christian Nielsen

Layout

Videncenter for Folkeoplysning

Forsidefoto

Folkeuniversitetet i Aalborg

Print

Mercoprint Digital A/S

Udgave

1. udgave, Aarhus, november 2015

Pris

Rapporten kan bestilles i trykt udgave hos Videncenter for Folkeoplysning, pris 200,00 kr. inklusive moms, eksklusiv forsendelse. Rapporten kan downloades gratis i vidensbanken på www.vifo.dk.

ISBN

978-87-93375-25-3

978-87-93375-26-0

Udgiver

Videncenter for Folkeoplysning
c/o Idrættens Analyseinstitut
Kanonbådsvej 4A
DK-1437 København K
T: +45 3266 1030
E: vifo@vifo.dk
W: www.vifo.dk

Gengivelse af denne rapport er tilladt med tydelig kildehenvisning.

Indhold

Indledning.....	6
Datagrundlag.....	7
Resumé: Konklusioner og perspektiver.....	10
Folkeuniversitetet i dag.....	15
Folkeuniversitetet i et historisk perspektiv	38
Den samfundsmæssige kontekst ved skabelsen af Folkeuniversitetet.....	38
Forløberne for Folkeuniversitet	39
Inspiration fra England	40
Etablering af Folkeuniversitetet i Danmark	42
Bekymring om faglighed	43
Folkeuniversitetets målgruppe	44
Fritidsloven i 1969.....	45
En stor omstrukturering.....	46
Folkeuniversitetets mange virkeligheder	49
Folkeuniversitetets ledelse.....	49
Regionerne/Enhederne.....	57
Afdelingernes rolle	64
Lokalkomitéernes rolle.....	84
Opsamlende perspektiver på Folkeuniversitetet	115
Stor dedikation til kerneopgaven	115
Den fragmenterede struktur.....	115
Samarbejde eller konkurrence?	116
Lokalkomitéerne - under udvikling eller afvikling?	117
I spændingsfeltet mellem stat, marked og civilsamfund	119
Folkeuniversitetet i fremtiden.....	120
Bilag	123
Dataindsamlingsprocedurer - Komitéundersøgelsen	123
Supplerende materiale vedrørende de kvalitative interviews	124
Supplerende tabeller - Folkeuniversitetet i dag	126
Supplerende tabeller - komitéundersøgelsen.....	126
Litteraturliste	129

Indledning

Folkeuniversitetet er en unik institution i den danske folkeoplysning. Det blev etableret første gang allerede i 1898 og er i dag en statsligt finansieret, lovbestemt organisation, der ledes af et udpeget nævn. Der er samtidig tale om en landsdækkende organisation, hvor frivillige lokalkomitéer arrangerer aktiviteter i langt de fleste af landets kommuner. Folkeuniversitetet er altså en organisation med mange forskelligartede led, styrelser og beslutningstagere, men samtidigt er det én samlet juridisk og økonomisk enhed (Kulturministeriet 2014).

Ud over organisationens struktur adskiller Folkeuniversitetet sig fra andre aktører på det brede folkeoplysende område ved den helt specifikke afgrænsning af Folkeuniversitetets formål.

Siden etableringen i 1898 har Folkeuniversitetets mål været at formidle videnskabens resultater, metoder og fremskridt. Hensigten er, at alle borgere skal have mulighed for at få indsigt i den nyeste forskningsbaserede viden. Dette fremgår stadig tydeligt af Folkeuniversitetets formålsparagraf:

”Formålet med Folkeuniversitetets virksomhed er gennem folkeoplysende undervisnings- og foredragsvirksomhed at udbrede kendskabet til forskningens metoder og resultater samt fremme demokratiforståelse og aktivt medborgerskab.”

Folkeoplysningsloven, § 46

Igennem de seneste godt 100 år har Folkeuniversitetet været gennem både opgangstider og nedgangstider. I dag er der meget store forskelle mellem de enkelte afdelinger og komitéer, i forhold til hvor godt det går med at tiltrække foredragsholdere og deltagere, ligesom der er store forskelle på karakteren af aktiviteterne.

Samlet set gennemførte Folkeuniversitetet i 2014 knapt 12.000 dobbelttimers forelæsnings- og kursusvirksomhed fordelt på universitetsafdelinger og lokalkomitéer. Folkeuniversitetet får statslig støtte og modtog i 2013 i alt 15,2 mio. kr. via Finansloven¹.

På trods af Folkeuniversitetets lange historie og centrale rolle i folkeoplysningen som helhed eksisterer der ikke et samlet og offentligt tilgængeligt overblik over Folkeuniversitetets virksomhed og samfundsmæssige betydning i dag.

Videncenter for Folkeoplysning (Vifo) har derfor på eget initiativ udarbejdet denne rapport for at skabe overblik over eksisterende og ny viden om Folkeuniversitetets historie, økonomi, aktiviteter og organisering i en samlet analyse.

---

¹ I Finanslovsdatabasen, hvor oplysninger om statsstøtten er hentet, foreligger der endnu ikke regnskabs- tal for 2014, og derfor er tallene for 2013 benyttet (Finanslovsdatabasen).

Undersøgelsen indgår i Vifos overordnede projekt 'Folkeoplysningen i tal', hvor det over tid er hensigten at undersøge hovedområderne på folkeoplysningsfeltet og tilvejebringe et grundlæggende datagrundlag om området for at bidrage til ny viden, debat og udvikling på feltet.

Rapportens opbygning

Rapporten består af tre delanalyser. Efter en kort gennemgang af datagrundlaget omfatter rapportens første del en beskrivende analyse af Folkeuniversitetet i dag med fokus på organisering, økonomi, aktiviteter og deltagere.

Den anden delanalyse omfatter en kortfattet gennemgang af Folkeuniversitetets historie med særligt fokus på de elementer i den historiske udvikling, som er centrale for Folkeuniversitetets virksomhed i dag.

Den tredje delanalyse går i dybden med de mange forskellige virkeligheder, der eksisterer i Folkeuniversitetets organisation i dag. Selvom der formelt set er tale om én enhed, betyder de mange led og niveauer i organisationen, at der er mange forskellige syn på, hvordan Folkeuniversitetet fungerer og bør fungere. Samtidig er der en begrænset kobling mellem mange af organisationens led. Der kan derfor være store forskelle på, hvordan 'Folkeuniversitetsvirkeligheden' ser ud på tværs af de enkelte led i organisationen. Der er separate analyser af henholdsvis ledelsen, enhederne, afdelingerne og lokalkomitéerne.

Endelig afsluttes rapporten med en sammenfatning og perspektivering af rapportens resultater med udgangspunkt i en række udvalgte temaer – herunder perspektiver for Folkeuniversitetets rolle i fremtiden.

Datagrundlag

Datagrundlaget for rapporten består af en række forskellige kilder af både kvalitativ og kvantitativ art. Der er foretaget kvalitative interviews med i alt 13 personer fordelt på de enkelte enheder i organisationen. En oversigt over de gennemførte interviews ses i tabel 1. Interviewene blev indholdsmæssigt tilpasset alt efter informantens position i organisationen, men ud fra de samme overordnede temaer (se oversigt i tabel 29 i bilagsmaterialet). Samtlige interviews er gennemført i efteråret 2014 og det tidlige forår 2015.

Tabel 1: Oversigt over interviewpersoner

Position i Folkeuniversitet	Antal interviewpersoner
Rektor	1
Formand for Folkeuniversitetsnævnet ²	1
Afdelingsledere ³	5
Repræsentanter for lokalkomitéer	4
Styrelsesmedlemmer	2
I alt	13

I forhold til interviewene af afdelingslederne har de forskellige titler alt efter, hvilken region de er tilknyttet, og i Komitéstyrelsen er den officielle titel sekretariatsleder. I denne rapport vil de dog alle fem for overskuelighedens skyld blive benævnt 'afdelingsledere'.

Når det gælder interviewene af repræsentanter fra lokalkomiteerne, er disse udvalgt med fokus på forskellighed i forhold til størrelse, geografi og tilknytningsforhold. Det varierer, hvorvidt der er tale om komitéens formand eller en anden central repræsentant. Endelig er to styrelsesmedlemmer interviewet. Nogle af informanterne har dobbeltroller. Således er flere af de ovenstående både repræsentanter for komitéer og medlem af enten en styrelse eller Nævnet. De anvendte citater har været til gennemsyn hos informanterne i de tilfælde, hvor anonymisering ikke har været muligt.

Af ressourcemæssige årsager har det ikke været muligt at interviewe informanter for samtlige relevante led i organisationen. Generelt er informanter, som er tæt på den daglige drift af aktiviteterne i de udførende led, prioriteret. Derfor spiller regionsstyrelser og afdelingsstyrelser en begrænset rolle i analysen⁴.

Alle interviews er transskriberet og metodisk bearbejdet i softwareprogrammet NVivo med udgangspunkt i en række udvalgte overordnede analysetemaer: Folkeuniversitetets aktiviteter, deltagere, undervisere, formål og værdier, organisering og økonomi. For hvert af de overordnede temaer, er der identificeret en række undertemaer. En oversigt over det samlede kodetræ kan ses i tabel 30 i bilagsmaterialet.

Lokalkomiteernes rolle er særskilt belyst gennem en spørgeskemaundersøgelse udsendt til samtlige lokalkomitéer. Dette valg skyldes dels, at lokalkomitéerne omfatter en meget stor grad af forskellighed, hvorved det blev fundet hensigtsmæssigt at give alle komitéer mu-

---

² Da formanden blev interviewet, havde han lige forladt formandsposten. Derfor bliver han i rapporten betegnet som tidligere formand for Folkeuniversitetsnævnet.

³ Både afdelingslederen i Odense og i Komitéstyrelsen har skiftet job, siden interviewene blev gennemført, og er således ikke aktive i disse hverv længere.

⁴ Det var dog oprindeligt hensigten at involvere det samlede Folkeuniversitetsnævn i undersøgelsen via interview eller observation. Vifo blev derfor inviteret med til at overvære Nævnets strategiseminar i februar 2014 som observatør, hvilket ville være en god mulighed for at få indblik i de interne processer i organisationen som et led i undersøgelse. Det blev dog ikke muligt at deltage i seminaret som planlagt, da et flertal i Nævnet ikke ønskede, at eksterne deltagere skulle overvære den interne strategiproces.

lighed for at medvirke i undersøgelsen. Derudover er lokalkomitéernes rolle kun i begrænset grad belyst i tidligere undersøgelser. Spørgeskemaundersøgelsen er årsag til, at analysen af lokalkomitéernes rolle er mere omfangsrig end analysen af afdelingernes rolle.

Spørgeskemaundersøgelsen er gennemført i maj og juni 2015. I alt har 54 lokalkomitéer besvaret spørgeskemaet, hvilket svarer til en svarprocent på 68 pct. Undersøgelsen er repræsentativ både i forhold til lokalkomitéernes aktivitetsniveau og tilknytningsforhold. En nærmere beskrivelse af metoden bag spørgeskemaundersøgelsen kan ses i bilagsmaterialet.

Ud over det datamateriale, der er indsamlet specifikt i forbindelse med undersøgelsen, er der anvendt materiale, som er stillet til rådighed af Folkeuniversitetet eller fundet på Folkeuniversitetets hjemmeside. Dette gælder referater fra nævnsmøder, årsregnskaber, opgørelser over deltagertal og aktivitetstimer mv. I forhold til udviklingen i den offentlige støtte til Folkeuniversitetet er Finanslovsdatabase anvendt som kilde. Endelig er der i gennemgangen af Folkeuniversitetets historie anvendt diverse historiske beskrivelser af Folkeuniversitetets virksomhed.

Resumé: Konklusioner og perspektiver

Folkeuniversitetet i dag

Folkeuniversitetet er en helt særlig del af den danske folkeoplysningstradition. Både i kraft af det specifikke formål om at formidle forskningens metoder og resultater og i kraft af den særlige organisering, der præger organisationen. Folkeuniversitetets øverste ledelse er Folkeuniversitetsnævnet, også kaldet Nævnet, som er ansvarlig for Folkeuniversitetets samlede virksomhed. Aktiviteterne, som primært består af kurser og forelæsninger, udbydes af både afdelinger i universitetsbyerne og de cirka 80 lokalkomitéer rundt omkring i landet.

Universitetsafdelingerne er formelt ledet af hver deres respektive regionsstyrelser, som repræsenterer Region Nordjylland, Region Midtjylland, Region Syddanmark og Region Hovedstaden⁵, men hver universitetsafdeling har derudover selvstændige afdelingsstyrelser. Lokalkomitéerne kan selv vælge, om de vil være tilknyttet en af de fire regionale enheder, eller om de vil være tilknyttet Komitéstyrelsen, som er en særlig enhed kun for komitéer. I daglig tale betegnes de fire regioner og Komitéstyrelsen som enheder.

En afgørelse fra Kulturministeriet slog i efteråret 2014 fast, at Folkeuniversitetet på trods af sin fragmenterede struktur er én samlet juridisk og økonomisk enhed.

Økonomisk set er Folkeuniversitetet på Finansloven og modtog i 2013 15,2 mio. kr. fordelt på drifts- og administrationstilskud. I 2003 blev halvdelen af Folkeuniversitetets statstilskud skåret væk, men siden har niveauet i den økonomiske støtte været relativt stabilt.

Når det gælder Folkeuniversitetets aktiviteter, har udviklingen over de senere år vist et faldende antal aktivitetstimer og et stigende deltagertal. Udviklingen hænger til dels sammen med, at der er sket en udvikling i aktiviteternes karakter. Der er i dag færre kursusrækker og flere forelæsningsrækker end tidligere.

Analysen viser, at der er store forskelle på tværs af de enkelte enheder i organisationen i udviklingen i aktivitetsniveauet over tid. Afdelingerne står for over 80 pct. af det samlede antal aktivitetstimer, men faldet i aktivitetsniveauet har relativt set været betydeligt større for afdelingerne end for komitéerne. Derudover er der store forskelle på tværs af afdelingerne - både når det gælder udviklingen og karakteren af de aktiviteter, der udbydes.

Folkeuniversitetets mange virkeligheder

Via kvalitative interviews med udvalgte nøglepersoner og en spørgeskemaundersøgelse blandt Folkeuniversitetets lokalkomitéer giver analysen et indblik i de mange forskellige virkeligheder, der eksisterer i Folkeuniversitetet som organisation og på styrker og svagheder i den nuværende organisering.

---

⁵ Tidligere var der fem regioner, men Region Sjælland og universitetsafdelingen i Roskilde blev nedlagt i 2005 som følge af økonomiske vanskeligheder.

Folkeuniversitetets ledelse

Analysen har vist, at synet på Nævnets rolle og sammensætning varierer på tværs af informanterne – både når det gælder erfaringerne med dets nuværende rolle, og hvordan dets rolle ideelt set burde være. På trods af disse variationer er det gennemgående billede, at der er tale om en svag ledelse, og at den administrative og kontrollerende rolle fylder mere end strategisk og politisk gennemslagskraft. Analysen har vist, at forklaringen på ledelsens nuværende rolle findes i en kombination af de følgende forhold: Manglende beføjelser, meget autonome afdelinger, Nævnets sammensætning, en begrænset kobling mellem Nævnet og resten af organisationen og endelig, at ledelsen ifølge mange informanter ikke i tilstrækkelig grad påtager sig ledelsesrollen.

Flere afdelingsledere efterlyser en større grad af styring fra Nævnets side. Samtidig ses det dog også som en styrke, at de enkelte afdelinger har en høj grad af selvstændighed og mulighed for at udvikle en selvstændig profil. Dermed handler det i høj grad om at finde en balance mellem enhedernes autonomi og en større grad af synlig og strategisk ledelsesmæssig profil i landsorganisationen.

Regionsstyrelserne og Komitéstyrelsen

Regionsstyrelserne er lovgivningsmæssigt tiltænkt en stor rolle, men spiller i praksis en begrænset rolle. Regionsstyrelserne skal formelt sikre komitéernes indflydelsesmuligheder i organisationen. I praksis tyder analysen dog på, at regionsstyrelsesmøderne primært har orienterende karakter, mens afdelingsstyrelserne træffer de afgørende beslutninger.

På den ene side kan der argumenteres for, at komitéerne formelt set har for store indflydelsesmuligheder i lyset af deres begrænsede andel af de samlede aktiviteter. På den anden side kan det diskuteres, om deres indflydelsesmuligheder er for små, fordi regionsstyrelsernes rolle i praksis er så begrænset, som tilfældet er.

Det er dog samtidig vigtigt at understrege, at komitéerne selv overordnet er godt tilfredse med samarbejdet med den enhed, de tilhører, hvilket tyder på, at de organisatoriske udfordringer og den ulogiske struktur fylder mindre for komitéerne end for de øvrige dele af organisationen.

Hos Komitéstyrelsen, der i dag repræsenterer 33 komitéer, er der ikke den samme dobbeltstruktur som i universitetsbyerne, hvor der er både afdelingsstyrelser og regionsstyrelser. Komitéstyrelsen har gennem mange år været en omdiskuteret del af Folkeuniversitetets organisation, da det var et mindretal i organisationen, som i sin tid kæmpede for at få indført muligheden for ikke at være tilknyttet en afdeling. Samtidig repræsenterer Komitéstyrelsen en væsentlig del af Folkeuniversitetets kulturarv ved at insistere på vigtigheden af lokalt engagement. Som organisation er Komitéstyrelsen sårbar i kraft af sin begrænsede størrelse, hvilket sætter begrænsninger på mulighederne for at servicere komitéerne.

Afdelingerne

Afdelingerne i de fire store universitetsbyer spiller en meget stor rolle i Folkeuniversitetets samlede virksomhed og står for langt den største del af den samlede aktivitet. De fire afde-

linger repræsenterer dog hver især en meget stor grad af forskellighed. Dette afspejler sig eksempelvis i antallet af ansatte, hvor afdelingen i Aarhus har dobbelt så mange ansatte som de øvrige tre afdelinger tilsammen. Dermed er der på mange måder tale om en ulige organisation, selvom afdelingerne opererer under de samme overordnede rammer, når der ses bort fra geografi og befolkningssammensætning.

Forskellene viser, at der er mange forskellige måder at drive folkeuniversitet på, hvilket også ses i afdelingernes aktiviteter. Her er yderpunkterne Folkeuniversitetet i København, som i videst udstrækning har bevaret inspirationen fra det traditionelle Folkeuniversitet, og Folkeuniversitetet i Aarhus, som over de senere år har iværksat mange nye typer af formidlingsaktiviteter. Forskellene afspejler ifølge informanterne bevidste, strategiske valg. I København er der et eksplicit ønske om længere kursusrækker med plads til fordybelse, mens afdelingen i Aarhus har fokus på nye typer af aktiviteter og samarbejdsrelationer for at nå ud til så bred en målgruppe som muligt.

Et fællestræk på tværs af afdelingerne er dog, at afdelingerne fremstår som meget autonome enheder, og der er begrænset samarbejde på tværs. Afdelingerne koncentrerer sig i vid udstrækning om deres egne aktiviteter og er i mindre grad orienteret mod organisationen som helhed. Universiteternes nye struktur og muligheden for at oprette satellitafdelinger i andre byer har skærpet konkurrencen mellem afdelingerne, hvilket heller ikke er befordrende for samarbejdet.

På trods af disse udfordringer peger en række tendenser i retning af et stigende fokus på samarbejde mellem afdelingerne. Dette gælder blandt andet forsøget på at revitalisere ledermøderne, samarbejdet omkring Folkemødet på Bornholm og den fælles markering af 200-året for Danmark-Norge i 2014. Endelig er der en understregning af viljen til samarbejde i Folkeuniversitetets nye værdigrundlag fra februar 2015, som blev formuleret i forbindelse med et særligt strategiseminar i Nævnet.

Komitéerne

Spørgeskemaundersøgelsen blandt lokalkomitéerne viser, at lokalkomitéerne i vid udstrækning stadig bidrager til at gøre Folkeuniversitetet til en landsdækkende organisation. Der er en stor dedikation til Folkeuniversitetets overordnede formål, et stort frivilligt engagement og stærke relationer til lokalsamfundet. Antallet af lokalkomitéer har været faldende over de senere år, og det samme gør sig gældende for aktivitetsniveauet. Relativt er faldet dog langt fra så stort som faldet i afdelingernes aktivitetsniveau.

Lokalkomitéernes suverænt største udfordring handler om at tiltrække nye kræfter til styrelserne, hvilket både alderssammensætningen i styrelserne og komitéernes egne vurderinger af udfordringer er et tydeligt billede på. Analysen viser også, at lokalkomitéernes styrke er deres lokale forankring og frivillige engagement. Lokalkomitéerne har et omfattende samarbejde med andre foreninger og institutioner i lokalsamfundet.

Når det gælder komitéernes relationer til de øvrige enheder, er der overordnet en stor tilfredshed med relationerne til de enheder, komitéerne er tilknyttet. Dette på trods af, at det

konkrete samarbejde er relativt begrænset og varierer betydeligt på tværs af enhederne. Endelig er der blandt komitéerne en stor tilfredshed med organiseringen af Folkeuniversitetet som helhed på trods af den store skepsis i de øvrige dele af organisation. Komitéerne er dermed den del af organisationen som i mindst grad beskæftiger sig med de overordnede diskussioner af Folkeuniversitetets struktur.

Samlet set repræsenterer lokalkomiteerne en særlig del af Folkeuniversitetet, som i vid udstrækning – både organisatorisk og mentalt – er afskåret fra de øvrige dele af organisationen. Bortset fra godkendelsen af vedtægter og godkendelsen af fag er der formelt set ingen øremærkede ressourcer til at sikre udviklingen i lokalkomitéerne. Ikke desto mindre viser analysen, at lokalkomitéerne spiller en central rolle for Folkeuniversitetets lokale forankring.

Opsamlende perspektiver på Folkeuniversitetet

Overordnet efterlader analysen et indtryk af en organisation, der stadig spiller en central rolle i den danske folkeoplysning. På tværs af de enkelte led i organisationen er der en enorm dedikation til Folkeuniversitetets overordnede formål om at formidle forskningens resultater og metoder.

Samtidig viser analysen en række helt grundlæggende udfordringer og dilemmaer ved den måde, Folkeuniversitetet fungerer på i dag. Udfordringerne knytter sig blandt andet til den fragmenterede struktur, til skismaet mellem samarbejde og konkurrence på tværs af organisationen, til lokalkomitéernes rolle i organisationen og til det spændingsfelt mellem stat, marked og civilsamfund, som Folkeuniversitetet befinder sig i.

Rapporten har ikke til formål at komme med konkrete anbefalinger men peger på nogle centrale dilemmaer, som resultaterne kan give anledning til at diskutere i relation til Folkeuniversitetets fremtidige rolle. Dette omfatter de følgende punkter:

- Stærk ledelse kontra autonome enheder
- Konkurrence kontra samarbejde
- Aktivitetsmæssig dybde kontra bredde
- Professionalisme kontra frivillighed
- Gradvise ændringer kontra grundlæggende forandringer

Det sidste punkt knytter sig til det grundlæggende spørgsmål om, hvorvidt det kan lade sig gøre at udvikle organisationen på tilfredsstillende vis inden for de nuværende organisatoriske og lovgivningsmæssige rammer? Eller om der er behov for helt grundlæggende forandringer af Folkeuniversitetets struktur? Det er store spørgsmål, som kræver grundige overvejelser. Men det forekommer højst tvivlsomt, at Folkeuniversitetet ville få sin nuværende struktur, hvis det blev etableret i dag.

Det bliver interessant at se, hvordan Folkeuniversitetet vælger at håndtere disse dilemmaer fremadrettet. Væsentligt er det igen at understrege, at analysen samtidig viser, at der på tværs af de enkelte led er bred opbakning til Folkeuniversitetets overordnede formål. På det punkt er der et solidt grundlag at arbejde videre på i den fremtidige udvikling af organisationen.

Folkeuniversitetet i dag

Denne første delanalyse har til formål at give en overordnet introduktion til Folkeuniversitetet i dag. Dette vil blive gjort med udgangspunkt i de følgende temaer:

- Folkeuniversitetets formål og værdier
- Folkeuniversitetets organisatoriske opbygning
- Folkeuniversitetets formelle status
- Folkeuniversitetets økonomi
- Folkeuniversitetets aktiviteter og deltagere

Folkeuniversitetets formål og værdier

Som nævnt i indledningen har der gennem de mere end 100 år, Folkeuniversitetet har eksisteret, været stor stabilitet, når det gælder organisationens overordnede formål. Det overordnede formål, som det er beskrevet i lovgivningen i dag, er stadig at udbrede kendskabet til forskningens metoder og resultater (Folkeoplysningsloven, § 46).

Ved den seneste revision af folkeoplysningsloven i 2011 blev det desuden tilføjet i formålsparagraffen, at Folkeuniversitetet også skal fremme demokratiforståelse og aktivt medborgerskab. En bestemmelse, som gav en del diskussioner og affødte et høringssvar fra Nævnet i forbindelse med udarbejdelsen af loven:

”Heroverfor ønsker Nævnet imidlertid at markere, at der efter dets opfattelse intetsteds er blevet argumenteret overbevisende for, at der skulle være behov for en ændring af den hidtidige formålsparagraf, som gennem årtier har været en fuldt tilstrækkelig ramme omkring Folkeuniversitetets aktiviteter både i universitetsbyerne og ude i landet. Folkeuniversitetsnævnet skal derfor indtrængende anmode om, at formålsparagraffen ikke ændres.”

Høringssvar, april 2011

Ændringerne blev dog alligevel vedtaget, og formuleringen sidestiller dermed Folkeuniversitetet med de øvrige folkeoplysende skoleformer, når det gælder formålet om at fremme demokratiforståelse og aktivt medborgerskab. Dermed er rammerne for Folkeuniversitetets aktiviteter lidt bredere i dag, end de har været tidligere, hvor forskningsformidlingen stod alene i formålsparagraffen.

Ud over det lovbestemte formål i folkeoplysningsloven har Folkeuniversitetsnævnet i forbindelse med et seminar i februar 2015 vedtaget et fælles værdi- og strategipapir, som udbyder Folkeuniversitetets værdier, mission og strategi. Udarbejdelsen af en fælles mission for den samlede virksomhed var netop én af anbefalingerne i en ekstern evaluering af Fol-

keuniversitetet, som blev gennemført af Trinskjær & Co. i 2009, men som ikke blev offentliggjort (Mortensen & Nicolaisen 2009)⁶.

I værdi- og strategipapiret er der taget udgangspunkt i de lovbestemte formuleringer, når det gælder Folkeuniversitetets mission, men der er samtidig en række uddybninger af, hvordan Folkeuniversitetet ser sin egen rolle – eksempelvis de følgende:

”Folkeuniversitetet skal formidle forskning, der forundrer, forandrer og fascinerer. Folkeuniversitetet skal styrke indsigten i nationale og internationale forhold og derved gøre befolkningen bedre rustet til et liv i en stadig mere globaliseret dagligdag.”

Folkeuniversitetets værdier og strategi, 2015

I forhold til værdierne fremgår det blandt andet af dokumentet, at det er centralt for Folkeuniversitetet at levere forskningsformidling på ’højeste kvalitetsniveau’, at der skal leveres ’fordybelse og substans’, men også at der er fokus på ’læring af lyst’, og at det ’folkelige fællesskab og sociale samvær er udgangspunktet for erhvervelsen af viden’.

Som det vil fremgå i den senere analyse, gennemsyrrer formålet selvforståelsen på tværs af de enkelte led og niveauer i organisationen.

Folkeuniversitetets organisatoriske opbygning

Folkeuniversitetet er på mange måder en særegen organisation i det folkeoplysende landskab. Som en af de ældste eksisterende folkeoplysende organisationer er Folkeuniversitetet stærkt forankret i den folkeoplysende tradition. Men samtidigt er Folkeuniversitetet i modsætning til mange andre folkelige organisationer ikke foreningsbaseret eller opbygget som et medlemsbaseret demokrati. Organiseringen er lovbestemt og bærer præg af at være et kompromis i en organisation, hvor diskussionerne om strukturen gennem årene har været livlige, og hvor organiseringen løbende giver anledning til intern debat og uenighed.

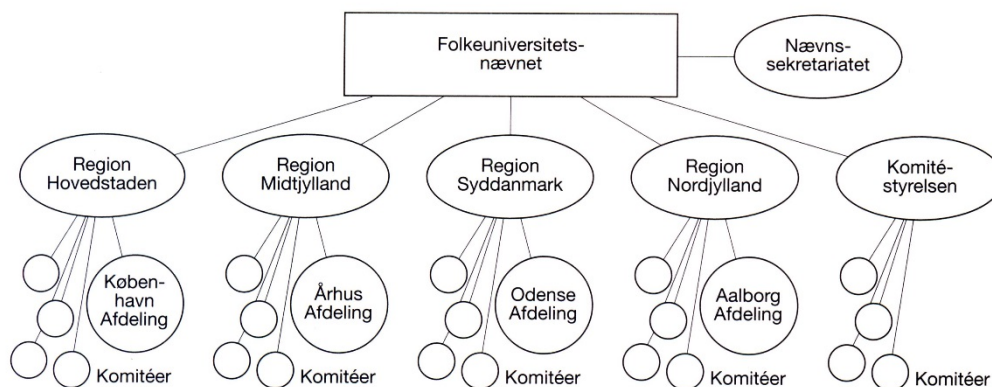
For eksempel var der indtil for nylig usikkerhed om, hvorvidt Folkeuniversitetet opfattes som én juridisk enhed. Et spørgsmål som Kulturministeriet afgjorde i efteråret 2014: Hele Folkeuniversitetet opfattes som én samlet juridisk enhed (Kulturministeriet 2014) (Se afsnittet ’Folkeuniversitetets formelle status’). Figur 1 illustrerer Folkeuniversitetets organisation, som den ser ud i dag.

---

⁶ Som følge af strukturændringer i organisationen i 2004, ønskede Folkeuniversitetsnævnet i 2009 en evaluering af strukturens rolle for udviklingen af Folkeuniversitetet. Dette arbejde resulterede i en rapport, som ikke er blevet offentliggjort, men som er blevet anvendt internt i organisationen. Også i dette notat vil der løbende blive henvist til nogle af pointerne i evalueringen (Mortensen & Nikolajsen 2009).

Figur 1: Folkeuniversitetets organisationsdiagram

Kilde: www.folkeuniversitetet.dk

Øverst ses *Folkeuniversitetsnævnet*, der er Folkeuniversitetets højeste myndighed. Det er Nævnet, som har det overordnede ansvar for organisationen som helhed både fagligt og økonomisk, og som udstikker retningslinjer for fordelingen af den andel af den statslige støtte, som ikke fordeles via lovbestemte retningslinjer. I bekendtgørelsen står der, at

”afdelingernes og komitéernes virksomhed udøves under ansvar over for den styrelse, de er tilknyttet. Styrelsernes virksomhed udøves under ansvar over for Folkeuniversitetsnævnet.”

Bekendtgørelse § 1, stk. 2

Som det vil fremgå af den senere beskrivelse af den historiske udvikling, var der frem til revisionen af folkeoplysningsloven i 2001 tale om et Folkeuniversitetsudvalg. *Et nævn* har større formel magt og uafhængighed end et udvalg, hvilket også fremgår af lovgivningen, hvor der står, at eventuelle klager, der bliver behandlet af Folkeuniversitetsnævnet, ikke kan indberettes for anden administrativ virksomhed (Lov om Folkeoplysning, kap.13, § 51, stk. 2).

Nævnet bliver betjent af et nævnsekretariat, som består af en rektor samt en bogholder. Folkeuniversitetsnævnet er beskikket af kulturministeren og har i alt 13 medlemmer. Tre medlemmer er udpeget af kulturministeren, hvoraf én udpeges efter indstilling fra Dansk Folkeoplysnings Samråd, mens to udpeges efter indstilling fra de statslige forskningsråd. Formanden udpeges af kulturministeren blandt de tre eksterne medlemmer. De resterende ti medlemmer beskikkes efter en samlet indstilling fra universitetsafdelingerne (fem medlemmer) og fra folkeuniversitetsvirksomheden uden for universitetsbyerne (fem medlemmer) (Folkeoplysningsloven § 47, Folkeuniversitetsnævnets Forretningsorden).

Sammensætningen afspejler, at Nævnet er født i en strid, hvor det var væsentligt at sikre en ligelig fordeling af repræsentanter fra afdelinger og komitéer. De eksterne medlemmer kan ses som en neutral styringsmekanisme fra ministeriets side. Beskikkelsesperioden er på tre år – formandens første periode er dog på fire år. Genbeskikkelse kan finde sted én gang (Forretningsorden, Folkeuniversitetsnævnet).

Selvom det formelt set er kulturministeren, der beskikker samtlige medlemmer, er det i praksis afdelinger og komitéer, der står for udvælgelsen af de ti repræsentanter fra afdelinger og komitéer. At afdelingerne udpeger fem medlemmer er et levn fra tidligere, hvor der også var en universitetsafdeling i Roskilde. Ved den seneste lovrevision blev antallet af medlemmer ikke ændret. I praksis er det derfor sådan, at hver afdeling indstiller ét medlem til Nævnet, mens de i fællesskab bliver enige om det femte medlem (Interview, rektor). Komiteerne vælger fem repræsentanter til Nævnet. Det er i en del år sket ved urafstemning efter et opstillingsmøde, men i de senere år er komiteerne blevet enige om at opstille en enkelt liste, således at udpegningen sker ved et såkaldt fredsvalg (Styrelsesmedlem i mail 13.11.2015).

Det næste led i organisationsdiagrammet er de fem såkaldte enheder: De fire regioner samt Folkeuniversitetets Komitéstyrelse – i daglig tale Komitéstyrelsen. *Regionsstyrelserne* er formelt set ansvarlige for de tilhørende universitetsafdelinger og de komiteer, der hører under den pågældende region, mens *Komitéstyrelsen* servicerer de komitéer, der har valgt at stå uden for regionerne. Regionsstyrelsernes sammensætning er ligeligt fordelt mellem de afdelinger og komitéer, der hører under den pågældende region (Bekendtgørelse, § 2), mens Komitéstyrelsen har en bestyrelse på fem personer valgt af de tilhørende komitéer (Komitéstyrelsen 2014).

De *fire universitetsafdelinger* i København, Aarhus, Odense og Aalborg har derudover hver deres afdelingsstyrelse. Det varierer mellem afdelingerne, hvorvidt styrelserne har ni eller 13 medlemmer (afdelingernes hjemmesider). Disse afdelingsstyrelser er ikke beskrevet nærmere i lovgivningen, hvor der blot står, at der skal oprettes afdelinger og komitéer med vedtægter, som er i overensstemmelse med bekendtgørelsen (Bekendtgørelse om Folkeuniversitetet 2003). I praksis spiller afdelingerne dog en væsentlig rolle for Folkeuniversitetets samlede virksomhed. Der er imidlertid store forskelle på de fire universitetsafdelinger i forhold til størrelse og aktivitetsniveau, hvilket vil fremgå af den senere analyse.

Komitéstyrelsen er en særlig selvstændig enhed, der adskiller sig fra de andre enheder, ved at den ikke er tilknyttet et universitet. Komitéstyrelsen er udelukkende ansvarlig for de komiteer, der har valgt at tilhøre Komitéstyrelsen frem for en af regionerne. Komitéstyrelsen blev oprettet i forbindelse med den store omstrukturering, organisationen gennemgik i 2004 (Se afsnittet 'Den store omstrukturering').

Sidste led i organisationsdiagrammet er *Folkeuniversitetets lokalkomitéer*. Siden begyndelsen af Folkeuniversitetets virksomhed har det været et væsentligt formål, at muligheden for at kunne deltage i aktiviteterne også skulle gøre sig gældende uden for universitetsbyerne, hvilket også fremgår direkte af Bekendtgørelse om Folkeuniversitetet (Bekendtgørelse om Folkeuniversitetet, § 1).

Lige siden har der været lokalkomitéer, der organiserer og formidler folkeuniversitetstilbud rundt omkring i lokalsamfundene. Lokalkomitéerne repræsenterer den del af organisationen, der ligner de øvrige folkeoplysende aktører mest. Det er foreninger ledet af frivillige bestyrelser, som etableres rundt omkring i de lokalsamfund, hvor der er ildsjæle,

som ønsker at drive en lokalkomité. Komitéen kan blive en del af Folkeuniversitetet i Danmark, når der foreligger godkendte vedtægter (www.folkeuniversitetet.dk). Antallet af lokalkomitéer har været faldende over de senere år. For 15 år siden var der omkring 150 komitéer (Eigaard 2001), mens der i dag er cirka 80 komitéer, som organiserer og formidler folkeuniversitetsvirksomhed. Komitéernes aktiviteter vil blive uddybet i analysen af lokalkomitéernes rolle.

Denne korte introduktion til de respektive enheder og niveauer i Folkeuniversitetets struktur illustrerer med al tydelighed, at Folkeuniversitetet ikke er en homogen organisation. Der er store forskelle på tværs af enhederne både horisontalt og vertikalt. Disse forskelle skaber et spændingsfelt mellem samarbejde, fælles mål og fælles kommunikation på den ene side og indbyrdes konkurrence og konfliktlinjer på den anden side. Dette på trods af, at Folkeuniversitetet formelt set er én juridisk enhed, hvilket vil blive uddybet nedenfor.

Folkeuniversitetets formelle status

Folkeuniversitetet startede som tidligere nævnt med at være foreningsbaseret, men har siden udviklet sig i retningen af en større grad af formalisering. I dag er Folkeuniversitetet lovbestemt og kan dermed ikke nedlægge sig selv som samlet organisation.

Igennem årene er det imidlertid flere gange blevet diskuteret, hvilken juridisk status Folkeuniversitetet egentlig har som organisation, og hvordan relationen formelt set er mellem de respektive enheder i organisationen. Herunder hvorvidt hver enkelt enhed i organisationen hæfter solidarisk, såfremt en enhed er i økonomiske vanskeligheder.

Denne diskussion var for alvor aktuel, da universitetsafdelingen i Roskilde gik konkurs i 2005. Dengang dækkede Folkeuniversitetet som helhed underskuddet ud af overskydende midler, men beslutningen blev truffet uden reel viden om, hvordan den juridiske praksis burde være. Det udløste debat og senere en henvendelse til Kulturministeriet for at få afklaring.

I oktober 2014 blev der sat punktum for diskussionen gennem en afgørelse fra Kulturministeriet, som slog fast, at Folkeuniversitetet er en 'offentlig selvejende institution' og betragtes som 'én juridisk person'. Dette indebærer, at organisationens økonomi juridisk set er én samlet økonomi med solidarisk hæftelse på tværs af de enkelte enheder og niveauer i organisationen (Kulturministeriet 2014)⁷.

Afgørelsen fra Kulturministeriet er interessant i forhold til både afdelinger og lokalkomitéer. For afdelingerne kan det betyde, at der i fremtiden vil blive sat spørgsmålstejn ved deres i praksis store autonomi. Afgørelsen vil også sætte ekstra fokus på forskellene mellem afdelingerne både i forhold til størrelse, omsætning og indtjening.

---

⁷ Mange af interviewene var gennemført, inden afgørelsen fra Kulturministeriet kom. Derfor har det ikke været muligt at spørge ind til holdningerne til afgørelsen på alle niveauer.

Ifølge den tidligere formand er det helt centrale ved afgørelsen, at det giver Nævnet et stærkere mandat til økonomisk styring, hvilket man ikke på samme måde har haft tidligere. Derudover mener han, at afgørelsen kan være med til at fremme den økonomiske ansvarlighed rundt omkring i afdelingerne:

”Det, som det får betydning for, er, hvordan vi som nævn skal styre økonomien – også i de enkelte enheder. Det var også det, der var vores argument for at få det afklaret. Det var derfor, vi sagde, at hvis vi er en solidarisk virksomhed, så kan alle være truet af, at en afdeling er insolvent. Det var derfor, vi skulle se på det. Det er ikke verdens undergang, at man er insolvent. Det behøver det ikke at være, fordi man er på vej mod det næste og har sat ting i søen. Men det har betydning for alle de andre. Så på den måde tror jeg, at det kan få betydning for styringen af økonomien.”

Tidligere formand for Folkeuniversitetsnævnet

Ifølge en anden informant kan den solidariske hæftelse dog føre til uhensigtsmæssige beslutninger i en organisation, hvor der også er konkurrence:

”Det er blevet fastslået, at Folkeuniversitetet er én økonomisk enhed, og at alle parter hæfter solidarisk for hinanden. De enkelte enheder er dog suveræne i deres økonomiske dispositioner, så længe de kan få økonomien til at hænge sammen. Der skal indsendes halvårsregnskaber, så Nævnet kan følge udviklingen, og Nævnet har kompetence til at skride ind og sætte en enhed under administration, hvis et flertal finder, at udviklingen ser faretruende ud. I en situation, hvor nogle af enhederne er i et direkte og måske faretruende konkurrenceforhold, kan det ikke afvises, at et flertal kan misbruge denne kompetence til yderligere at true en hårdt presset enhed i stedet for at søge de aktuelle problemer afhjulpet ved fælles indsats.”

Styrelsesmedlem

Samlet peger de to ovenstående citater på hver sin måde på, at Folkeuniversitetets juridiske status stiller store krav til organisationens ledelse. Derudover er afgørelsen særligt interessant i forhold til komitéerne, som ellers traditionelt er blevet betragtet som selvstændige og økonomisk uafhængige foreninger. Med Kulturministeriets afgørelse indgår komitéernes eventuelle formuer i det samlede økonomiske billede og kan principielt blive sat i spil, såfremt organisationen kommer i økonomiske vanskeligheder. Rektor for Folkeuniversitetet har den følgende betragtning på afgørelsen:

”Afgørelsen om vor juridiske status lukker forhåbentlig en diskussion, der har kørt i Folkeuniversitetet længe. Det er vigtigt, at alle ved, at der hæftes solidarisk i tilfælde af økonomiske problemer eller sågar konkurs (som i Roskilde i 2005). Nævnet har taget brevet til følge, selvom især folkene omkring Komitéstyrelsen slår sig i tøjret. Det er en vigtig del af deres identitet, at komitéerne optræder som selvstændige foreninger baseret på frivilligt arbejde i modsætning til afdelingerne. Det synes i min optik dog logisk, at når komitéer modtager direkte statstilskud, skal de også hæfte som alle andre. Der er i princippet ingen forskel på afdelinger og komitéer, når vi ser på det juridiske aspekt. Og vi taler altså om særlige tilfælde, der forhåbentlig aldrig kommer i spil!”

Rektor for Folkeuniversitetet i mail, 8.6.2015

Ifølge citatet ser Folkeuniversitetets rektor det som en fordel, at der nu langt om længe er klarhed omkring den juridiske status, selvom han også anerkender, at afgørelsen kan være vanskelig at sluge for komitéerne, da det at være autonome foreninger er en væsentlig del af komitéernes selvforståelse. I praksis vil det imidlertid kun være i helt særlige tilfælde, at komitéernes formuer kommer i spil.

Blandt nogle af komitéerne er der imidlertid større skepsis omkring afgørelsen. Som det fremgår af det nedenstående citat fra en komitéformand, er der lige frem nogle, der sår tvivl om, hvorvidt afgørelsen holder juridisk:

”Der er også nogle, der mener, at det ikke er en korrekt afgørelse. At den ikke ville holde, hvis man lavede en retssag om den. Der er nogle, der synes, at det er grove løjer, at de penge, som vi har oparbejdet rundt omkring, de lige pludselig hører sammen i det samlede hele. Det er ikke en del af statens tilskud, der ligger der. Der er nogle, der føler, at det er groft. Men sådan er afgørelsen fra Kulturministeriet lige i øjeblikket.”

Repræsentant for lokalkomité

Dermed er der delte meninger omkring Kulturministeriets afgørelse. Afgørelsen er imidlertid stadig så ny, at det ikke er muligt at afgøre, hvorvidt og på hvilken måde visheden om Folkeuniversitetets juridiske status kommer til at medføre større ændringer for Folkeuniversitetets virksomhed. Eksempelvis er der endnu ikke taget endelig stilling til, hvad afgørelsen kommer til at betyde i forhold til komitéernes egenkapital, hvis en komité ophører. Indtil videre har det været praksis, at en komité har mulighed for at indskrive i vedtægterne, hvad der skal ske med komitéens midler i sådanne tilfælde. Omvendt er spørgsmålet også, om det, at de hæfter solidarisk, kommer til at betyde, at komitéerne i højere grad end i dag får mulighed for at modtage støtte i tilfælde af økonomiske problemer. Spørgsmål som disse er imidlertid komplekse på grund af komitéernes stærke selvforståelse som frivillige foreninger, hvilket er en væsentlig del af deres identitet.

Selvom der ikke er truffet endelig afgørelse om den konkrete implementering af Kulturministeriets afgørelse, viser de forskellige synspunkter om Folkeuniversitetets formelle status med al tydelighed, hvordan organisationen befinder sig i et spændingsfelt mellem statslige og civilsamfundsmæssige logikker og strukturer.

Folkeuniversitetets økonomi

Folkeuniversitetet har helt siden den spæde start i 1898 været statsligt finansieret. Siden 1969, hvor Fritidsloven trådte i kraft, har Folkeuniversitetet fået en fast bevilling på Finansloven og får tildelt et årligt beløb.

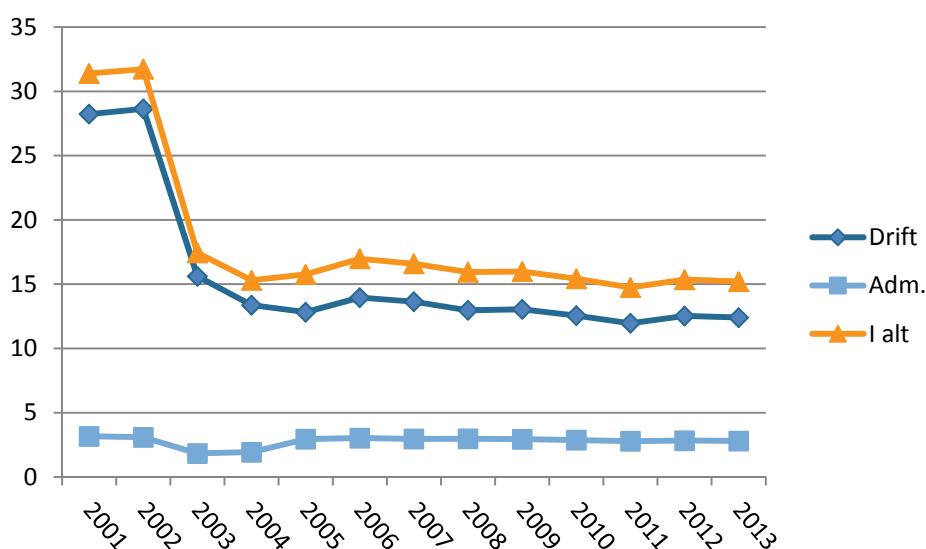
Dette afsnit har fokus på niveauet i og fordelingen af det statslige tilskud til Folkeuniversitetet og udviklingen over tid. Mere specifikt vil afsnittet behandle de følgende punkter og se på, hvilke mønstre der er på tværs af de enkelte enheder i organisationen.

- Folkeuniversitetets samlede statstilskud
- Driftstilskud – sammensætning og fordeling
- Administrationstilskud
- Folkeuniversitetets øvrige omsætning

Folkeuniversitetets samlede statstilskud

Figur 2 viser udviklingen i det statslige tilskud til Folkeuniversitetet fordelt på driftstilskud, administrationstilskud og samlet tilskud.

Figur 2: Tilskud til Folkeuniversitetet i perioden 2001-2013 (i mio. kr.)

Kilde: Finanslovsdatabasen (faste 2013-priser).

Det er ikke muligt at trække tal fra Finanslovsdatabasen længere tilbage end til 2001, men en tidligere opgørelse viser, at statstilskuddet op igennem 1990'erne lå på et stabilt niveau, når der tages højde for den løbende prisudvikling (Folkeoplysningen i tal 1999).

Figuren viser imidlertid tydeligt den store nedskæring i 2003, hvor halvdelen af statstilskuddet blev skåret væk. Siden da har statstilskuddet holdt sig på et relativt stabilt niveau på omkring 15 mio. kr. årligt. Som det fremgår af figuren, udgør driftstilskuddet med cirka 12 mio. kr. årligt langt den største del af det samlede statstilskud, mens administrationstilskuddet udgør de resterende cirka 3 mio. kr.

Driftstilskud – sammensætning og fordeling

Det er Nævnets ansvar at fordele statstilskuddet videre ned i organisationen. Driftstilskuddet bliver fordelt til enhederne på baggrund af gennemsnittet af de seneste tre års forbrugte driftstilskud. I slutningen af et år får hver enkelt enhed at vide, hvor stort et driftstilskud de har til rådighed for det kommende år. Som udgangspunkt er det enhedens egen risiko, hvis de øger aktivitetsniveauet til mere, end der er tilskud til, og de skal så selv stå for den resterende finansiering. Som regel er der dog enheder, som ikke bruger hele

deres pulje, og ofte sker der derfor en efterregulering, så de enheder, der har brugt ud over puljen, kan få nogle af udgifterne dækket⁸.

Driftstilskuddet går til at dække honorarer til undervisning og rejseudgifter. Som det også vil fremgå senere i rapporten, er statstilskuddet til netop disse to typer af udgifter historisk betinget, og tilskudsmodellen spiller stadig en væsentlig rolle for udformningen af Folkeuniversitetets aktiviteter.

En del af driftstilskuddet til enhederne, dvs. de fire regioner og Komitéstyrelsen, går til at dække honorarer til undervisning i regi af de lokale komitéer, der er tilknyttet de enkelte enheder. Systemet er dermed indrettet således, at det er enhedernes opgave at aflønne undervisere og administrere rejseudgifter, hvilket fritager de frivillige komitéer for disse administrative opgaver. Komitéerne betaler til gengæld en afgift til enhederne: Den såkaldte komitéafgift, som er en helt fast takst, fastsat af Nævnet. Beløbet varierer alt efter om der er tale om forelæsnings timer eller kursustimer. I 2015 er komitéafgiften for forelæsninger på 1.540 kr./dobbeltime, mens afgiften for kurser er på 1.017 kroner/dobbeltime ved minimum seks dobbelttimer, hvorefter afgiften falder med antallet af dobbelttimer derover. Undervisningshonorarer er også et helt fast beløb. I 2015 er honorarsatsen for forelæsninger på 2.016 kr./dobbeltime og 1.260 kr./dobbeltime for kurser (inkl. feriepenge) (www.folkeuniversitetet.dk).

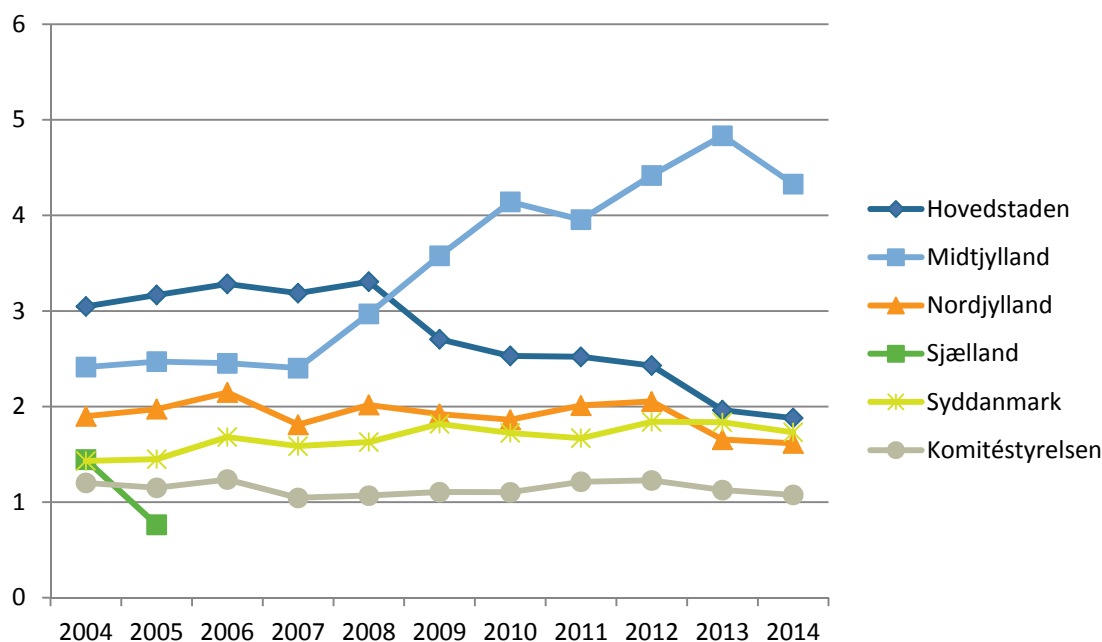
Som det ses i figur 3, er der ret store forskelle på, hvordan driftstilskuddet er blevet fordelt over de senere år. Figuren viser fordelingen af driftstilskud til de enkelte enheder fra 2004, hvor den nye struktur trådte i kraft, og frem til 2014.

Som det fremgår, har driftstilskuddet til Region Nordjylland, Region Syddanmark og Komitéstyrelsen været relativt stabilt over tid. Der er imidlertid sket nogle ændringer, når det gælder Region Midtjylland og Region Hovedstaden. I Region Midtjylland er driftstilskuddet steget betydeligt siden 2007, mens det er faldet i Region Hovedstaden.

---

⁸ Den nuværende tilskudsmodel gælder til og med 2016, hvorefter den tages op til mulig revision (mail fra rektor 14.9.2015).

Figur 3: Driftstilskud til enheder i perioden 2004-2014 (i mio. kr.)

Kilde: Årsregnskaber for Folkeuniversitetet, 2004-2014 (2014-priser). Note: Der eksisterer en universitetsafdeling i Roskilde frem til 2005, hvor den blev nedlagt på grund af økonomiske problemer.

Udviklingen skal naturligvis ses i lyset af udviklingen i aktivitetsniveauet, som vil blive belyst senere, men også rejsegodtgørelsens andel af driftstilskuddet har stor betydning for forskellene mellem enhederne.

Rejsegodtgørelsen har været en integreret del af Folkeuniversitetets virksomhed siden Folkeuniversitetets spæde start og er stadig en betydningsfuld del af den interne fordeling af statens tilskud, fordi den giver mulighed for at udbyde aktiviteter på de samme økonomiske betingelser over hele landet:

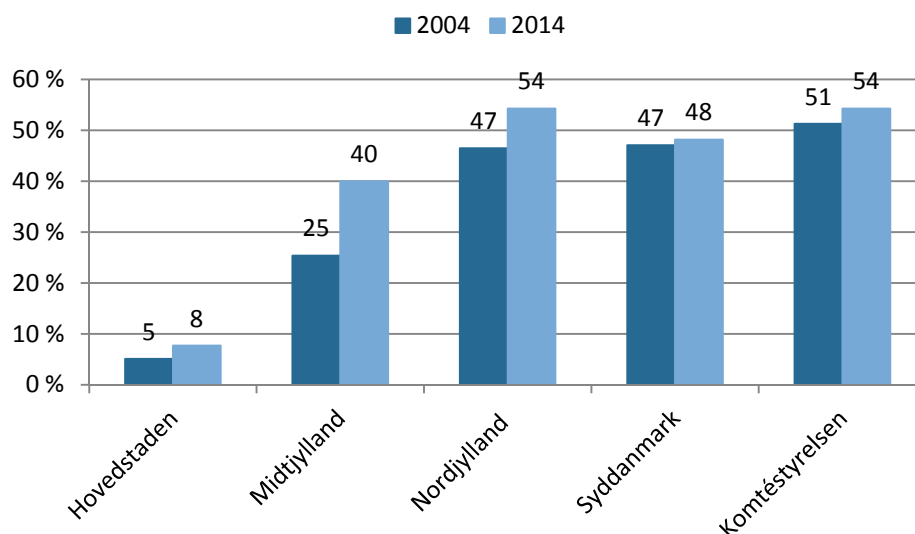
”Noget af det, som jeg synes er så fantastisk ved Folkeuniversitetet, og som har været det hele tiden, er det demokratiske, der ligger i rejsegodtgørelsen. (...) Det, at man kan sige, at hvis jeg skal bruge en professor fra Københavns Universitet, så skal brugerbetalingen være den samme, uanset om han går over gaden på Frue Plads, eller om han rejser til Vestjylland. At staten påtager sig udkantsproblematikken og siger, at borgere skal have lige adgang og ikke vil pålægge dem en ekstra belastning. Det betyder alt for komitéarbejdet.”

Styrelsesmedlem

På tværs af enhederne er der imidlertid store forskelle på, hvor stor en andel rejsegodtgørelse udgør af det samlede driftstilskud. Som figur 4 viser, fylder rejsegodtgørelsen relativt mest for Komitéstyrelsen, mens København kun anvender 8 pct. af driftstilskuddet til rejsegodtgørelse.

Figur 4: Rejsegodtgørelsens andel af driftstilskud fordelt på enheder for 2004 og 2014

Kilde: Folkeuniversitetets årsregnskab 2004 og 2014.

Disse forskelle mellem enhederne skal naturligvis ses i lyset af, at der i København er let adgang til undervisere fra nærområdet, mens dette i mindre grad gør sig gældende for flere af de øvrige regioner. Særligt for Komitéstyrelsen, hvor komitéerne er spredt over det meste af landet, mens underviserne ofte rekrutteres fra universitetsbyerne. Der er dermed en tydelig sammenhæng mellem den geografiske placering i landet og den andel af driftstilskuddet, rejsegodtgørelsen udgør.

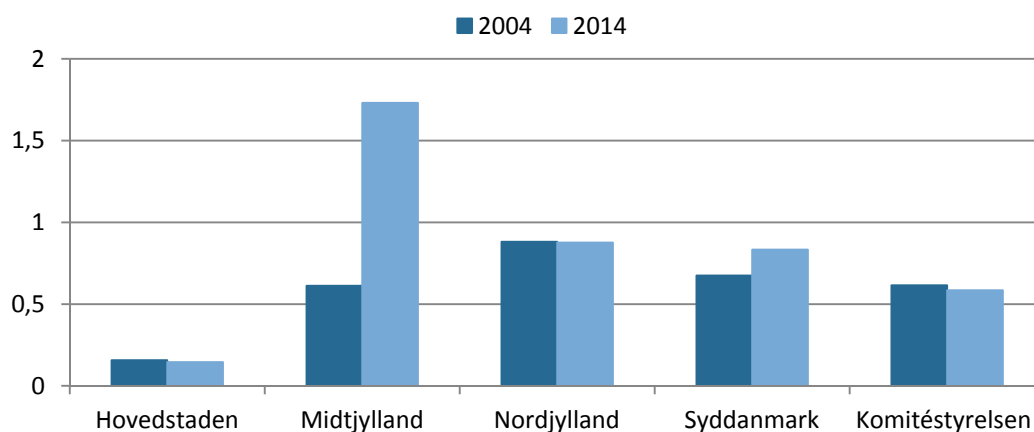
Ud over den geografiske placering kan det også spille ind, hvor mange komitéer der tilhører de enkelte enheder. Det er naturligt, at rejsegodtgørelsens andel af det samlede driftstilskud er høj for Komitéstyrelsen, da størstedelen af aktiviteterne foregår langt fra de store universitetsbyer. I den anden ende af skalaen har Region Hovedstaden kun fire tilknyttede komitéer, som ligger i relativ geografisk nærhed til hovedstaden.

Figuren viser, at rejsegodtgørelsens andel af driftstilskuddet er steget i alle enheder i perioden 2004-2014. Størrelsen på denne stigning varierer dog betydeligt på tværs af enhederne. Region Midtjylland skiller sig ud med en stigning fra 25 pct. i 2004 til 40 pct. i 2014. Stigningen er især sket i perioden fra 2008 og frem, hvilket er sammenfaldende med, at Folkeuniversitetet i Aarhus har etableret en satellit i både Emdrup og Herning. Ud fra tallene er det ikke muligt at se, i hvilken udstrækning rejsegodtgørelsen omfatter transport mellem Aarhus og disse satellitter, eller om der er andre årsager til den store stigning i rejseudgifterne i Region Midtjylland. Tallene skal dog ses i lyset af, at Folkeuniversitetet i Aarhus har gennemgået en stor udvikling over de senere år, både når det gælder aktivitetsniveau og deltagerantal, og at afdelingen i dag har aktiviteter i tre universitetsbyer.

Udviklingen har imidlertid været en væsentlig del af baggrunden for, at rejsereglerne har været et meget omdiskuteret tema i Folkeuniversitetet de senere år. Folkeuniversitetet i København har argumenteret for, at Region Midtjylland i kraft af rejsegodtgørelserne har

anvendt en uforholdsmæssig stor del af de fælles midler i forhold til aktivitetsniveauet (Folketingets Kulturudvalg, 7.4.2014). Figur 5, der viser rejsegodtgørelsen i konkrete beløb fordelt på enheder i 2004 og 2014, tydeliggør denne problemstilling:

Figur 5: Rejsegodtgørelse fordelt på enheder for 2004 og 2014 (i mio. kr.)

Kilde: Folkeuniversitetets årsregnskaber 2004 og 2014 (faste 2014-priser).

Som det ses i figuren har Region Hovedstaden både i 2004 og 2014 modtaget under 200.000 kr. i rejseudgifter, mens Region Midtjylland modtog omkring 600.000 kr. i 2004 og 1,7 mio. kr. i 2014 (omregnet til 2014-priser). Der er dermed tale om en drastisk stigning i det beløb, Region Midtjylland har modtaget i rejsegodtgørelse over de senere år, mens beløbet for de øvrige enheders vedkommende ligger relativt stabilt over tid. Det er altså denne stigning i Region Midtjyllands rejsegodtgørelse, som primært ligger til grund for de store forskelle i fordelingen af regionens driftstilskud i 2004 og 2014.

I mange år har det været fast praksis, at der var mulighed for at betale den høje kørselstakst eller offentlig transport på 1. klasse. I 2012 var der imidlertid økonomiske udfordringer i Folkeuniversitetet, da udgifterne for første gang oversteg indtægterne. Dette var medvirkende til, at rejsereglerne blev taget op til diskussion. Derudover indgav Folkeuniversitetet i København en officiel klage over rejsereglerne, hvilket satte gang i en diskussion om, hvorvidt de daværende regler var lovlige (Folketingets Kulturudvalg 7.4.2014). Efter en afgørelse fra Kulturstyrelsen blev der strammet op på reglerne, og i dag kan de høje takster kun bruges i særlige tilfælde (Referat, Nævnsmøde 8.4.2015).

De nye rejseregler opleves som problematiske i praksis, da de kan gøre det vanskeligt at tiltrække undervisere. Dette er en problemstilling, som i særlig grad gør sig gældende i yderområderne (se afsnittet 'Komitéernes udfordringer'). Dog er der ifølge Komitéstyrelsen lagt op til, at 'særlige tilfælde' også omfatter komitéernes situation og det faktum, at mange komitéer har lang vej til universitetsbyerne (Referat, Komitéstyrelsens Årsmøde, 10.5.2015).

Administrationstilskud

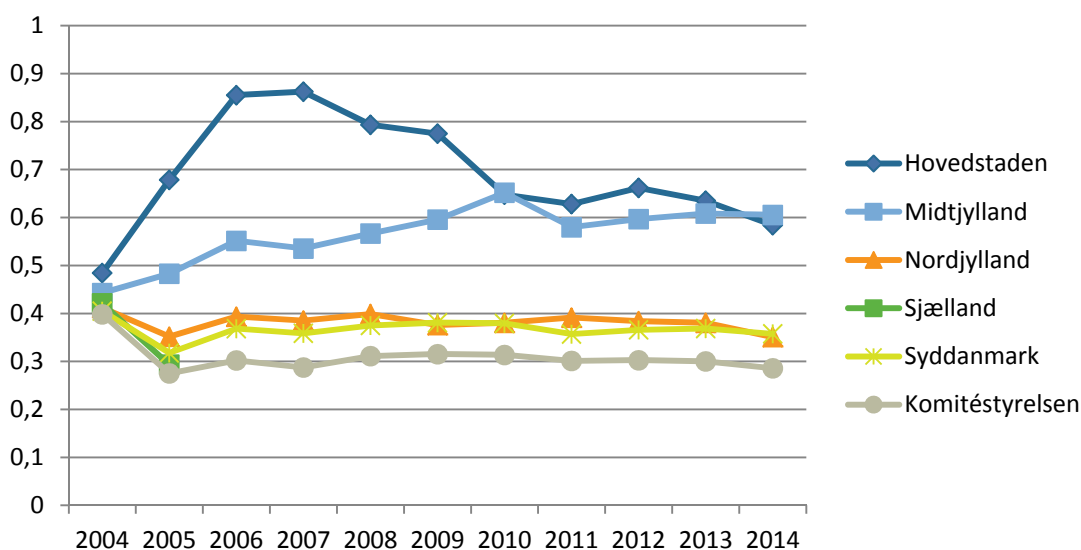
Ud over driftstilskuddet modtager Folkeuniversitetet knap 3 mio. kr. årligt i administrationstilskud. Ud af disse midler går der cirka 400.000 kr. til Nævnets arbejde. Derudover bliver der afsat et beløb til komitéernes administrationstilskud, som bliver fordelt på bag-

grund af komitéernes treårige aktivitetsgennemsnit. Komitéerne kan benytte dette beløb til administrative udgifter som eksempelvis frimærker og andre kontorartikler. Derfor betegnes komitéernes administrationstilskud i daglig tale 'frimærkepenge'. I 2015 udgør det samlede beløb afsat til 'frimærkepenge' cirka 87.000 kroner. Dermed er der tale om forholdsvis små beløb til hver enkelt komité. Langt de fleste komitéer kan maksimalt modtage 678 kr. i 'frimærkepenge', som bliver udbetalt til komitéerne efter bilag. For enkelte store komitéer er der dog tale om et væsentligt større beløb (se fordelingen af 'frimærkepenge' i tabel 31 i bilag).

Den resterende del af administrationstilskuddet bliver fordelt mellem de enkelte enheder. Den ene halvdel går til et grundtilskud til hver af de fem enheder, som får det samme beløb ud fra et solidarisk princip. Den anden halvdel bliver fordelt på baggrund af det gennemsnitlige aktivitetsniveau over de seneste tre år.

Figur 6 viser fordelingen af administrationstilskud på tværs af enhederne. Udsvingene i figuren skyldes primært udviklingen i aktivitetsniveauet i de respektive enheder, hvilket bliver belyst senere i analysen.

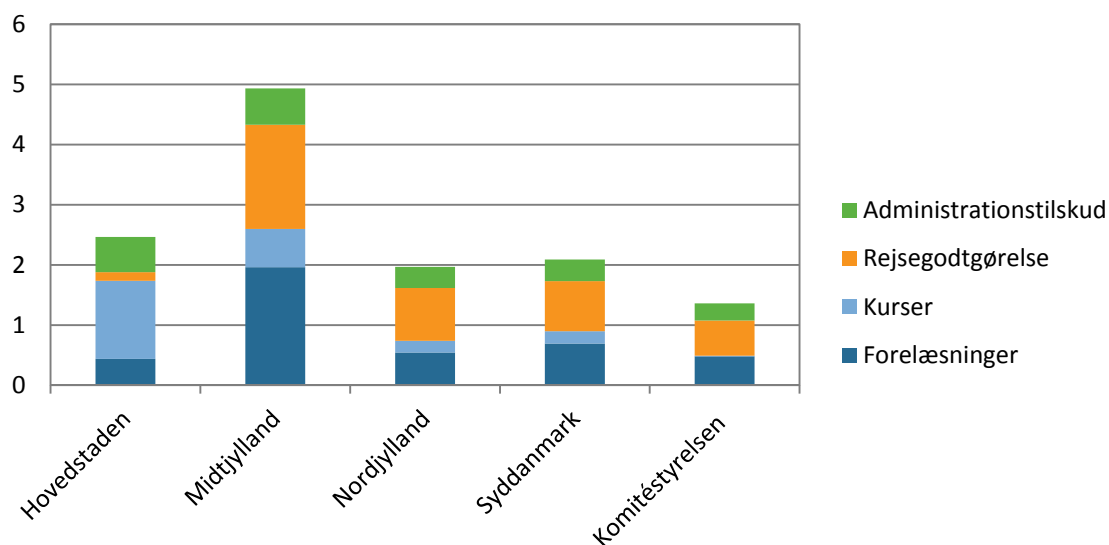
Figur 6: Administrationstilskud til enheder i perioden 2004-2014 (i mio. kr.)

Kilde: Årsregnskaber for Folkeuniversitetet, 2004-2014 (2014-priser). Note: Der eksisterede en universitetsafdeling i Roskilde frem til 2005, hvor den blev nedlagt på grund af økonomiske problemer.

Som opsummering på analysen af det statslige tilskud til Folkeuniversitetets økonomi viser figur 7, hvordan statstilskuddet i kroner og ører fordeler sig på forskellige typer på tværs af de fem enheder:

Figur 7: Sammensætning af statstilskud fordelt på enheder 2014 (i mio. kr.)

Kilde: Folkeuniversitetets årsregnskab 2014.

Som det også er fremgået i den ovenstående analyse, er der store forskelle på sammensætningen af statstilskuddet på tværs af enhederne. Dette gælder i særdeleshed i forhold til det *beløb*, der modtages til rejsegodtgørelse, hvor Region Midtjylland modtager et betydeligt større beløb end de øvrige enheder.

Der er også betydelige forskelle, når det gælder rejsegodtgørelsens *andel* af det samlede tilskud. Her er der et tydeligt geografisk mønster, hvor rejsegodtgørelsen udgør en stor andel hos Komitéstyrelsen, der har mange komitéer langt væk fra de store universitetsbyer, men også hos Region Nordjylland – formentlig i kraft af Regionens geografiske placering – og Region Syddanmark, der har mange komitéer. Til sammenligning udgør rejsegodtgørelsen en meget lille andel af statstilskuddet i Region Hovedstaden.

Det er imidlertid også interessant at se, hvordan tilskuddet til undervisning varierer i forhold til det beløb enhederne modtager til henholdsvis kurser og forelæsninger. Her skiller Hovedstaden sig ud ved, at en væsentlig andel af det samlede tilskud udgøres af tilskud til kurser, mens de øvrige enheder overvejende modtager tilskud til forelæsninger. Disse forskelle i aktivitetsudbuddet vil blive uddybet senere i analysen.

Folkeuniversitetets øvrige omsætning

Statstilskuddet udgør, som den ovenstående analyse viser, en væsentlig del af enhedernes indtægtsgrundlag. Der er imidlertid store forskelle på, hvor stor en andel af de samlede indtægter statstilskuddet udgør.

En opgørelse udarbejdet i forbindelse med Folkeuniversitetets årsrapport for 2014 viser, at statsstøtten i 2013 udgjorde under 25 pct. af de samlede indtægter i Region Midtjylland og i Region Hovedstaden. I den anden ende af skalaen er Komitéstyrelsen, hvor den statslige støtte udgør cirka 55 pct. af de samlede indtægter. Region Syddanmark og Region Nordjyl-

land indtager en mellemposition, hvor statstilskuddet udgør henholdsvis 35 og 40 pct. af de samlede indtægter (Ernst & Young 2015).

Forskellene skyldes delvist forskellige modeller for udbuddet af aktiviteter og samarbejdet med andre aktører eller bevidste ideologiske valg. Men det kan også ses som et udtryk for, at der er store forskelle i betingelserne for at drive folkeuniversitetsvirksomhed forskellige steder i landet, og at der givetvis er nogle stordriftsfordele i de store afdelinger, som befinder sig i områder med et større befolkningsgrundlag, hvor det er lettere at skaffe overskud ved arrangementerne gennem deltagerbetalingen. Den socioøkonomiske sammensætning i de større byer med mange højtuddannede spiller givetvis også ind på kundegrundlaget.

Deltagerbetalingen udgør en væsentligt indtægtskilde på tværs af enhederne. Derudover varierer det, i hvor stor udstrækning afdelingerne har indtægter andre steder fra. Eksempelvis modtager afdelingerne i Aarhus, Odense og Aalborg et tilskud fra deres respektive universiteter⁹, mens det ikke er tilfældet for Folkeuniversitetet i København (Enhedernes regnskaber 2014).

Ifølge afdelingslederen i Aalborg er deltagerbetalingen sammen med statstilskuddet det helt primære indtægtsgrundlag, og derudover er der forskellige småindtægter gennem blandt andet annoncer i programmet:

Interviewer: "Har I andre indtægter end deltagerbetaling og statstilskud? Nu har I samarbejdsaftaler, men der er ikke andet fra fonde eller kommunen eller andre ting?"

Informant: "Nej, det har vi sådan set ikke, nej. Vi har det der komité-betjening, og så administrerer jeg Folkeuniversitetet i Danmarks hjemmeside og sådan nogle forskellige småting. Og så sælger vi annoncer i programmet. Det er meget forskelligt, hvad vi får [...] Sådan en side vil typisk koste 10.000 kr. Musikkens Hus betaler det, og Operafestivalen har betalt 8.000 kr. Og i vores lille budget er det jo rigtig fint, hvis vi kan hive 40.000 hjem på annoncer."

Afdelingsleder, Aalborg

Folkeuniversitetet i Aarhus henter mange midler hjem fra andre kilder, og ifølge afdelingslederen er det nyt, at man i vid udstrækning arbejder sammen med forskellige fonde omkring gennemførelsen af specifikke aktiviteter og tiltag:

Interviewer: "Er det så ren deltagerbetaling? Eller får I støtte andre steder fra?"

Informant: "Det er i stigende grad fonde, som støtter os. Det er det nye inden for de sidste par år. Fonde vil efterhånden rigtig gerne støtte vidensformidling. De har ellers været meget fokuserede på kultur. Så er vi taget rundt og snakket med dem. Og sagt: 'Prøv og hør her. Kultur og viden hænger utrolig godt sammen. Vi kan bruge kulturens virkemidler til at gøre forskning interessant. Og viden og indsigt skal der til for at kvalificere op-

---

⁹ I 2014 udgjorde støtten fra universiteterne 360.000 kr. til Folkeuniversitetet i Aalborg, 295.000 kr. til Folkeuniversitetet i Odense og 678.125 kr. til Folkeuniversitetet i Aarhus (Enhedernes regnskaber 2014).

levelsen af kultur'. Så det er et meget stærkt mix, men det har taget rigtig lang tid at overbevise fondene om, at koblingen af forskningsbaseret vidensformidling og kultur var en stærk cocktail – og at vi kunne skabe kvalitetsarrangementer, som folk har lyst til at komme til.”

Afdelingsleder, Aarhus

For komitéernes vedkommende viser spørgeskemaundersøgelsen, at komitéernes indtægter ud over deltagerbetaling og administrationstilskud blandt andet består af kommunale tilskud, gebyrer fra samarbejdspartnere samt indtægter fra sponsorer. Der er imidlertid store forskelle på, hvilke supplerende indtægtskilder de enkelte komitéer har (se afsnittet 'Lokalkomitéernes økonomi').

Ses der samlet på hele Folkeuniversitetets virksomhed, var de samlede indtægter fra deltagerbetalinger på knap 33 mio. kr., mens de øvrige indtægter ud over statstilskuddet udgjorde knap 5,5 mio. kr. Deltagerbetalingen er altså det helt primære indtægtsgrundlag, når der ses bort fra statstilskuddet (Folkeuniversitetets Årsregnskab 2014).

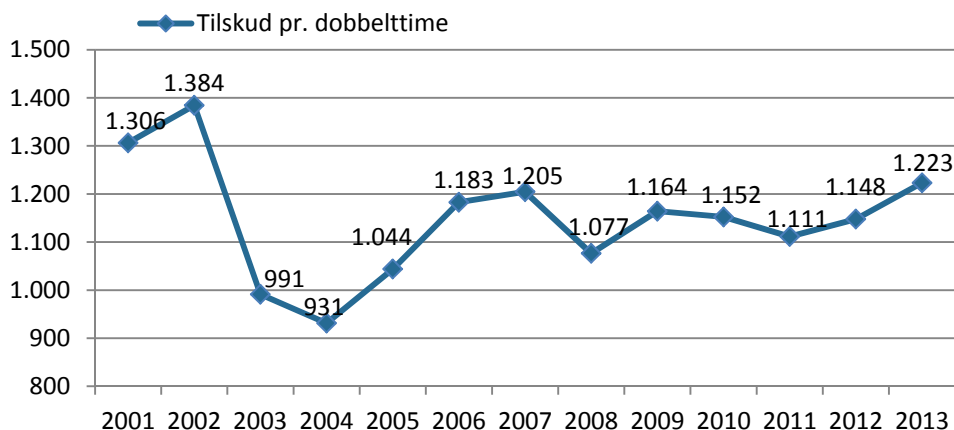
Samlet set er der altså mange andre midler i spil i Folkeuniversitetets aktiviteter, end de midler der kommer fra den statslige støtte, selvom niveauet varierer på tværs af organisationen. Ses der bort fra disse øvrige midler, viser figur 9, hvor mange statslige støttekroner en afviklet dobbelttime i gennemsnit har kostet i perioden 2001-2013. Figuren er konstrueret ved at se på sammenhængen mellem det samlede statstilskud og det samlede aktivitetsniveau for Folkeuniversitetet som helhed.

Som figuren viser, har der været nogle store udsving i løbet af perioden, når det handler om 'prisen' for en dobbelttime. Der var et drastisk fald i perioden efter den store nedskæring i 2003, men derefter stabiliserede beløbet sig nogenlunde på 1.100-1.200 kr./dobbelttime. Dog har der været en svag stigning over de senere år, hvilket kan tilskrives et fald i antallet af aktivitetstimer¹⁰.

---

¹⁰ Det er ikke muligt at beskrive den præcise udvikling i forholdet mellem statstilskuddet og antallet af deltagere over tid, da det først er for nyligt, at komitéerne er begyndt at indberette deltagerantal. I kraft af den store stigning i deltagerantallet over de senere år, som vil blive uddybet nedenfor, er der imidlertid ingen tvivl om, at der går færre statslige støttekroner pr. deltager i dag, end der gjorde for ti år siden.

Figur 8: Statstilskud per afviklet dobbelttime i perioden 2001-2013 (i kr.)

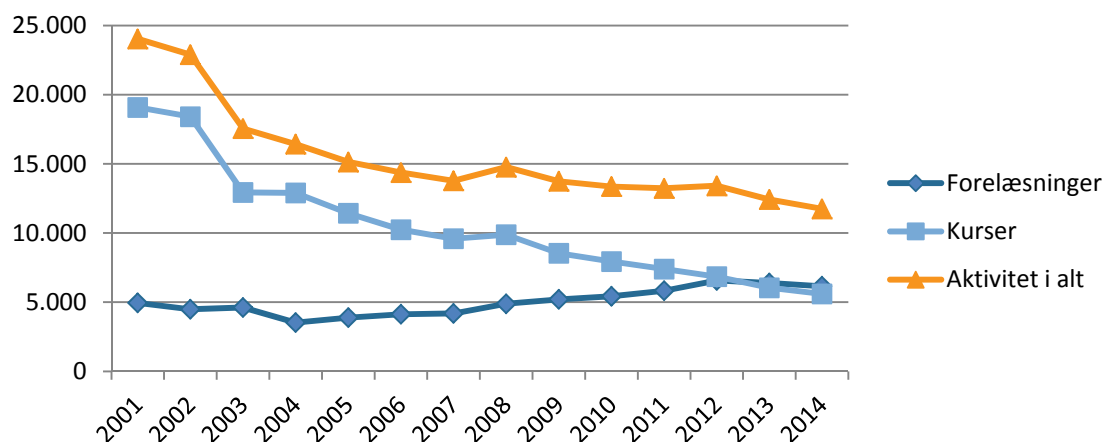
Kilde: Finanslovsdatabasen og Folkeuniversitetets aktivitetsoversigter stillet til rådighed af Folkeuniversitetet i Danmark (faste 2013-priser).

Folkeuniversitetets aktiviteter og deltagere

Det følgende afsnit har fokus på Folkeuniversitetets slutprodukter og brugere i form af de aktiviteter, Folkeuniversitetet udbyder, og de deltagere, der benytter sig af disse tilbud. Afsnittet ser nærmere på udviklingen i omfanget af aktiviteter og deltagere over tid og på, hvordan aktiviteterne fordeler sig på tværs af de enkelte enheder i organisationen. Den første del af analysen har således primært et deskriptivt sigte, mens der i anden del vil blive set nærmere på det konkrete fagudbud og på holdningerne til forskellige typer af aktiviteter og fag.

Figur 9 viser udviklingen i det samlede omfang af Folkeuniversitetets aktiviteter i perioden 2001-2013. Først og fremmest viser tallene et faldende aktivitetsniveau i perioden med et særligt stor fald umiddelbart efter de drastiske nedskæringer i statstilskuddet, som trådte i kraft fra 2003.

Figur 9: Folkeuniversitetets samlede aktiviteter i antal dobbelttimer i perioden 2001-2014

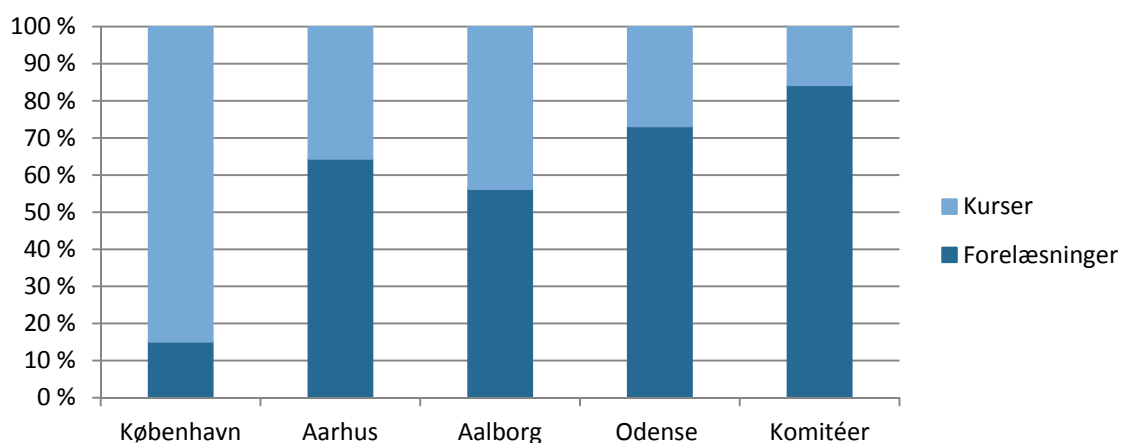

Kilde: Folkeuniversitetets aktivitetsoversigter stillet til rådighed af Folkeuniversitetet i Danmark.

Derudover er der sket et skifte i aktivitetsformen. I begyndelsen af perioden var kursusrækker den helt dominerende aktivitetsform, mens forelæsninger og kurser fylder cirka lige meget i 2013. Denne udvikling skal dels ses i lyset af samfundsudviklingen, hvor flere informanter nævner, at det er blevet mere vanskeligt at tiltrække borgere til længerevarende forløb, som kursusrækker er. Vurderingen af, hvorvidt det er muligt at tiltrække deltagere til længerevarende kurser, varierer imidlertid på tværs af de enkelte afdelinger og komitéer.

Denne variation er illustreret i figur 10, der viser andelen af henholdsvis kurser og forelæsninger fordelt på de enkelte afdelinger og samlet set for komitéerne. Som den eneste afdeling udgør kurser fortsat langt størstedelen af aktiviteterne i København. Sammensætningen af aktivitetstyper og fag er yderligere uddybet i de senere analyseafsnit (se 'Afdelingernes aktiviteter' og 'Lokalkomitéernes aktiviteter').

Figur 10: Fordelingen af kurser og forelæsninger for afdelinger og komitéer, 2014

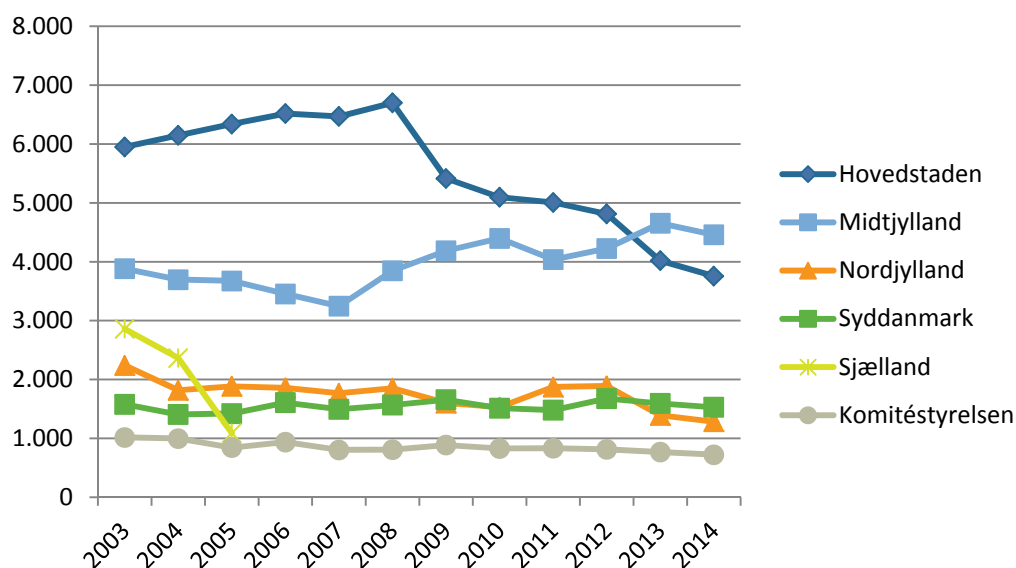
Kilde: Folkeuniversitetets aktivitetsoversigter stillet til rådighed af Folkeuniversitetet i Danmark.

Der er ligeledes store forskelle på tværs af enhederne, når det gælder udviklingen i omfanget af aktiviteter over tid. Figur 11 viser udviklingen over de seneste 10 år i forhold til aktivitetsniveauet på tværs af Folkeuniversitetets enheder¹¹.

¹¹ På grund af den ændrede struktur, der trådte i kraft i 2004 er det valgt ikke at præsentere tal, der går længere tilbage af hensyn til sammenligneligheden. Der er nogle mindre forskelle på antallet af aktivitetstimer mellem de to oversigter 'Samlet aktivitet i dobbelttimer 2001-2013' og 'Aktiviteter i alle enheder 2008-2014'. Det drejer sig dog om så få timer, at det ikke vurderes at have betydning. Generelt gælder det, at oversigten 2001-2013 er benyttet for perioden 2004 til 2013, mens oversigten 2008-2014 er benyttet for 2014.

Figur 11: Aktivitetsniveau fordelt på enheder i antal dobbelttimer i perioden 2004-2014

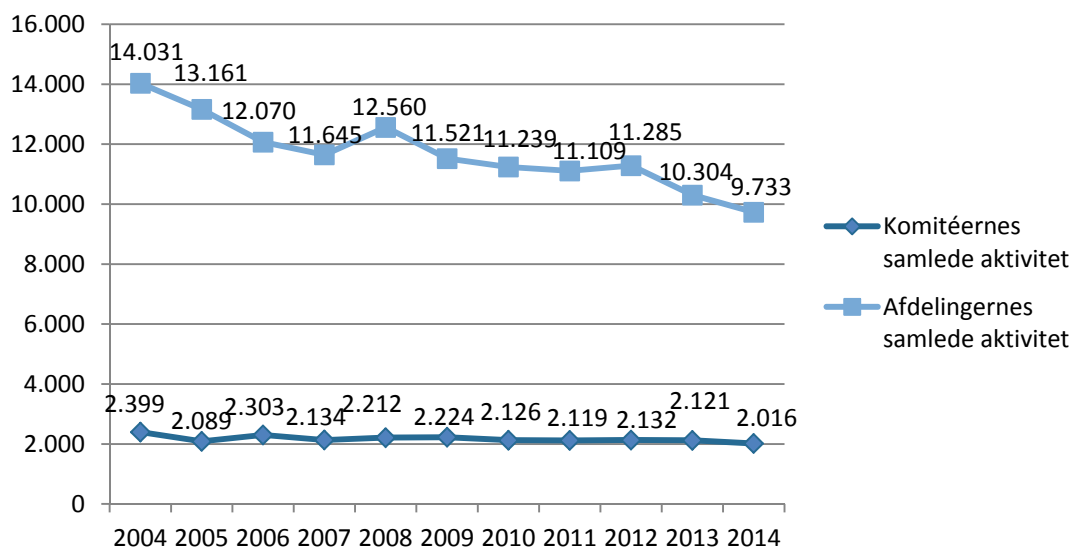

Kilde: Folkeuniversitetets aktivitetsoversigter stillet til rådighed af Folkeuniversitetet i Danmark. Note: Der eksisterede en universitetsafdeling i Roskilde frem til 2005, hvor den blev nedlagt på grund af økonomiske problemer.

Som figuren viser, er det i særdeleshed i Region Hovedstaden og i Region Midtjylland, at der er sket ændringer i aktivitetsniveauet. Hvor Region Hovedstaden har oplevet et faldende aktivitetsniveau siden 2008, har Region Midtjylland øget aktivitetsniveauet betydeligt siden 2007 og har nu det højeste aktivitetsniveau blandt samtlige enheder. Denne udvikling skal ses i lyset af en række forskellige forhold. Dels har Folkeuniversitetet i Aarhus, som det vil fremgå senere, gennemgået en stor udvikling over de senere år – blandt andet gennem nye typer af aktiviteter og samarbejdspartnere. Derudover åbnede Folkeuniversitetet i Aarhus i 2008 en satellit i Emdrup og efterfølgende i Herning.

Når det gælder udviklingen i aktivitetsniveauet på tværs af afdelinger og komitéer, er der ligeledes interessante mønstre at spore. Såvel afdelingerne som komitéernes samlede aktivitet er faldet over de seneste cirka ti år. Som figur 12 viser, er det imidlertid universitetsafdelingerne, der har stået for det største fald. Afdelingernes aktivitetsniveau i dag udgør 69 pct. af niveauet i 2004, mens det tilsvarende tal for komitéerne ligger på 84 pct. Det procentvise fald i aktivitetsniveauet har dermed været betydeligt større for afdelingernes vedkommende end for komitéerne. Særligt over de senere år har komitéernes aktivitetsniveau ligget på et relativt stabilt niveau.

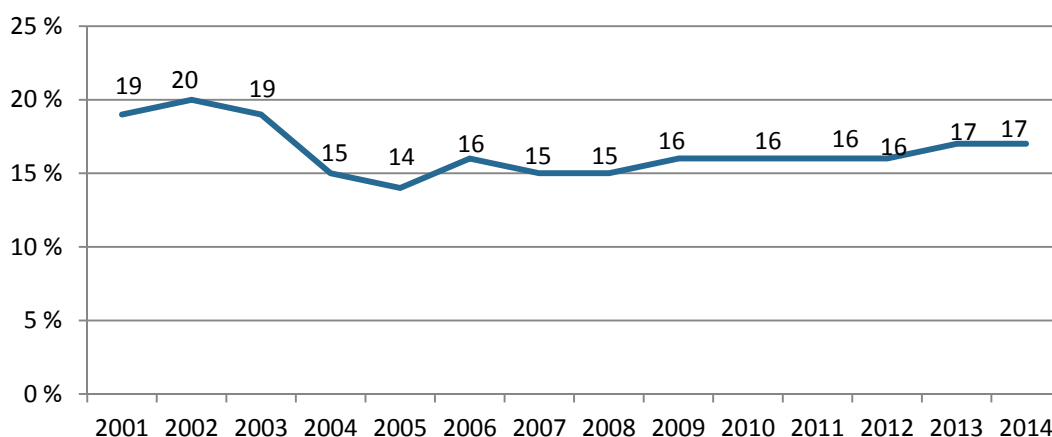
Figur 12: Komitéernes og afdelingernes aktivitetsniveau i dobbelttimer i perioden 2004-2014

Kilde: Folkeuniversitetets aktivitetsoversigter stillet til rådighed af Folkeuniversitetet i Danmark.

Interessant er det også, at komitéernes andel af den samlede aktivitet i Folkeuniversitetet har været relativt stabil hen over de senere år. Dette på trods af, at antallet af komitéer har været faldende (se afsnittet 'Lokalkomitéernes rolle'). Som figur 13 viser, har denne andel ligget mellem 14 og 20 pct. i perioden 2001-2014. Komitéernes andel dækker imidlertid over store forskelle mellem de mange små komitéer og enkelte store, som vægter meget højt i det gennemsnitlige billede.

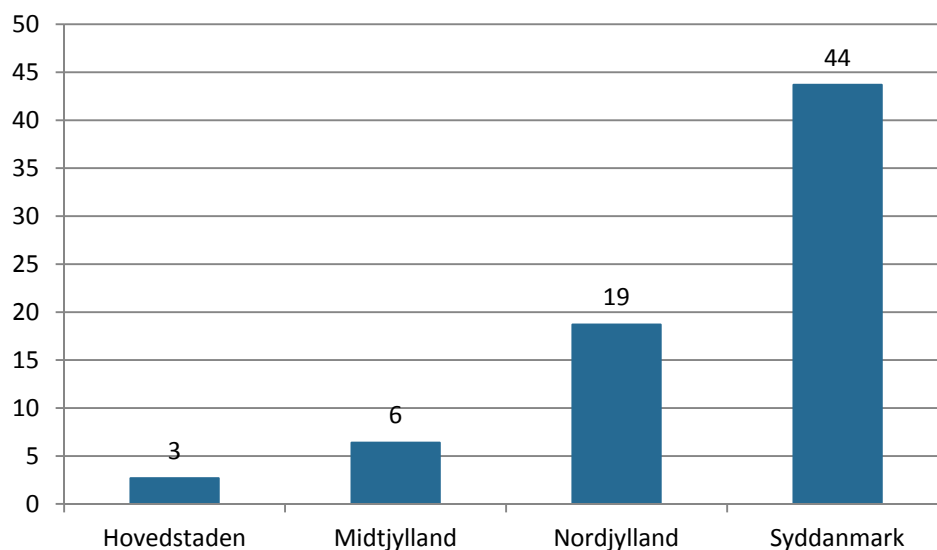
Figur 13: Udviklingen i komitéernes andel af samlet aktivitet i perioden 2001 til 2014

Kilde: Folkeuniversitetets aktivitetsoversigter stillet til rådighed af Folkeuniversitetet i Danmark.

Der er imidlertid store forskelle på tværs af de fire regioner, når det gælder den andel, komitéernes aktiviteter udgør af de samlede aktiviteter. Som det fremgår af den nedenstående figur, udgør komitéernes aktiviteter under 3 pct. af aktiviteterne i Region Hovedstaden, men 45 pct. i den Region Syddanmark. Dertil kommer naturligvis Komitéstyrelsens komitéer, som ikke indgår i figuren.

Figur 14: Komitéernes andel af samlet aktivitet fordelt på regioner i 2014 (i procent)

Kilde: Folkeuniversitetets aktivitetsoversigter stillet til rådighed af Folkeuniversitetet i Danmark.

En del af forklaringen på den store andel komitéernes aktiviteter udgør i den Syddanske Region skal findes i, at Sydvestjysk Folkeuniversitet, som er en sammenslutning af komitéerne i Esbjerg, Bramming og Ribe, udgør en stor andel af komitéernes aktiviteter i denne region. Det samme gør sig gældende for komitéen i Kolding. På Folkeuniversitetet i Odenses hjemmeside fremgår det desuden, at både Kolding og Esbjerg har særstatus i forhold til regionens øvrige komitéer, da deres aktiviteter fremgår på universitetsafdelingens hjemmeside. For Koldings vedkommende foregår administrationen også i Odense, mens Sydvestjysk Folkeuniversitet holder til på Syddansk Universitets campus i Esbjerg. Rent organisatorisk er der stadig tale om lokale komitéer begge steder, selvom særligt Kolding i stigende grad kan ses som en satellit med mange ligheder med afdelingen i Odense. Derudover har Region Syddanmark også rent antalmæssigt mange lokalkomitéer, hvilket ligeledes bidrager til at forklare den store andel, komitéernes aktiviteter udgør.

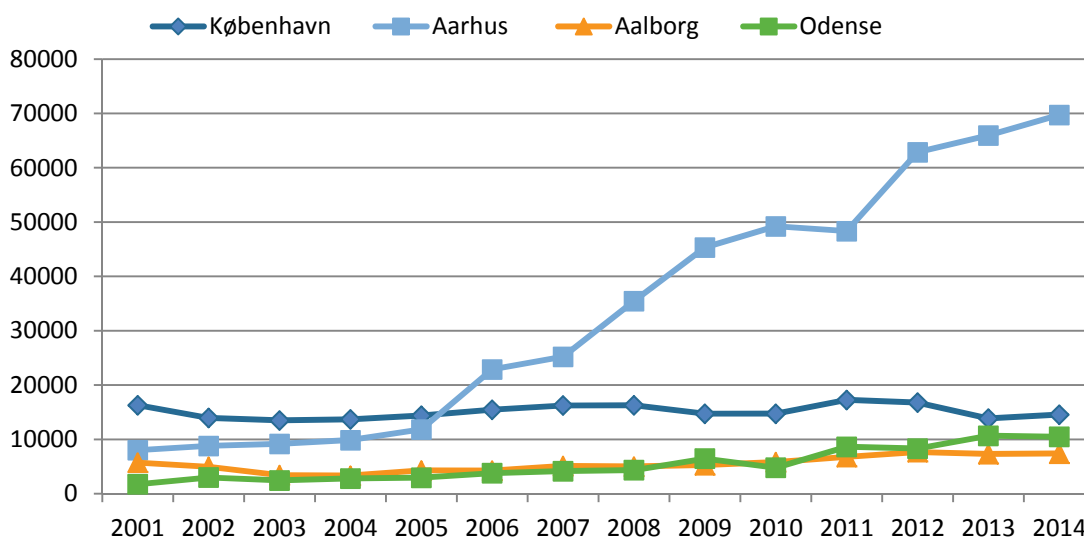
Samlet set er den væsentligste pointe i forhold til udviklingen i Folkeuniversitetets aktivitetsniveau, at det har været støt faldende over de senere år, når der ses på antallet af aktivitetstimer. Trods dette er der store forskelle på tværs af enhederne, når det gælder udviklingen i aktivitetstimer over tid, hvor den væsentligste tendens er, at Region Hovedstaden har haft et faldende aktivitetsniveau, mens niveauet i Region Midtjylland har været stigende. I forhold til udviklingen i henholdsvis kurser og forelæsninger er der en overordnet tendens til færre kurser og flere forelæsningstimer, men igen er der store forskelle på tværs af afdelingerne. Her skiller afdelingen i København sig ud ved en høj andel af kurser sammenlignet med de øvrige enheder. Endelig er det interessant, at afdelingerne siden 2005 har oplevet et langt større fald i aktivitetsniveau end komitéerne på trods af det faldende antal af komitéer.

Deltagere

Når det gælder antallet af deltagere i Folkeuniversitetets aktiviteter, er det vanskeligt at give en detaljeret beskrivelse af udviklingen over tid, da det først var i 2011, at komitéerne begyndte at indberette deltagerantal. Der er stadig udfordringer med at få tallene registreret alle steder. Det skyldes blandt andet, at mange komitéer afholder arrangementer i samarbejde med andre aktører.

Siden 2011, hvor komitéerne begyndte at indberette deltagerantallet, har der imidlertid været et støt stigende antal deltagere¹². I 2011 lå tallet på 124.367 og er steget til 159.238 i 2014 (Årsrapport 2014). Samlet set har Folkeuniversitetet over de senere år været karakteriseret af et stigende deltagertal samtidig med et faldende aktivitetsniveau målt på gennemførte kurser og forelæsninger. Denne udvikling indikerer, at karakteren og formen af aktiviteterne har ændret sig i retningen af flere deltagere pr. aktivitet, hvilket blandt andet kommer til udtryk ved flere forelæsninger og færre kursusrækker. Deltagerantallet har udviklet sig meget forskelligt på tværs af universitetsafdelingerne. Som figur 15 viser, er deltagertallet vokset eksplosivt i Aarhus, mens det har været relativt stabilt i København. I både Aalborg og Odense har deltagerantallet været stigende i løbet af perioden – dette gælder især for Odense, hvor deltagerantallet er blevet firedoblet.

Figur 15: Udviklingen i deltagerantal på tværs af afdelinger i perioden 2001-2014

Kilde: Folkeuniversitetets aktivitetsoversigter stillet til rådighed af Folkeuniversitetet i Danmark.

Det kan være problematisk at sammenligne deltagerantallet på tværs af afdelinger direkte, da tallene kan omfatte mange forskellige typer af aktiviteter. Særligt Folkeuniversitetet i

¹² Hvis der er tale om tilmelding til et helt kursus eller en hel forelæsningsrække, tæller en deltager kun med én gang i det samlede billede. De fleste steder er der imidlertid mulighed for at tilmelde sig til enkelte kursustimer eller forelæsninger inden for en række, hvilket også har betydning for det samlede deltagertal.

Aarhus har forskellige typer af særarrangementer, som udgør en stor andel af det samlede deltagerantal og vanskeliggør direkte sammenligninger¹³. Nævnet har derfor for nyligt vedtaget, at deltagerantallet fremadrettet skal indberettes særskilt for forskellige typer af aktiviteter, så sammenligningsgrundlaget styrkes (Referat fra Folkeuniversitetsnævnet 8.4.2015). Det fremgår dog ikke, på hvilken måde deltagerantallet skal opgøres fremadrettet.

Antallet af deltagere skal også ses i lyset af den tidligere nævnte fordeling mellem kurser og forelæsninger, da kursusrækker typisk foregår på mindre hold end forelæsninger. Dette kan være en del af forklaringen på de store forskelle i deltagerantallet mellem København, hvor der er mange kursusrækker, der ofte foregår på mindre hold, og Aarhus, hvor der er mange forelæsninger med flere deltagere. Der er i Folkeuniversitetet en løbende diskussion om skismaet mellem holdstørrelsen og rum til fordybelse, som historisk set har været et væsentligt fokuspunkt i Folkeuniversitetets arbejde. Denne diskussion er højaktuel i lyset af den ovenfor beskrevne udvikling med færre aktivitetstimer og flere deltagere.

---

¹³ De festivaler, der er gennemført i regi af Folkeuniversitetet i Aarhus, er allerede i dag opgjort separat og indgår dermed ikke i den ovenstående figur. Dog indgår der andre specialarrangementer i tallene. Herunder offentlige foredrag om naturvidenskab gennemført i samarbejde med Det Naturvidenskabelige Fakultet på Aarhus Universitet. Disse forelæsninger udgjorde cirka 28.000 deltagere i 2014 (Årsregnskab, Region Midtjylland 2014).

Folkeuniversitetet i et historisk perspektiv

Folkeuniversitetets nuværende organisering, økonomi og aktiviteter bygger på en lang historie, der præger organisationen i dag. Folkeuniversitetets historie er godt beskrevet flere steder. Gustav Albeck udgav i 1984 'Universitet og Folk', som er en grundig beskrivelse af debatterne omkring skabelsen af Folkeuniversitetet og de første år. Desuden blev der i forbindelse med Folkeuniversitetets 100 års jubilæum i 1998 udgivet en del historisk materiale. Målet med dette kapitel er således ikke en grundig historisk gennemgang, men at trække nogle tråde til de elementer i den historiske udvikling, som stadig har genklang i organisationen i dag. Først dog lidt om opstarten, samtiden og de debatter, der dengang var med til at skabe Folkeuniversitetet.

Den samfundsmæssige kontekst ved skabelsen af Folkeuniversitetet

I en tid hvor vi forventer, at viden ikke er længere væk end tre klik med musen, kan det være svært at forestille sig det miljø, som Folkeuniversitetet blev til i. I 1898 var viden og videnskabelighed stadig i høj grad forbeholdt de få. Københavns Universitet var det eneste i landet. Selvom det allerede dengang var et gammelt, anerkendt universitet (etableret i 1479), var det med nutidens målestok småt: I 1898 omfattede staben på universitetet kun 56 faste lærere (Albeck 1984, 124).

Rejser mellem landsdelene var dagsrejser, og selvom der lokalt blev eksperimenteret med almuebiblioteker i løbet af 1800-tallet, var der kun få steder fri adgang til litteratur og viden. For eksempel blev folkebiblioteker først for alvor en realitet med biblioteksloven fra 1920.

Samtidigt var 1800-tallet et århundrede, hvor oplysningstidens tanker fik stor indflydelse på det danske samfund. Oplysningstankerne spillede sammen med de nye indflydelsesmuligheder, som danskerne fik i det spirende demokrati. Det satte et dobbelt fokus på borgerne kompetencer og evner til at deltage aktivt i demokratiet. For det første var det efterhånden vigtigt for både bønder og andet godtfolk at kunne regne, skrive og gøre sig forståelige på dansk. Dermed var der en vilje til viden. For det andet havde staten en klar interesse i at uddanne alle til gode, moralske borgere.

Disse forhold skabte et århundrede, der sprudlede af uddannelsesidealer og myndiggørelse af borgerne. Mange af de folkeoplysende institutioner, der i dag anses for kernen af danskhed, har rødder i 1800-tallet. Allerede i 1814 fik Danmark sin første skolelov, hvor også undervisning af voksne var nævnt som et vigtigt indsatsområde. Det blev kimen til aftenskolerne, der særligt i byerne tilbød undervisning for arbejderne. Bøndernes centrale oplysningsbase blev højskolerne, der efter etableringen af Rødding Højskole¹⁴ i 1844 spredte sig til hele landet. I 1861 blev landets første idrætsforening til med etableringen af De Danske Skytteforeninger.

---

¹⁴ Rødding Højskole blev fra 1865 videreført i Askov.

Det var i dette klima af levende interesse for uddannelse, formidling af viden og skabelsen af den aktive medborger, at Folkeuniversitetet så dagens lys.

Forløberne for Folkeuniversitet

Lang tid før Folkeuniversitetet blev en realitet i 1898, var der enkeltstående tiltag og forsøg med forskningsformidling. Ifølge Albeck var der en ildsjæl, Ulrik Green, der gjorde det første forsøg med forskningsformidling allerede i 1765-66:

”Et vist nok enestående hjemligt eksempel på, at en akademisk uddannet mand i det 18. århundrede har søgt at praktisere en folkelig undervisning på grundlag af foredrag, det levende ord, træffer man i København i vinteren 1765-66.”

Albeck 1984, 14

Green havde fokus på de naturvidenskabelige fag, som håndværkere kunne have glæde af i deres arbejde. Green fik 400 rigsdaler af Kongen til sit arbejde. Arbejdet varede dog kun de to år, støtten rakte, og fik ikke større udbredelse.

H.C. Ørsted fulgte i starten af 1800-tallet efter med sit eget initiativ og dannelsen af ’Selskabet for Naturlærens Udbredelse’¹⁵. Målet for Ørsted var at gøre videnskaben let forståelig og tilgængelig. Ørsted underviste selv i København og uddannede desuden lærere fra provinsen, som kunne undervise rundt om i landet. Initiativet fik igen en kort levetid. I provinsen var det svært at skaffe velkvalificerede lærere, og i København stoppede den selvstændige undervisning, da polyteknisk læreranstalt åbnede i 1829.

”Med nogen ret kan man betegne den virksomhed, Ørsted havde sat i gang, som en forløber for Folkeuniversitetet. Først og fremmest fordi den undervisning byggede på videnskabens resultater og søgte og fik kontakt med folk uden for videnskabsmændenes kreds. For det andet fordi den byggede sin undervisning på det talte ord, støttet af anskuelsen, (instrumenter og forsøg), og for det tredje fordi den ikke bare dækkede København, men forsøgte at udbrede sin virksomhed til ’provincialstæderne’”

Albeck 1984, 20

N.F.S. Grundtvig var en anden af de fremtrædende enkeltpersoner, der spillede aktivt ind i debatten om, hvordan folket skulle oplyses. Han var skeptisk over for Ørsteds initiativ, fordi der kun var fokus på den naturvidenskabelige viden. De mere åndelige videnskaber var ikke med, og dem anså Grundtvig for de vigtigste. Grundtvig var dog selv interesseret i at skabe en højere læreranstalt, hvor folket kunne uddanne sig. Hans idéer til en sådan skole i Sorø blev ofte trukket frem i debatterne for og imod Folkeuniversitetet. Det gav kampe mellem højskolebevægelsen og folkeuniversitetsforkæmperne, som det kan være svært at forestille sig i dag.

---

¹⁵ Stiftet i 1824 ifølge www.denstoredanske.dk.

Mange højskolefolk var indædte modstandere af idéen om universitetet som folkeoplysende. Der var en mistillid til universiteternes vidensform. Den blev anset som åndløs og kold og ikke noget, der opbyggede individet som menneske. Universiteterne var for mange indbegrebet af det 'anti-folkelige'.

Universitetsfolkene understregede på deres side, at de kunne tilbyde en helt anden og meget mere videnskabelig tilgang til viden end højskolerne. Det var videnskaben, de så som deres pligt at bringe videre til en større målgruppe.

Dette modsætningsforhold og folkehøjskolernes stærke position medvirkede til, at Folkeuniversitetet i Danmark kom senere i gang end andre steder i Europa. Da Folkeuniversitetet først var en realitet, blev det forsøgt at få et samarbejde med højskolerne i gang. Men selvom begge institutioner havde til mål at oplyse folk i hele landet, var uenigheden om, hvilken form for oplysning de skulle have, for stor. Samarbejdet mellem højskolerne og Folkeuniversitetet forblev sporadisk. Men selvom folkehøjskolerne i stor udstrækning havde sat sig på folkeoplysningen som begreb, blev Folkeuniversitetet alligevel en realitet i slutningen af 1800-tallet efter inspiration fra England.

Inspiration fra England

I analysen af 'Folkeuniversitetet i dag' er udviklingen fra kursusrækker til flere enkeltstående foredrag beskrevet. I hele Folkeuniversitetets historie har det været til debat, hvordan man bedst strukturerer undervisningen og sikrer en passende balance mellem fordybelse og faglighed på den ene side og tilgængelighed og formidling på den anden. Det er en debat, der så at sige er 'arvet' fra inspirationskilden i England.

I mange andre lande havde folkeoplysningen netop taget sit udspring i universitetsverdenen og den såkaldte University Extension. Det var England, der var forbilledet for denne bevægelse. Oxford og Cambridge startede sommerskoler i 1860'erne, hvor de tilbød undervisning til en bredere målgruppe end de indskrevne studerende.¹⁶ Her blev der plads til folk, der ellers ikke havde råd og tid til at tage hele uddannelser. Mottoet var:

"to bring the University to the people, when the people cannot come to the University"

I Albeck 1984, 45

Efter spredte forsøg på at udbyde undervisning rundt om i landet blev de første reelle folkeuniversitetsforelæsninger afholdt d. 8. oktober 1873 i henholdsvis Derby og Leicester (Persson 1998, 9).

Ud over at bringe viden fra universiteterne ud til folk var det engelske forbillede karakteriseret af undervisningsformen. Persson beskriver, hvordan undervisningsformen bestod af tre grundelementer:

---

¹⁶ <http://www.conted.ox.ac.uk/about/history/index.php>

- **Forelæsningsrækker.** Der var ikke tale om enkeltforelæsninger, men sammenhængende forelæsningsrækker på mellem seks og 12 gange om det samme emne.
- **Grundrids.** Til hver forelæsningsrække blev der derudover udgivet en trykt oversigt med indholdsbeskrivelse, litteraturhenvisninger og et resumé af hver forelæsning.
- **Spørgetime.** Efter forelæsningerne skulle der i modsætning til almindelige populærvidenskabelige foredrag være dialog mellem deltagerne og foredragsholderne.

Formen skulle sikre en høj videnskabelighed og give deltagerne mulighed for mere end blot et overfladisk indblik i de videnskabelige emner. Der skulle være rum til fordybelse. Denne tankegang var i høj grad inspiration til etableringen af Folkeuniversitetet i Danmark. Som Folkeuniversitetsudvalget skrev i sin ansøgning om støtte fra staten:

”Den ledende tanke i al folkelig Universitetsundervisning har over alt [i udlandet] været den, gennem sammenhængende Rækker af Foredrag, støttede til en kortfattet trykt Vejledning, at give Tilhørerne et forholdsvis grundigt Indblik i Afsnit af Videnskaben, og tilige gennem Samtaler, Drøftelser af det foredragne og skriftlige Udarbejdelser at vejlede dem til selvstændig Tilegnelse af det fremstillede Stof og vække Interessen for videre Fordybelse deri. (...)”

I Persson 1998, 33

Inspirationen fra den engelske undervisningsform blev i lang tid et ideal for tilrettelæggelsen af Folkeuniversitetsaktiviteter herhjemme og et omdrejningspunkt for de debatter, der var omkring formen, pædagogikken og det høje videnskabelige niveau, man tilstræbte.

Den engelske model var dog svær at få til at fungere herhjemme, og der var diskussioner om, hvor mange forelæsningsgange der skulle være. Fra flere steder i provinsen blev det hurtigt foreslået at begrænse antallet af forelæsninger. Dels af hensyn til deltagerne – både deres økonomiske formåen og omfanget af interesse – dels fordi det kunne være svært at få forelæserne til at komme så mange gange.

Spørgetimerne var der heller ikke udelt begejstring for. I udgangspunktet var underviserne overraskede over, at deltagerne faktisk turde tage dialogen med videnskabsmændene, og at spørgsmålene i høj grad virkede fornuftige og relevante.

Grundridsene var til debat, fordi der var tvivl om deres funktion. Nogle undervisere var bange for, at det skrevne resumé skulle tage spændingen ud af undervisningen (Persson 1998, 38). Samtidigt kunne litteraturhenvisningerne for mange ude omkring i landet virke ligegyldige, da bøgerne kun kunne skaffes på Det Kongelige Bibliotek. I det store og hele var det dog omkostningerne ved at fremstille de trykte hæfter, der tog dette element ud af undervisningsformen i 1957 (Albeck 1984, 206).

Albeck beskriver, hvordan man flere gange efter 1957 søgte at udgive trykt materiale til at understøtte undervisningen. Han fremhæver, at det i 1974 lykkedes at udgive ni små bøger inden for forskellige centrale discipliner. Og han skriver:

”En genoptagelse af udgivelse af grundrids til forelæsningsrækkerne er et regelmæssigt tilbagevendende ønske på Folkeuniversitetets møder den dag i dag, men de høje trykkeudgifter har hidtil stillet sig i vejen.”

Albeck 1984, 210

Idéen om skriftlig formidling til at understøtte folkeuniversitetsundervisningen er stadig synlig i dele af Folkeuniversitetets virksomhed i dag og kommer tydeligst til udtryk i skriftserien ’Tænkepauser’, som er udgivet af Aarhus Universitetsforlag, men hvor der er et tæt samarbejde med Folkeuniversitetet i Aarhus omkring arrangementer, der kombinerer et foredrag med den skriftlige formidling.

Etablering af Folkeuniversitetet i Danmark

Helt siden Folkeuniversitetets etablering har det været et statsstøttet initiativ, og der har hele tiden har været både en central, bestemmende enhed og lokalkomitéer rundt om i landet. Som det følgende afsnit viser, var det i udgangspunktet centralt, at organisationen var landsdækkende, og at der allerede fra starten blev skabt en tradition for, at støtten skulle gå til honorarer og rejseudgifter, som det gør den dag i dag.

I Danmark var Studentersamfundets aftenundervisning for arbejdere en forløber for Folkeuniversitetet. En af Folkeuniversitetsbevægelsens fortalere, Claudius Wilkens, holdt her et foredrag om udviklingen i England i 1896. Det fik Gerson Trier fra Studentersamfundet til at tage kontakt til universitetet og til andre foreninger, der kunne være interesserede i den folkeoplysende sag (Eigaard et al. 1987, 56-57).

Det resulterede i en ’tobenet’ organisering, hvor der på den ene side blev dannet en forening af aftagere og støtter, Folkeoplysningsforeningen. Ifølge Eigaard et al. (1987) er denne forening et af de tidligste eksempler på, at flere foreninger går sammen for at skabe et folkeoplysende tilbud. Folkeuniversitetsforeningen blev således stiftet af:

”Kvindelig Fremskridtsforening, Dansk Kvindesamfund, Dansk Sløjd lærerforening, Handelsmedhjælperforbundet, Handelsforeningen af 1864, Selskabet for Oplysningens Fremme blandt Københavns Arbejdere og en række akademiske foreninger.”

Eigaard et al. 1987, 57

På den anden side etablerede universitetet et udvalg, Folkeuniversitetsudvalget, der bestod af universitetslærere, der var interesserede i at varetage undervisningen.

Arbejdsfordelingen mellem de to parter var, at Folkeuniversitetsforeningen skulle komme med forslag til emner og temaer, mens Folkeuniversitetsudvalget skulle sørge for at skaffe undervisere og sikre det akademiske niveau. Det blev i høj grad udvalget, der kom til at tegne Folkeuniversitetet som organisation. Dels fordi de gennem deres rolle som kvalitets-

sikrende var centrale for, hvad der skulle formidles, dels fordi det var dem, der sørgede for at søge staten om penge til foretagendet, og endelig fordi foreningen i København snart blot var en af mange foreninger/komitéeer rundt om i landet.

Noget af det første Folkeuniversitetsudvalget gjorde, var netop at søge staten om støtte til opstarten (Vejleskov et al. 1998, 15). Begrundelsen for ansøgningen var målet om, at Folkeuniversitetet skulle være et landsdækkende tilbud, hvor komitéeer/foreninger rundt om i landet stod for den praktiske del med at arrangere og annoncere forelæsningsrækkerne, som Folkeuniversitetsudvalget derpå rekrutterede undervisere til.

I forhold til honorarer til foredragsholderne aftalte man ved det første møde i Folkeuniversitetsudvalget:

”Folkeuniversitetet i København skulle udrede 100 kr. for en 6 timers foredragsrække, og at udvalget skulle betale 100 kr. i honorar for udarbejdelsen af et grundrids samt betale trykning af dette. (...) Honoraret for en foredragsrække i provinserne skulle mindst være 200 kr., hvoraf halvdelen blev udredt af den lokale folkeuniversitetsforening, resten af Folkeuniversitetsudvalget, som tillige skulle betale foredragsholdernes billetter.”

Albeck 1984, 125

Det var Folkeuniversitetsudvalgets udgifter til honorarandelen og rejseomkostninger, der var baggrunden for ansøgningen til staten. Den store succes Folkeuniversitetet havde i starten havde hurtigt fået bugt med udvalgets egne midler. De skriver i ansøgningen til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet (Februar 1899):

”Udvalget har derfor for nylig maattet udsende en Rundskrivelse til samtlige Foreninger, hvori det meddeler, at det ikke ser sig i Stand til at give Tilskud til flere Rækker i dette Foraar.”

Albeck 1984, 148

Efter en del debat opnåede Folkeuniversitetsudvalget støtten i marts 1899. Tilskuddet var på 5.000 kr. til

”forsøgsvis at indføre en folkelig Universitetsundervisning, særlig uden for København.”

Albeck 1984, 162

Disse allerførste aftaler giver stadig genklang i Folkeuniversitetets organisation i dag. Organiseringen af Folkeuniversitetet er stadig speciel i forhold til andre folkeoplysende aktører, som beskrevet i afsnittet om Folkeuniversitetets organisering i dag.

Bekymring om faglighed

Et af Folkeuniversitetsnævnets opgaver i dag er at godkende det faglige indhold i afdelingernes program, og styrelserne står for at godkende lokalkomitéeernes faglighed. Dette afsnit viser, hvordan også bekymringen for faglighed historisk har været en fast bestanddel af organisationen.

Det var ikke kun i relation til folkehøjskolerne, at Folkeuniversitetet søgte at skille sig ud. Balancen mellem det akademiske og det folkelige var et centralt opmærksomhedspunkt for at skille sig ud fra mere jævne foredragsforeninger og samtidigt være 'populære' nok til at nå ud til folket.

På den ene side smittede den danske holdning til kraften i 'det talte ord' af på Folkeuniversitetet, og det var vigtigt for dem, at underviserne var dygtige til at formidle. På den anden side var det meget vigtigt, at Folkeuniversitetet ikke endte med at blive ren underholdning eller løsrevet fra den videnskabelige forskning.

Allerede fra starten skete det derfor også, at Folkeuniversitetsforeningen kom med forespørgsler på forelæsningsrækker, som Folkeuniversitetsudvalget afviste at etablere, fordi de var bange for, at det var for politisk frem for videnskabeligt.

Bekymringen om høj faglighed i tilbuddene omfattede også en diskussion om, hvem der kunne undervise. På den ene side blev det opfattet som problematisk, at de høje professorer brugte deres tid på andet end den forskning og undervisning, som de var betalt for at udføre. På den anden side var det en udfordring at dække efterspørgslen efter universitetsansatte formidlere uden for København. Mange af de interesserede universitetslærere ville således helst undervise i foreningen i København og i hvert fald ikke længere væk end Sjælland:

"Man ville være bundet af, hvem der 'haves på Lager', nærmest Doctores og Specialister blandt Kandidater, i Reglen vel altsaa Folk fra 25-35 Aar. Universitetets faste Docenter ville vel ikke være udelukket men kunne vist kun sjældent paaregnes."

Nationaltidende 5.december 1898, i Albeck 1984, 130

Det var derfor vigtigt for Folkeuniversitetsudvalget at være omhyggelig med valget af foredragsholdere, og det skete ikke sjældent, at kandidater blev afvist, eller at de efter nogle forelæsninger blev udelukket fra Folkeuniversitetsaktivitet.

"Trods al omhyggelighed i valget af lærere, kunne det ikke undgås, at der undertiden blev antaget folk, hvis kvalifikationer som folkelige foredragsholdere var større end deres videnskabelige formåen. Ved et møde d. 19/6 1907 (...) udtalte Erslev: 'Der er Foredragsholdere, der er paa Grænsen af, hvad man kan kalde Universitetsundervisning, og de er de mest yndede. For Lærernes Vedk. Har det været meget vanskeligt at faa de fornødne Kræfter'. Det havde voldt besvær at forsyne foreninger, idet 'alle de Lærere der var anmodet om, maatte bruges fuldt ud'. Det var m.a.o. et begrænset antal lærere, der var rift om."

Albeck 1984, 217

Folkeuniversitetets målgruppe

Der mangler viden om, hvem der egentligt bruger Folkeuniversitetets tilbud, hvis man ser på organisationen som helhed. Meget tyder dog på, at den typiske deltager er en kvinde over 50 år med en mellemlang eller lang uddannelse, som det er beskrevet i evalueringen

fra 2009 (Mortensen & Nicolajsen 2009, 21). Samtidig er ét af organisationens implicite mål at nå ud til en bred befolkning. Dette afsnit viser, at dilemmaet mellem den idéelle og den faktiske målgruppe også har lange rødder.

Folkeuniversitetets mål var i udgangspunktet at blive landsdækkende. At bringe videnskabelig undervisning til borgere, der ikke havde adgang til universitetet. Bønderne var ikke målgruppen, da folkehøjskolerne i stor udstrækning havde taget sig af denne gruppe. Arbejdere og borgere i København havde adgang til universitetets åbne forelæsninger. Derfor var målgruppen jævne borgere og arbejdere særligt i de større provinsbyer.

Det blev dog hurtigt tydeligt, at det mere var middelklassen end arbejderne, der deltog i Folkeuniversitetets undervisning. Så selvom arbejderforeninger i stor udstrækning havde været initiativtagere til Folkeuniversitetet og foreningen i København, konstaterede Folkeuniversitetets sekretær i 1901:

”At arbejderne ’hidtil ikke har vist sig synderlig tilbøielige til at drage Nytte’ af Folkeuniversitetets undervisning. Vigtig er dog den undtagelse, som Drachmann nævner, nemlig at man kan få arbejderne med, ’naar man har kunnet knytte Undervisningen til deres faglige Interesser’”.

Albeck 1984, 174-175

Ifølge Albeck blev der ovenikøbet færre og færre arbejdere, der brugte Folkeuniversitetet, efterhånden som oplysningsforbundene og aftenskolerne kom til. Der blev oplysningen formet efter arbejderne, deres politiske holdninger og deres kerneinteresser, hvilket ikke på samme måde var tilfældet i Folkeuniversitetets tilbud.

Fritidsloven i 1969

Selvom Folkeuniversitetet fik statsstøtte allerede fra opstarten i 1898, var det Fritidsloven i 1969, som for alvor manifesterede Folkeuniversitetets position. Tidligere var der tale om årlige bevillinger, som skulle søges hvert år, men med Fritidsloven blev Folkeuniversitetet skrevet ind i loven og fik en fast bevilling på Finansloven.

Fritidsloven medførte generelt en høj grad af optimisme, og det faste økonomiske fundament styrkede Folkeuniversitetets position og gav mulighed for at sætte større fokus på udbredelsen af Folkeuniversitetets aktiviteter. Fritidsloven kom på et tidspunkt, hvor samfundet som helhed bar præg af et økonomisk opsving, hvor danskerne samtidig fik mere fritid, hvilket ligeledes bidrog til Folkeuniversitetets positive udvikling i de efterfølgende år (Eigaard 2001).

Samlet betød Fritidsloven, at Folkeuniversitetet gik fra at være en græsrodsagtig bevægelse til at være en lovindskrevet institution med landssekretariat og studierektor:

”Det skete ret præcist, da Fritidsloven kom i 1969, hvor vi kom fast på Finansloven. Og det er derfor, at vi er de eneste i Folkeoplysningsloven, som får statstilskud men ikke kommunalt tilskud. Og det betød, at man kunne etablere et landssekretariat i 1971 for al-

le komitéerne, som kom til at ligge i Odense, fordi der fik vi gratis lokaler, og det har vi så haft siden.”

Rektor for Folkeuniversitetet

Fritidsloven i 1969 manifesterede dermed for alvor sammenhængen mellem velfærd og folkeoplysning. Udviklingen af velfærdssamfundet medførte nye behov og nye former for efterspørgsel efter fritidstilbud, og målet var, at alle voksne borgere skulle have mulighed for personlig udvikling og læring i fritiden under frie rammer (Eigaard 2002, 76).

For Folkeuniversitetet var det væsentligste ved Fritidsloven det stærkere økonomiske fundament, som betød, at der både var et fast tilskud pr. undervisningstime og tilskud til administration og rejseomkostninger, som vi kender det i dag (Vejleskov et al. 1998, 94).

For komitéernes vedkommende var det ifølge en nuværende komitéformand en stor fordel, at der blev etableret et Landssekretariat, som kunne tage vare på komitéernes samlede virksomhed:

”Det betød, at man fra ét sted i landet kunne følge med i, hvad der foregik i samtlige komitéer, og følte en ansvarlighed over for de komitéer ved at forsyne dem med oversigter dels over den samlede komitévirksomhed og dels med jævnlige udsendelser af foredragslister til inspiration for komitéerne. Så der var altså en fælles myndighed, der følte ansvar for samtlige komitéer. Dette samlede overblik er væk, og det er da et tab for komitéerne”

Styrelsesmedlem

I forhold til den overordnede politiske og administrative ledelse af Folkeuniversitetet var der imidlertid stadig store diskussioner på grund af de iboende modsætninger i strukturen mellem komitéer og afdelinger.

En stor omstrukturering

Op gennem 1970'erne og 1980'erne stødte nye universitetsafdelinger af Folkeuniversitetet til de allerede eksisterende afdelinger i Aarhus og København, og der var fortsat aktivitetsmæssig udvikling på Folkeuniversitetet, hvilket fortsatte op igennem 1990'erne. For komitéernes vedkommende nåede man i slutningen af 1990'erne op på 150 komitéer spredt ud over hele landet.

I disse årtier var det øverste organ Folkeuniversitetsudvalget, der var ansvarlig for både afdelinger og komitéer. På den administrative side var studierektoren ligeledes ansvarlig for både komitéer og afdelinger.

Som det fremgår af den historiske gennemgang, har der helt siden Folkeuniversitetets etablering været en iboende modsætning mellem universitet og folk. Denne modsætning har jævnlige manifesteret sig i konflikter mellem komitéer og afdelinger, hvilket gennem flere årtier førte til store diskussioner i Folkeuniversitetsudvalget.

Ifølge en af informanterne var en del af problemet, at udvalget i særlig grad virkede som kontrolinstans for komitéerne, mens afdelingerne havde deres egne styrelser lokalt (Interview, styrelsesmedlem). Denne problemstilling illustrerer endvidere den særlige rolle, afdelingsstyrelserne spiller i organisationen, på trods af at de som tidligere nævnt ikke figurerer direkte i lovgivningen.

Modsætningerne i Folkeuniversitetsudvalget blev efterhånden så store, at Undervisningsministeriet pressede på for at finde en løsning gennem en ny struktur. I udvalget kunne man imidlertid ikke nå til enighed omkring den nye struktur.

I forbindelse med den nye folkeoplysningslov i 2001 blev Folkeuniversitetsudvalget afløst af et folkeuniversitetsnævn, som derved fik flere beføjelser. Det blev skrevet ind i loven, at det ikke er muligt at anke Nævnets beslutninger. Ifølge den nuværende rektor var denne ændring et udtryk for, at Undervisningsministeriet gerne ville have, at Folkeuniversitetet selv skulle finde en løsning på problemerne:

”Og vi fik et nævn, som afløste udvalget, fordi et nævn er mere end et udvalg. Det vil sige, at man i ministeriet tænkte, at ’nu kan Nævnet bare selv styre det her. Så behøver vi slet ikke at gå ind og bestemme noget, for så kan vi bare henvise til, at et nævn er mere end et udvalg’. Og det står jo også i både lov og bekendtgørelse, at man ikke kan anke Nævnets beslutninger. Det har så vist sig siden, at det kan man. Men det er så noget andet.”

Rektor for Folkeuniversitetet

En af de første opgaver for det nye nævn var at finde frem til en ny struktur for Folkeuniversitetet, som kunne nedtone de mange uenigheder. Men netop på grund af store uenigheder mellem komitéer og afdelinger, kunne Nævnet igen ikke finde frem til en fælles løsning.

Disse modsætninger var årsagen til, at en række komitéer ønskede at bevare deres selvstændighed frem for at blive tilknyttet en universitetsafdeling, og derfor indgav de en mindretalsindstilling til lovforslaget. Det oprindelige forslag til en ny struktur indebar ellers en ren regional struktur, hvor alle komitéer blev tilknyttet en universitetsafdeling:

”Historien bag strukturen er jo, at de komitéer, der siden blev til Komitéstyrelsen, klagede til Ulla Tørnæs, der var minister på det tidspunkt. For den struktur, der oprindeligt blev foreslået, var en ren regional struktur: Fem regioner og ikke andet. Og så gik hun ind og antog deres forslag om, at der skulle være en særlig komitéafdeling. Og det blev så til, at de komiteer, som ikke ville være sammen med afdelingerne, de kunne lave deres egen enhed der, og så i øvrigt at strukturen ikke skulle være geografisk bestemt. Det vil sige, at komiteerne frit kan vælge, og de kan hvert andet år skifte, hvis de vil.”

Rektor for Folkeuniversitetet

På baggrund af en mindretalsindstilling fra de komitéer, der ønskede selvstændighed, førte konflikten i Nævnet dermed til en ministeriel beslutning om at indføre den såkaldte modificerede regionale struktur, som stadig er gældende i dag. Hensigten med den nye struktur

var fra ministeriets side at fjerne Folkeuniversitetsnævnets dobbeltrolle med både at varetage landsledelsen og tale komitéernes sag, samtidig med at komitéerne bevarede deres selvstændighed.

Derfor indebar den nye struktur, at komitéerne selv kunne vælge tilknytningsforhold uafhængig af geografisk placering, og hvis de ikke ønskede tilknytning til en region, kunne de vælge den nye afdeling, der senere kom til at hedde Folkeuniversitetets Komitéstyrelse. Den nye struktur blev indskrevet i en ny bekendtgørelse og trådte i kraft 1. januar 2004.

Arbejdet med vedtagelsen og implementeringen af den nye struktur faldt desuden sammen med, at statstilskuddet blev halveret fra 2003, og derfor var der tale om nogle turbulente år for Folkeuniversitetet (Mortensen & Nikolajsen 2009, 11).

Den nye struktur med de fire regioner og Komitéstyrelsen har på mange måder mindsket modsætningerne mellem afdelingerne og komitéerne, fordi regionerne nu er ansvarlige for både afdelinger og komitéer, hvorved den dobbeltrolle, landssekretariatet i Odense tidligere havde, er mindsket. På den anden side betød ændringen også, at komitéerne mistede deres fælles kontaktflader. Derudover medførte strukturen nogle nye konfliktlinjer. Ikke mindst en høj grad af skepsis over for Komitéstyrelsens position fra de øvrige dele af organisationen, hvilket blandt andet kom til udtryk ved diskussionen af Komitéstyrelsens navn:

”Da landssekretariatet blev nedlagt for at blive afløst af nye regioner omkring universitetsbyerne samt en helt ny enhed for de ’selvstændige’ komitéer, opstod der uenighed om, hvad den nye enhed skulle hedde. Det krævede politisk intervention at få navnet ’Komitéstyrelsen’ accepteret. Nu er der ingen polemik omkring navnet.”

Styrelsesmedlem

Komitéstyrelsen fik dermed sit navn gennem ministeriel indgriben og en ændring i bekendtgørelsen, hvilket er et eksempel på de modsætninger, der gennem tiden har præget organisationen (Bekendtgørelse om ændring af lov om Folkeuniversitetet 2005).

Samlet set viser den historiske gennemgang af Folkeuniversitetet, at organisationen i dag i høj grad er et produkt af de lange historiske spor, der har kendetegnet organisationen siden dannelsen i 1898. Omstruktureringen i 2004 bryder dog på mange måder med de historiske spor og har stadig stor betydning. Den var medvirkende til den komplicerede organisering, der præger organisationen i dag. Komplexiteten er endvidere blevet forstærket af overordnede ændringer på universitetsområdet, som har medført flydende geografiske grænser for universiteternes virksomhed.

Folkeuniversitetets mange virkeligheder

Der er mange forskellige niveauer og led i Folkeuniversitetet som organisation, og der kan være vidt forskellige udgaver af virkeligheden alt efter, hvor man sidder i organisationen. Eksempelvis er der meget stor forskel på at være formand for en lokalkomité i et mindre lokalsamfund og på at være en del af en stor universitetsafdeling i Aarhus eller København. Både når det gælder konkrete arbejdsvilkår, og når det gælder synet på organisationen som helhed. Ikke desto mindre er der som beskrevet tale om én formel enhed, som rent juridisk ses som én og samme person.

Denne del af analysen ser nærmere på de forskellige virkelighedsopfattelser i organisationen. Det centrale spørgsmål er, hvordan Folkeuniversitetet ser ud fra henholdsvis ledelsen, enhederne, afdelingerne og lokalkomitéernes perspektiv. Hvilke styrker og svagheder oplever informanterne ved Folkeuniversitetets nuværende organisering? Og hvilke overvejelser er der omkring det faglige indhold i Folkeuniversitetets aktiviteter og aktiviteterernes målgrupper?

Analysen er bygget op ud fra organisationsstrukturen og består af de følgende dele:

- Folkeuniversitetets ledelse
- Regionernes/enhedernes rolle
- Afdelingernes rolle
- Lokalkomitéernes rolle

Folkeuniversitetets ledelse

Som beskrevet tidligere, er Nævnet Folkeuniversitetets øverste formelle myndighed. Nævnets formand udgør sammen med rektor Folkeuniversitetets daglige ledelse. Lovgivningen tillægger umiddelbart Nævnet meget stor rolle og et stort ansvar i forhold til den samlede folkeuniversitetsvirksomhed. Ifølge lovgivningen har Nævnet "det overordnede økonomiske og faglige ansvar for den samlede folkeuniversitetsvirksomhed" (Lov om Folkeoplysning, kap. 13, § 47). Analysen tegner imidlertid et billede af et nævn, som kun i begrænset grad formår at samle organisationen. De indsamlede data og interviews peger især på fire udfordringer relateret til Nævnets rolle, som vil blive behandlet her:

- Begrænset reel magt
- Interne konflikter
- Begrænset kobling mellem ledelsen og resten af organisationen
- Nævnets sammensætning

Begrænset reel magt

Selvom Folkeuniversitetsnævnet formelt set har en meget central og magtfuld rolle, viser analysen, at dets reelle ledelsesrolle er begrænset. I praksis er opfattelsen, at Nævnets beføjelser er begrænsede i forhold til enhederne og afdelingernes autonomi. Det er et problem set fra flere forskellige positioner i organisationen.

Ifølge rektor er det problematisk, at Nævnet og nævnssekretariatet ikke har flere beføjelser, end tilfældet er. Ifølge stillingsbeskrivelsen skal rektor både fungere som sekretariat for Nævnet samt arbejde for at "bevare og udbygge helheden i den samlede Folkeuniversitetsvirksomhed" (Stillingsbeskrivelse for Folkeuniversitetsrektor). Rektor har dermed overvejende en koordinerende og administrativ funktion:

"Det, jeg laver i dag, er sådan set det, som jeg har gjort hele tiden: at være sekretariatsleder for landsledelsen og samtidig koordinere og styre de fem enheder. Ikke nødvendigvis sådan at jeg har magt til at slå i bordet. Jeg har samme magt, som Nævnet har. Og det vil sige, at Nævnet i virkeligheden ikke kan gå ind og sige til København, at I skal gøre sådan, hvis København siger, at det vil vi ikke."

Interviewer: "Hvorfor kan de ikke det?"

"Det er fordi, at Nævnet i lov og bekendtgørelse ikke er tillagt tilstrækkelig vægt. Det er faktisk en af hovedkonklusionerne i den der rapport [Evaluering fra 2009]. Og det er jo et problem, at der sidder en landsledelse, der i virkeligheden ikke kan gøre ret meget – og som så senest også er blevet underkendt af ministeriet [...] Så jeg sidder i samme situation, hvor jeg godt nok styrer og fordeler alle statsmidler ud til de fem enheder, men jeg kan f.eks. ikke sige til afdelingslederen i Aarhus, at 'det må du ikke'. Eller det kan jeg godt – de skal følge reglerne selvfølgelig. Men de har jo selvstændige styrelser."

Rektor for Folkeuniversitetet

I følge rektor har Nævnet og nævnssekretariatet dermed begrænsede styringsmæssige beføjelser, så længe afdelingerne overholder de gældende regler, fordi de har deres egne selvstændige styrelser. Derudover ser rektor det nylige indgreb fra ministeriet vedrørende rejseregler, som et eksempel på at Nævnets beføjelser også er begrænsede på grund af styringen oppe fra.

Ifølge Kulturstyrelsens afgørelse skyldes indgrebet, at de daværende rejseregler var i strid med tjenesterejsecirkulæret, hvorved Kulturstyrelsen som tilsynsmyndighed har pligt til at gribe ind (Kulturstyrelsen 2014 – Folkeuniversitetets rejseregler). Ikke desto mindre illustrerer citatet fra rektor en oplevelse af, at styringsmulighederne også begrænses af styringen oppefra.

Også den nu tidligere formand giver udtryk for, at Nævnet i nogle tilfælde ikke har tilstrækkelige styringsmuligheder. Omvendt ser han imidlertid også afdelingernes autonomi som en stor styrke for Folkeuniversitetets virksomhed. På spørgsmålet om, hvorvidt Nævnet har tilstrækkelige styringsmuligheder, svarer han:

"Både ja og nej. Jeg ved godt, at det er sådan et politisk svar, men jeg mener det faktisk. For det første mener jeg, at der er nogle forhold, hvor Nævnet bør holde nallerne langt væk og respektere de enheder, som de er. Det er dem, der bygger den virksomhed op, og dem som finder ud af, hvordan deres tilbud skal være, og hvordan de vil markedsføre sig. Derfor kommer enkelte afdelinger jo egentlig til at fremstå forskellige. Det, synes jeg egentlig, er rigtig godt. Der skal Nævnet ikke ind og blande sig. Der hvor Nævnet i den sammenhæng kan komme ind over, det er i forbindelse med, at Nævnet to gange om året

skal godkende den undervisning, som bliver tilbudt [...] Men det er jo en lillebitte ting, for når bare det er på plads, så synes jeg, at det vigtigste er, at afdelingerne laver deres eget. Når jeg så siger 'både og', så hænger det jo så sammen med, at hvis det virkelig kommer til stykket, så har Nævnet meget, meget lidt at spille med af muskelkraft i forhold til afdelingerne."

Tidligere formand for Nævnet

Som citatet også illustrerer, er en af Nævnets opgaver at godkende fag. Denne opgave har tidligere fyldt meget på møderne, men processen er nu blevet lettet ved, at der er indført et ad hoc-udvalg, som arbejder med godkendelsesprocedurerne mellem nævnsmøderne, hvilket giver plads til andre ting på møderne.

Flere afdelinger efterlyser imidlertid, at ledelsen spiller en mere aktiv politisk og strategisk rolle. Eksempelvis oplever en af afdelingslederne det som problematisk, at Nævnet aldrig tidligere har lavet en strategi for, hvor man vil hen med den samlede folkeuniversitetsvirksomhed:

"Man kan sige, at Nævnet aldrig nogensinde har lavet en strategi for, hvor vi skulle hen, og hvordan vi skulle komme det. Og ej heller haft en ide om, hvordan vi skulle søge større politisk indflydelse for at forbedre rammevilkårene, som på mange måder er ringere end aftenskolers og højskolers. Med en stigende politisk bevidsthed om at forskningsformidling er vigtig for samfundsudviklingen, er situationen ellers gunstig."

Afdelingsleder

En anden informant oplever det som uklart, hvorvidt Nævnets begrænsede rolle skyldes, at der ikke er hjemmel til mere, eller om det skyldes, at Nævnet ikke påtager sig ledelsesrollen:

"Det er jo det, som jeg kommer helt i tvivl om. Er det simpelthen bare fordi, at Nævnet har lige så meget gennemslagskraft som et stykke sytråd med vat på? Er det der, problemet ligger? Eller er det fordi, at de ikke har de nødvendige beføjelser? Hvor er det, at sygdommen ligger henne?"

Afdelingsleder

Fra komitéernes side er holdningerne til Nævnets rolle og sammensætning knap så markante. Det er tydeligt i interviewene, at relationerne mellem Nævnet og komitéerne er begrænsede, og der er en opfattelse af, at Nævnets rolle primært består i at godkende fag. Derudover er det flere komitéers indtryk, at der er mange uoverensstemmelser i Nævnet – eksempelvis som det kommer til udtryk hos en komitéformand:

"Ja, det er jo ikke nogen, som vi rent personligt har ret meget at gøre med. Der er jo de der landsmøder, som man kan tage med til, hvis man har lyst til det. Det har jeg også sommetider været, men jeg var ikke med i år. Men ellers har de censorrollen [...] Vi får de der frimærkepenge, og så fortæller de, når vores foredrag er underlødige. Så diskuterer de og bliver uvenner og kan ikke blive enige om en masse ting."

Repræsentant for lokalkomité

Netop de interne konflikter i Nævnet er en selvstændig udfordring for ledelsens rolle, som vil blive uddybet nedenfor.

Interne konflikter

”Der er brug for en holdningsændring på mange niveauer. ’Vi-følelsen’ og fællesskabet må vinde frem på bekostning af gensidig mistænksomhed.”

Mortensen & Nicolajsen 2009, 71

Sådan lyder den første af de generelle anbefalinger i evalueringen af Folkeuniversitetets struktur fra 2009. Ser man på Folkeuniversitetets historie – især den nyere – har det været en organisation præget af heftige debatter og kampe. Organisationens mange ildsjæle har ikke altid været enige om, hvilken retning man skulle gå, ligesom personlige alliancer og modsætninger til tider har skabt splid mellem forskellige aktører i organisationen¹⁷.

Disse stridigheder og uenigheder er i stor udstrækning trukket ind i Folkeuniversitetsnævnet, og analysen viser, at bølgerne stadig kan gå højt til trods for anbefalingerne i evalueringsrapporten i 2009. Som det kommer til udtryk i det følgende citat fra en afdelingsleder:

”Jeg vil sige, at det har været meget skuffende og svært, når man gerne vil gøre sit arbejde ordentligt, at blive behandlet dårligt og skulle administrere ulovlige regler og finde sig i at skulle høre på alt muligt skidt og møg. Det er svært at sige, at det er jeg ligeglad med.”

Afdelingsleder

Den pågældende afdelingsleder oplever dermed et dårligt arbejdsklima i organisationen, som har gjort det vanskeligt for vedkommende at deltage i fælles møder i organisationen og vanskeligt at sende formanden til nævnmøder. Derfor er afdelingslederens helt primære fokus på afdelingens egne aktiviteter.

På trods af de mange konflikter er det sjældent, at det kommer til deciderede afstemninger i Nævnet. De få afstemninger, der har været over de senere år, har imidlertid været tætte og har omhandlet meget kontroversielle beslutninger, hvilket illustrerer splittelsen i organisationen:

”Det er meget sjældent, at det kommer til afstemning. Der har været én afstemning i det seneste år, og jeg ved, at der kun har været to afstemninger i den tidligere formands tid. Den ene var omkring Emdrup, og den anden var omkring et spørgsmål om økonomien i København. Så der har været to afstemninger, og han har snart siddet i syv år. Så det er sjældent, at der kommer afstemninger. Men så kan man sige, at de gange, der har været afstemninger, så har det været meget snert på, at flertallet har været der. Og det har været meget kontroversielle beslutninger, som har været til afstemning.”

Rektor for Folkeuniversitetet

---

¹⁷ I nyere tid gælder dette for eksempel modsætninger mellem nogle komitéer og universitetsafdelingerne i forbindelse med den store omstrukturering i 2004. Fra 2008 og frem har Aarhus' etablering af satellitafdelingen i Emdrup samt den efterfølgende diskussion af reglerne for rejsegodtgørelse været nogle af stridspunkterne.

De interne konflikter fylder dermed stadig meget og kan være med til at svække Nævnets legitimitet og handlekraft. Blandt andet fordi konflikterne, ifølge flere informanter fjerner fokus fra, hvad de ser som mere væsentlige emner for Folkeuniversitetets virksomhed:

”Jeg synes jo, at Nævnet bruger en ufattelig masse tid på at strides.”

Afdelingsleder

Siden interviewet blev gennemført, er der dog i februar 2015 blevet formuleret et fælles dokument med værdier, vision og strategi. Det er endnu for tidligt at sige noget om strategiens betydning både i Nævnet og i organisationen som helhed.

Ikke desto mindre må det ses som et væsentligt fremskridt, at det har været muligt at tilvejebringe konsensus om en fælles strategi, og det bliver interessant at følge strategiens gennemslagskraft i organisationen som helhed. Blandt flere af informanterne er der dog også en opfattelse af, at arbejdsklimaet i Nævnet er i bedring. Eksempelvis som det kommer til udtryk i det følgende citat fra en komitéformand, der også sidder i Nævnet:

”Jeg sagde ja til at være med i Nævnet, fordi jeg brænder for den ide, som Folkeuniversitetet har som hovedide. Og det vil jeg gerne bidrage til, at det kører så meget som muligt igennem. Jeg vidste også godt, at der var lidt kurrer på trådene rundt omkring. Så det var ikke med lukkede øjne, at jeg kom ind i det. Men jeg blev jo nok noget forbavset over, at det var så slemt. Men jeg vil tillade mig at betragte det som undtagelser, at nogle har den ikke så positive holdning. Fordi flertallet af dem, der sidder i det nævn, det er gode, rare, spændende mennesker, som bestemt har noget at bidrage med, så jeg synes i almindelighed, at tonen er rigtig god. Og nu har vi afsat et specielt møde til, at vi skal til at diskutere vores vision og så videre. Det er det, jeg synes, er spændende. Hvad vil vi med det her? Og hvordan gør vi det godt og rigtigt? Det er sådan noget, som jeg gerne vil diskutere.”

Repræsentant for lokalkomité

Nævnets sammensætning

De interne konflikter, som er beskrevet ovenfor, er i nogen grad et produkt af Nævnets sammensætning, der både er historisk og politisk bestemt. Det er således ikke muligt at ændre strukturen for Nævnets sammensætning uden en lovændring. Flere informanter – særligt afdelingslederne på universiteterne – mener imidlertid, at sammensætningen er problematisk i forhold til Folkeuniversitetets hverdag og fremtid.

Nogle af afdelingslederne giver udtryk for, at der er en ubalance mellem antallet af nævnsmedlemmer fra komitéerne og antallet af nævnsmedlemmer, som repræsenterer afdelingerne set i forhold til den andel, som komitéerne størrelsesmæssigt udgør, når der ses på den samlede aktivitet og omsætning. Eksempelvis, som det formuleres i dette citat:

”Hvis vi kigger på sammensætningen, så kan man sige, at der er en ubalance i, at komitéerne, som måske tegner sig for 5-6 % af den samlede omsætning, har lige så mange pladser som afdelingerne. Det er en stor ubalance. Så er der noget, der ikke er fulgt med tiden: Det der med, at afdelingerne har fem pladser, selvom vi kun er fire tilbage. At man

udpeger folk fra forskningsrådene, som kan have svært ved at forstå en organisation som vores, der i højere grad eksisterer på markedsvilkår end en fuldt finansieret offentlig institution. Jeg kan ikke huske, at Nævnet nogensinde har inviteret lederne af afdelingerne og Komitéstyrelsen til et møde for at høre, hvilke udfordringer og problemstillinger vi kæmper med i den virkelige verden. Ingen i Nævnet har direkte erfaring med, hvordan den daglige drift er ude i enhederne – heller ikke folkeuniversitetsrektor. Det er paradoksalt. Det svarer til, at bestyrelsen for en landsdækkende virksomhed holder møder med dets sekretær uden nogensinde at mødes med direktørerne for de fem afdelinger. Det er ikke særligt frugtbart. De kommer sjældent med en konstruktiv, udviklingsorienteret og fremadrettet dagsorden. De tænker mest på, hvad der kan godkendes i programmerne.”

Afdelingsleder

Opfattelsen i citatet er dermed, at det ikke er én, men en række forskellige faktorer, som gør sammensætningen af Nævnet problematisk. Der er imidlertid delte meninger om, hvordan Nævnet skulle sammensættes for at imødegå nogle af de ovenstående problemstillinger. Som det fremgår af citaterne ovenfor, mener én af afdelingslederne ikke, at den nuværende model med repræsentanter fra forskningsrådene fungerer optimalt, mens en anden mener, at flere repræsentanter udefra netop kunne være løsningen:

”Jamen, jeg tænker, at det skal være nogen udefra. Det kan være nogle, som kan være udpeget af forskningsrådet, som vi har nu. Men det kunne også være nogle fra universiteterne – altså det kunne være en fra KU, en fra AU, en fra AAU og en fra Odense. Man frygter jo bare, at det samme sker, som der sker nu. For der er jo lige så stor kamp og krig mellem de store, som der er mellem de små. Aalborg har jo også etableret sig i KU's baghave på samme måde som Folkeuniversitetet i Aarhus har gjort det i Emdrup [...] Man kunne måske også forestille sig nogen udefra – en eller anden pensioneret professor fra CBS – nogen som havde forstand på virksomhedsdrift og vidste noget om økonomistyring, ledelse og organisation, og som havde en personlig karisma, der kunne sige ‘at sådan gør man bare ikke’.”

Afdelingsleder

Dette citat illustrerer en opfattelse af, at det ikke udelukkende handler om sammensætningen men også nævnsmedlemmernes manglende evne til at fokusere på Folkeuniversitetet som helhed frem for at varetage egeninteresser. Derudover nævner flere, at der mangler gennemslagskraft fra ledelsens side, hvilket blandt andet kan hænge sammen med den begrænsede reelle magt, ledelsen har.

Begrænset kobling mellem Folkeuniversitetsnævnet og resten af organisationen

Tæt relateret til de ovenstående udfordringer med Nævnets sammensætning er en opfattelse af, at koblingen mellem Nævnet og resten af organisationen ikke er tæt nok. En opfattelse, der er mest udtalt blandt afdelingslederne:

”Det, der er problemet med Nævnet, er, at det er de færreste, som forstår, hvad der sker i selve organisationen og i den daglige drift [...] De tror nogle ting, som ikke hænger sammen med den virkelighed, vi arbejder i. Det er jo dybt problematisk, synes jeg.”

Afdelingsleder

Dette udsagn fra en af afdelingslederne understreger en afstand mellem Nævnet og den daglige drift i universitetsafdelingerne, der står for størstedelen af Folkeuniversitetets samlede aktiviteter. Omvendt er der en tættere kobling, når det gælder komitéerne, fordi komitéernes repræsentanter er tæt involveret i komitéernes aktiviteter, hvilket ikke på samme måde er tilfældet i forhold til afdelingerne. De medlemmer, der repræsenterer afdelingerne, kommer fra afdelingsstyrelserne, som ikke har hænderne nede i aktiviteterne til daglig. Desuden er organisationen meget fragmenteret, og der er ingen strukturer, møder, kulturer eller andet, der fremmer kommunikationen mellem organisationens forskellige led:

”Nu har jeg selv siddet i Nævnet – det er også en mærkelig konstruktion. Og vi snakkede om det i går som ledere, at vi møder aldrig Nævnet. Jeg ved jo meget om Nævnet, fordi jeg har selv har været der. Og vi har jo alle sammen vores nævnsrepræsentanter, som vi kan klæde på til de der nævnsmøder. Men dem som for alvor sidder med fingrene i bolledejen på afdelingsplan, det er jo os, som er ledere. Hvorimod komitéerne jo har direkte repræsentanter inde i Nævnet. Sådan må det jo være, men det er lidt mærkeligt.”

Afdelingsleder

Ifølge rektor skyldes den manglende sammenhæng derudover, at medlemmerne i Nævnet ifølge afdelingsledernes opfattelse har begrænset kendskab til virkeligheden rundt omkring i afdelingerne:

”Der er et skel imellem dem, der arbejder og dem, der er det politiske element. Det vil sige, at det nogen gange godt kan føles – set fra ledernes synspunkt – som om, at dem i Nævnet i virkeligheden ikke forstår, hvad der sker ude i enhederne, når de træffer beslutninger om rejseregler eller et eller andet. Så der er altså et skel.”

Rektor for Folkeuniversitetet

For at imødegå den begrænsede kobling mellem Folkeuniversitetsnævnet og afdelingerne var der, da interviewene blev gennemført, netop lavet aftale om at revitalisere de obligatoriske ledermøder mellem afdelingslederne og rektor, og det er besluttet at afholde møderne to gange årligt frem for én gang årligt. På ledermøderne kan der formuleres indstillinger til Nævnet, som dog ikke har nogen forpligtelse til at følge indstillingerne.

For komitéernes vedkommende er situationen en anden, eftersom komitéerne har direkte repræsentation i Nævnet. Ikke desto mindre er der på et mere generelt plan en oplevelse af, at fællesskabet på tværs af de enkelte dele i organisationen er begrænset i dag. Tidligere blev landsmøderne set som et samlingssted, hvor man kunne lære hinanden at kende på tværs af komitéerne:

”Landsmøder var en begivenhed, som man så frem til. De var i princippet et landsmøde for den samlede Folkeuniversitetsvirksomhed. Dvs. at afdelingerne også var repræsenteret, men for dem betød det mindre, fordi de havde jo deres egne, interne møder med deres eget programudvalg. Så de var mere med for at støtte op og lytte til, hvad der foregik.”

Styrelsesmedlem

Disse møder, som før den nye struktur fandt sted hvert andet år, finder nu sted hvert tredje år, og hvor der tidligere var tale om en hel weekend, er mødet nu skåret ned til en enkelt dag. Dermed ser landsmødet ud til at være nedprioriteret i forhold til tidligere, hvilket ifølge rektor skyldes økonomiske årsager. Afholdelsen af landsmøder er nedskrevet i Bekendtgørelsen, hvor det fremgår, at møderne netop har til formål at styrke helheden i Folkeuniversitetet:

”Nævnet afholder hvert 3. år et landsmøde, som har til formål at styrke helheden i folkeuniversitetsvirksomheden. Landsmødet er åbent for deltagelse af alle repræsentanter for folkeuniversitetsvirksomheden.”

Bekendtgørelse om Folkeuniversitetet, stk. 2

Ved det seneste landsmøde i 2013 deltog 42 deltagere på tværs af afdelinger og komitéer (Folkeuniversitetets Nyhedsbrev, december 2013). Dermed er det – på trods af den begrænsede hyppighed og hensigten om at styrke helheden i organisationen – langt fra alle dele af organisationen, der deltager i disse møder.

Opsummering: Ledelsens rolle

Selvom holdningen til Nævnets rolle og sammensætning varierer på tværs af informanterne, synes det at være en gennemgående opfattelse, at der ikke er tale om et stærkt nævn, og at den administrative og kontrollerende rolle i forhold til fagsammensætning og økonomi dominerer frem for strategiske og politiske overvejelser på trods af de mange kapaciteter, der er samlet i Nævnet.

Som analysen har vist, kan der være forskellige årsager til Nævnets nuværende rolle. Samlet tegner der sig et billede af, at ledelsens begrænsede politiske og strategiske styring skyldes en kombination af de følgende forhold:

- Manglende beføjelser.
- Meget autonome afdelinger.
- En sammensætning af Nævnet, som giver mange indbyggede konflikter.
- En begrænset kobling mellem Nævnet og resten af organisationen.
- At ledelsen ifølge mange informanter ikke i tilstrækkelig grad påtager sig ledelsesrollen.

Flere afdelingsledere efterlyser en større grad af styring fra Nævnets og den daglige ledelses side og en vision om, hvor Folkeuniversitetet skal hen. Samtidig ses det også som en styrke, at de enkelte afdelinger har en høj grad af selvstændighed og har mulighed for at udvikle en selvstændig profil. Dermed handler det i høj grad om at finde en balance mellem enhedernes autonomi og en større grad af synlig og strategisk ledelsesmæssig profil i landsorganisationen, hvilket både omfatter Nævnet og den daglige ledelse.

Mange af disse problemstillinger blev også behandlet i evalueringen af Folkeuniversitetet i 2009, og en af anbefalingerne fra den gang var, at Nævnet og nævnssekretariatet skulle spille en mere strategisk og udviklingsorienteret rolle. Der er tegn på, at der også i Nævnet

er et ønske om, at landsledelsen får en mere synlig rolle. Dels mener flere informanter, at samarbejdet i Nævnet er blevet forbedret over de senere år. Derudover vedtog Folkeuniversitetsnævnet på et ekstraordinært strategiseminar i februar 2015 dokumentet 'Folkeuniversitetets værdier og strategi'. Strategien er formuleret efter interviewundersøgelsens afslutning, og derfor har det ikke været muligt at spørge ind til opfattelsen af indholdet i denne. Ikke desto mindre er det interessant at se, at dokumentet adresserer nogle af de beskrevne udfordringer med Nævnets rolle og status.

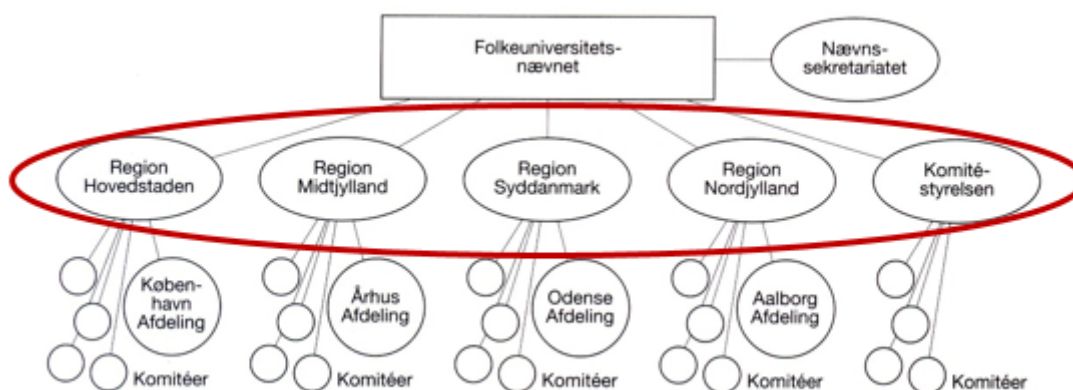
Eksempelvis er det anført, at Folkeuniversitetsnævnet skal være "synligt ved at påtage sig ledelsesmæssige og strategiske opgaver", og "over for offentligheden varetage en samlet overordnet profilering af Folkeuniversitetet" (Folkeuniversitetet februar 2015). Disse formuleringer tyder på, at det er intentionen at Nævnet fremadrettet skal spille en større ledelsesmæssig rolle, end det er tilfældet i dag.

Det er dog endnu for tidligt at sige noget om, hvorvidt og på hvilken måde disse formuleringer vil udmønte sig i konkrete ledelsesmæssige tiltag. Desuden er det spørgsmålet, hvorvidt selv et mere samlet og (vilje-)stærkt nævn kan trodse de udfordrende strukturer, der præger organisationen.

Regionerne/enhederne

Det næste led i Folkeuniversitetets organisation er regionerne, som internt også kaldes 'enhederne', da de ud over regionerne også omfatter Komitéstyrelsen. Dette led i organisationsstrukturen har siden omlægningen i 2004 skabt debat og frustration i organisationen. Dels skabte det store konflikter, at Komitéstyrelsen overhovedet blev etableret. Dels er de øvrige regioners organisering ofte til debat. Dette afsnit ser nærmere på den rolle, regionerne spiller i den samlede organisation. Da Komitéstyrelsen adskiller sig strukturelt, behandles den særskilt fra de fire andre regioner.

Figur 16: Folkeuniversitetets organisationsdiagram: Enhederne

Kilde: www.folkeuniversitetet.dk

Regionsstyrelserne

De fire regioner består af en universitetsafdeling og lokalkomitéer, der knytter sig dertil. Lokalkomitéerne kan frit vælge, hvilken region/enhed de knytter sig til, og hvert andet år er det muligt for dem at skifte enhed.

Både komitéerne og universitetsafdelingerne har deres egne styrelser. Regionsstyrelserne fungerer som deres fælles ledelse og består således af repræsentanter fra både komitéer og afdelingsstyrelser.

Regionsstyrelserne er både i forhold til lovgivningen og i det viste organisationsdiagram overordnet i forhold til afdelingerne. Ifølge lovgivningen er Regionsstyrelserne det økonomisk ansvarlige led, som fordeler midlerne længere ned i organisationen og eksempelvis har ret til at ansætte og afskedige afdelingsledere. Det centrale ved Regionsstyrelserne er formelt set, at det er i dette led, at komitéerne er repræsenteret og har en stemme i forhold til afdelingerne:

”Sådan som vedtægterne og intentionen er, så er regionsstyrelsen den styrelse, som faktisk kan gå ind og underkende afdelingsstyrelsen. Det vil sige, at de godt kan fyre en afdelingsleder, selvom afdelingsstyrelsen synes, at han er god nok. Og vi diskuterede det faktisk på vores ledermøde i går. Afdelingerne finder, at det er en meget voldsom indskrænkning. Men det er jo kun noget formelt. I virkeligheden er det jo ikke sådan.”

Rektor for Folkeuniversitetet

I praksis er regionsstyrelsernes rolle dermed begrænset. Ifølge både rektor og afdelingerne selv spiller afdelingsstyrelserne den afgørende rolle, mens regionsstyrelserne ikke har den helt store betydning i praksis. Dette kommer også til udtryk i det nedenstående citat:

”Min styrelse i afdelingen er den, hvor jeg tænker, at jeg står til økonomisk regnskab. De er jo med i beslutningerne om, hvorvidt vi skal ansætte en mere, eller det der med IT. Det er min styrelsesformand især, som jeg har haft meget snak med om det. Så tager vi det op på et styrelsesmøde og nikker til, at det vil vi gerne. Så bruger vi egentlig regionsmødet efterfølgende til at orientere om, at nu har vi gjort sådan. I virkeligheden, hvis du følger vedtægterne, skulle det være omvendt. Og lidt, til min store skræk, står der i vedtægterne, at regionsstyrelsen kan fyre mig.”

Afdelingsleder

På hjemmesiden for Folkeuniversitetet i Aarhus fremgår regionsstyrelsen slet ikke, hvilket er et billede på, hvor lidt regionsstyrelsen fylder i praksis. Ifølge afdelingslederen består regionsstyrelsen formelt set af to komitérepræsentanter og to afdelingsrepræsentanter, men de holder deres regionsstyrelsesmøde samtidig med regionsmøderne, hvor alle komitéerne er inviteret. Afdelingslederen beskriver møderne som ”informationsmøder, hvor der ikke bliver truffet beslutninger” (Interview, afdelingsleder, Aarhus). I Aarhus har man indgået en administrationsaftale, som beskriver rollefordelingen mellem regionsstyrelsen og afdelingen – blandt andet de opgaver som afdelingen løser for regionsstyrelsen i forhold til godkendelse af økonomi mv. (Interview, afdelingsleder, Aarhus).

Ifølge en anden afdelingsleder er det administrativt besværligt, at der er to forskellige styrelser til en så lille organisation.

”Det er uhensigtsmæssigt, at en virksomhed med to fastansatte har to styrelser. Og det er til irritation, at jeg skal indkalde til to styrelsesmøder. Og når vi har programgodkendelse, har afdelingsstyrelsen først møde, og så har man et fælles møde, hvor man godkender programmet, hvor regionsstyrelsen kommer ind og sætter sig ved siden af. Nogle af dem har to kasketter. Så sidder vi fælles, og når vi er færdige med at godkende programmet, så går dem, der er fra afdelingsstyrelsen, ud, og så holder regionsstyrelsen deres møde. Men det er klart, at det i sidste ende er regionsstyrelsen, der skal godkende og skrive under på regnskabet. Det foregår sådan, at afdelingsstyrelsen godkender regnskaber og indstiller til regionsstyrelsen, at regionsstyrelsen skal godkende dem.”

Afdelingsleder

I et forslag til en ny organisering af Folkeuniversitetet udarbejdet af Folkeuniversitetet i København beskrives regionsstyrelserne ligefrem som ”en unødvendig polyp” i organisationen (Folkeuniversitetet i København maj 2014). Argumentet er blandt andet, at komitéerne formelt set har for store indflydelsesmuligheder i forhold til den relative størrelse, de har i organisationen som helhed:

”Hvis man ser på aktivitetsniveauet, så har komitéerne helt urimeligt store stemmer både i Nævnet og i regionerne. Det er det, jeg synes er helt forkert. Selvfølgelig skal de høres, men sådan som de er kommet ind nu, har de forholdsmæssig al for stor magt.”

Afdelingsleder

Samlet set er det interessant, at virkeligheden adskiller sig betydeligt fra de formelle formuleringer i lovgivningen, hvor regionsstyrelserne tillægges stor magt, og afdelingsstyrelserne overhovedet ikke er nævnt. Det er imidlertid også tydeligt, at regionsstyrelsens rolle varierer på tværs af afdelingerne, alt efter hvor aktive komitéerne er i styrelserne.

Ifølge den nu tidligere formand for Folkeuniversitetsnævnet er det imidlertid ikke muligt at undvære regionsstyrelserne, da de udgør en væsentlig indflydelsesmulighed for komitéerne, som har helt andre betingelser for at udøve deres aktiviteter end afdelingerne:

”Nej, jeg tror ikke, at man kunne nøjes med afdelingsstyrelserne eller ledelsen, men jeg tror helt bestemt, at hvis du spørger universitetsafdelingerne, så vil de sige, at de sagtens ville kunne undvære regionsstyrelserne. Men det er simpelthen for at få komitéernes ønsker og synspunkter ført frem. I den sammenhæng tror jeg, at det er rigtig vigtigt. Det afhænger selvfølgelig af, at man har nogle aktive komitéer, men det synes jeg også, der er rigtig mange steder. Så jeg tror, at de er med og er gode til at give udtryk for, hvad det er, de ønsker. Men jeg tror ikke, at universitetsafdelingerne bare kunne servicere komitéerne på samme måde, hvis ikke de på en eller anden måde havde dem inde som en styrelse. For så kunne det let blive sådan, at man gør fuldstændig det samme, som man gør i sin afdeling. Det tvinger dem til at tænke, hvordan man gør rent lokalt. For der er forskel på, hvad man kan få folk til at komme til ude lokalt, og hvad det er, man kan få folk til at komme til, når man kommer ind i det der større uddannelsesmiljø.”

Tidligere formand for Nævnet

Ser man på Komitéstyrelsen, som er på organisatorisk niveau med regionsstyrelserne, giver denne opbygning mening. Her er der tale om et repræsentativt demokrati for ligeværdige aktører (komitéerne). I regionerne har afdelingerne bare vokset sig store og ind i en hel anden professionel virkelighed end komitéernes. Samtidigt er afdelingernes fokus på komitéerne begrænset (se analysen af 'Afdelingernes rolle').

Samlet set udstiller regionsstyrelserne blandingen af en idealiseret udgave af Folkeuniversitetet og en hverdag, hvor det reelle magtforhold mellem de frivilligt styrede komitéer og de professionelle afdelinger er helt anderledes. Det betyder, at virkeligheden adskiller sig afgørende fra lovens intentioner, og at ikke blot regionsstyrelsernes, men også komitéernes reelle indflydelsesmuligheder i organisationen kan diskuteres.

På den ene side kan der altså argumenteres for, at komitéerne har for store indflydelsesmuligheder i lyset af deres begrænsede andel af de samlede aktiviteter. På den anden side kan det diskuteres, om deres indflydelsesmuligheder er for små, fordi regionsstyrelsernes rolle i praksis er så begrænset, som tilfældet er. I hvert fald tyder analysen på, at regionsstyrelsesmøderne primært opleves at være orienterende og i mindre grad møder, hvor der bliver truffet afgørende beslutninger. Det er dog samtidig vigtigt at understrege, at komitéerne selv overordnet er godt tilfredse med samarbejdet med den enhed, de tilhører (se analysen af 'Lokalkomitéernes rolle'). Det tyder på, at de organisatoriske udfordringer og den ulogiske struktur fylder mindre for komitéerne end for de øvrige dele af organisationen.

Folkeuniversitetets Komitéstyrelse

Folkeuniversitetets Komitéstyrelse er den enhed, hvor der er flest komitéer tilknyttet (33), men enheden er på mange måder 'lillebror' i forhold til de andre regioner. Det er tydeligt af deltagertallene og aktiviteterne, at Komitéstyrelsen ikke har en central afdeling med et universitet som trækhest med et stort opland og mulighed for at trække mange deltagere. Komitéstyrelsen har færre samlede aktiviteter og får derfor det laveste administrationstilskud blandt enhederne. Komitéstyrelsens leder er deltidsansat, og meget arbejde foregår på frivillig basis.

Det er allerede tidligere i rapporten beskrevet, hvordan Komitéstyrelsen i 2004 blev etableret som en opblødning af, hvad der i udgangspunktet var tænkt som en entydig regional struktur i Folkeuniversitetet. Den blev etableret efter et kraftigt ønske fra komitéer, der var bange for, at der ville være for lidt fokus på den lokale forankring:

"Det vigtigste er, at vi ikke centraliserer virksomheden, men gerne administrationen. Jeg havde ikke spor imod en administration ét sted. For det er ikke større, end det kunne lade sig gøre. Men det er vigtigt, at virksomheden er decentral."

Styrelsesmedlem

I Folkeuniversitetets bevidsthed har Komitéstyrelsen imidlertid spillet en central rolle, og blandt nogle informanter er der stadig en vis skepsis over for Komitéstyrelsens rolle. Noget af modviljen går tilbage til etableringen, hvor flere informanter har indtryk af, at personer-

ne bag etableringen af Komitéstyrelsen fik ændret den plan, der allerede var lagt, for en ren regional opdeling:

”Men det er meget mærkeligt, at de [Komitéstyrelsen] har holdt fast i en fremtoning, som til tider kan virke aggressiv og fjendtlig. Mange af de toneangivende personer har været med hele deres lange liv – og mange af de gamle historier og konflikter er stadig baggrundstapet. Mange konfliktlinjer virker til at få næring af noget, der er sket i en fjern fortid, som de stadig husker, som var det i går. Hvis man er forholdsvis ny i folkeuniversitetssammenhæng, så giver folks handlinger umiddelbart ikke så meget mening, hvis man ikke er bekendt med den meget lange forhistorie. De fik forpurret den organisationsplan for en regional opdeling, der netop var vedtaget af Folkeuniversitetsnævnet efter mange års diskussioner og lang tids forarbejde. Det var deres fortjeneste ved at gå ind og sige til ministeren: ’Nu skal du omgøre noget’. Som egentlig ikke kunne omgøres, for ifølge den nye folkeoplysningslov, som selv samme minister havde fået vedtaget, kunne Nævnets beslutninger ikke indbringes for anden administrativ myndighed.”

Afdelingsleder

Der er forskellige opfattelser af, hvordan processen var i forbindelse med etableringen af Komitéstyrelsen. Ifølge en anden informant opstod ideen om at lave en særlig enhed for komitéerne, fordi nogle komitéerne ikke ønskede at blive tvunget ind i et samarbejde med universitetsafdelingerne, og fordi man hidtil havde haft en form for fællesskab komitéerne imellem, da de var vant til at referere til et fælles sekretariat i Odense. Derfor udformede man en mindretalsindstilling med ønsket om en særlig enhed for komitéerne, som ministeren valgte at følge (Styrelsesmedlem, mail 13.11.2015).

Med etableringen af Komitéstyrelsen fik lokalkomitéerne ikke kun mulighed for at tilknytte sig Komitéstyrelsen. De kunne frit vælge den enhed, de ville knytte sig til, så tanken om en stringent regional organisering forsvandt. Set udefra giver det nogle sjove kombinationer. Som en komitéformand beskriver det:

”Når du ser Folkeuniversitetets kort, er der rigtig mange steder, hvor der er bittesmå komiteer – og nogle store også – og der ville vi gerne være vores egen. Og for ikke at gå ind i konkurrence med København valgte vi at søge den anden vej. Og så søgte vi til Odense, fordi det var passende. Og så er det Region Syddanmark, vi hører til. Og det er en lille smule underligt, at formanden sidder i Esbjerg. Men sekretariatslederen sidder i Odense. Det er kun mig, der skal forstå det og vide det, når jeg skal gøre noget. Jeg undlader også at fortælle folk, når vi laver kontrakt, at så foregår det i Odense, og så får de penge fra Aalborg. De er stået af for længe siden. Og formanden i Aalborg sidder på Bornholm.”

Repræsentant for lokalkomité

Den fysiske placering af Komitéstyrelsens sekretariat er også en del af problemstillingen. Komitéstyrelsen holder til i lejede lokaler på Skærum Mølle i Vemb. Stedets navn er: Folkeuniversitetscentret Skærum Mølle og er i sig selv en særlig del af historien om Folkeuniversitet. Folkeuniversitetscentret Skærum Mølle blev oprettet i 1980'erne med det formål at skabe et center, hvor folkeuniversitetsfolk på tværs i organisationen kunne mødes og udveksle erfaringer. Samtidig skulle det være et sted, hvor det var let at arrangere kurser, der

krævede længere tid med plads til fordybelse. Stedet skulle være et videns- og udviklingscenter for folkelig og åben universitetsundervisning, der kunne samle og inspirere de lokale komitéer¹⁸. Organisatorisk er der tale om en selvejende institution:

”En selvejende institution kaldes også en erhvervsdrivende fond¹⁹. Bestyrelsen består af mennesker fra forskellige kanaler. Der er først og fremmest nogle pladser, der har direkte med Folkeuniversitetet at gøre [...] Så er der nogle pladser fra to fødeorganer: Et ‘center-råd’, som er et rådgivende organ af forskere, og en ‘støtteforening’, som enhver kan være medlem af.”

Styrelsesmedlem

Centeret var allerede ved etableringen et omstridt projekt:

”Historien er jo, at det center blev etableret i 1980'erne med Thorkild Kristensen, den tidligere finansminister, som formand, som Gudrun [Aspel] kendte. Og på det tidspunkt var Gudrun [Aspel] faktisk formand for Folkeuniversitetet i Danmark, og hun arbejdede meget kraftigt for, at det skulle være centrum for Folkeuniversitetet. Det var der voldsomme konflikter omkring.”

Rektor for Folkeuniversitetet

Folkeuniversitetscentret Skærum Mølle blev aldrig en officiel del af Folkeuniversitetet i Danmark. Det betyder, at der nu i Vemb ligger et center, der oprindeligt blev tænkt som en aktiv del af Folkeuniversitetet, men som relativt få fra organisationen bruger i dag²⁰.

Folkeuniversitetscentret har ingen del i de statslige støttemidler til Folkeuniversitetet, men får tilskud fra kontoen til folkeoplysende aktiviteter på finansloven²¹. Dermed er Folkeuniversitetet i Danmark og Folkeuniversitetscentret Skærum Mølle i dag to helt uafhængige institutioner, selvom de historisk set har meget til fælles. Også Komitéstyrelsens sekretariat er både administrativt og organisatorisk uafhængigt af Folkeuniversitetscentret. Det var ikke planen fra starten af, at Komitéstyrelsen skulle have til huse på Folkeuniversitetscentret. Ifølge en af informanterne forsøgte Komitéstyrelsen at få lokaler andre steder – først og fremmest i Odense – uden held. Derfor endte det med, at Komitéstyrelsen indgik en lejeaftale med Folkeuniversitetscentret Skærum Mølle (Styrelsesmedlem 13.11.2015).

Selvom det efterhånden er mange år siden, den modificerede regionale struktur blev vedtaget, er der stadig nogle af informanterne, der stiller spørgsmål ved den nuværende organisering i forhold til Folkeuniversitetets samlede økonomi:

---

¹⁸ Se også http://www.skaerum.dk/index.php?option=com_content&view=article&id=15&Itemid=17 for Gudrun Aspels beskrivelse af etableringen.

¹⁹ 'Fonden for Folkeuniversitetscentret Skærum Mølle'.

²⁰ Folkeuniversitetet i København har udbudt sommerkurser på Skærum Mølle - f.eks. i 2015 (Program Folkeuniversitetet i København forår 2015).

²¹ Folkeuniversitetscentret Skærum Mølle modtog for eksempel 775.000 kr. i tilskud på finansloven i 2014 (Kulturstyrelsen, konto 21543120 på Finansloven).

”Man kan blive møghamrende træt, trist og desillusioneret over alle de ukonstruktive kampe, der foregår i Nævnet. Men så må man bare fokusere på det vigtige: at vi løser en meningsfuld opgave, som både forskere og deltagere er glade for. Man må fokusere på bolden og ikke spillet. Det betyder sådan set også, at jeg ikke har nogen ide om, at vi skal nedlægge Skærum Mølle [Komitéstyrelsen], selvom man kan sige, at det kan virke helt galt, at vi skal bruge så mange penge på administrationen af sådan en lille enhed, efter vi fik halveret vores offentlige tilskud. De får over 50 procent af deres udgifter dækket, men er primært et kontor, der ekspederer forelæserkontrakter og udbetaler løn. De har ingen af de tunge ressourcekrævende opgaver til planlægning, markedsføring og afvikling af forelæsninger, som afdelingerne har, og som f.eks. Aarhus og København får omkring 20 procent i tilskud til. Hvis man vil rationalisere administrationen, så er det oplagt at flytte Komitéstyrelsens kontrakter og lønudbetaling til Folkeuniversitetet i Aalborg eller Folkeuniversitetet i Odense. Odense og Komitéstyrelsens administrationstilskud er stort set ens, men Odense skal både administrere samme komitéaktivitet som Skærum Mølle [Komitéstyrelsen] og afdelinger i både Odense og Kolding, for samme beløb. Komitéstyrelsen kan jo stadig bestå af den grund.”

Afdelingsleder

Med andre ord kan Komitéstyrelsen stadig skabe frustration i den samlede organisation. Set fra komitéerne, der har valgt tilhørsforhold til Komitéstyrelsen i stedet for til en region, har styrelsen imidlertid sin berettigelse. Som det fremgår i den senere analyse af data fra spørgeskemaundersøgelsen blandt komitéerne, lægger de komitéer, der er tilknyttet Komitéstyrelsen, særlig stor vægt på selvstændighed og fleksibilitet. Derudover har komitéer tilknyttet Komitéstyrelsen typisk lidt hyppigere kontakt til Komitéstyrelsen, end komitéer tilknyttet afdelingerne har til afdelingerne (se analysen af lokalkomitéernes rolle). Desuden er det afdelingslederens oplevelse, at Komitéstyrelsen måske i højere grad har øje for den virkelighed, komitéerne arbejder ud fra, hvor frivilligheden skal drive værket:

”Fleksibilitet er i høj grad Komitéstyrelsens force, og så at de [komitéerne] godt kan mærke, at man ikke har andre. Det er fokus, hvorimod det ofte kan blive venstrehåndsarbejde i de større afdelinger [...] Nogle afdelinger har en fornemmelse af, at de [komitéerne] faktisk mere er til besvær.”

Tidligere afdelingsleder, Komitéstyrelsen

Komitéstyrelsen kan således ses som en kulturbærer, der sætter fokus på, at komitéerne historisk set har spillet og stadig spiller en central rolle for Folkeuniversitetet, og som insisterer på, at målet for Folkeuniversitetet er landsdækkende virksomhed, der er lokalt forankret. For andre dele af organisationen kan dette verdensbillede virke gammeldags og ineffektivt, og Komitéstyrelsen har derfor ofte stået som modsætning til de øvrige enheder. På det seneste er denne gamle konfliktlinje dog til dels blevet blødt op. Dels på grund af afdelingernes interne konkurrence, dels fordi mange aktører i dag primært fokuserer på deres egen del af organisationen.

Opsummering: Regionerne/enhedernes rolle

Samlet set er enhederne en interessant del af Folkeuniversitetets organisation. Først og fremmest på grund af den store uoverensstemmelse, der er mellem regionernes rolle i lov-mæssig forstand og regionernes rolle i praksis. I lovens forstand er det regionerne, som har

det formelle ansvar for den afdeling og de komitéer, der er tilknyttet enheden, mens mange i praksis betegner regionsstyrelserne som en kransekagefigur uden reel magt. Dog er det gennem regionsstyrelserne, at komitéerne formelt set har mulighed for indflydelse, da pladserne i regionsstyrelsen er ligeligt fordelt mellem afdelinger og komitéer. På den ene side kan det diskuteres, om komitéerne derved har for stor magt i forhold til omfanget af deres aktiviteter. På den anden side kan det diskuteres, om de har for lidt magt i kraft af regionsstyrelsernes begrænsede politiske rolle.

Komitéstyrelsen er en helt særlig enhed, der i dag repræsenterer 33 komitéer. Komitéstyrelsen har igennem mange år været en omdiskuteret del af Folkeuniversitetets organisation – blandt andet på grund af den måde, den blev oprettet på. Samtidig repræsenterer Komitéstyrelsen imidlertid en væsentlig del af Folkeuniversitetets kulturarv ved at insistere på vigtigheden af lokalt engagement og lokale aktiviteter. Som organisation er Komitéstyrelsen imidlertid sårbar i kraft af sin begrænsede størrelse.

Afdelingernes rolle

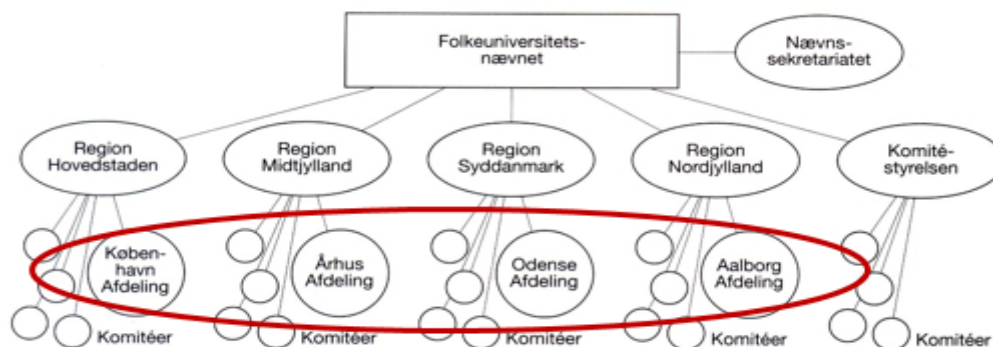
Dette afsnit belyser det, der i Folkeuniversitetet kaldes afdelingerne. Det er de dele af Folkeuniversitetet, der er knyttet direkte til et universitet, der kaldes afdelinger.

”Folkeuniversitetsvirksomheden, jf. lovens § 46, udøves i universitetsbyerne af folkeuniversitetsafdelinger (afdelinger) og uden for universitetsbyerne af folkeuniversitetskomitéer (komitéer) med vedtægter fastsat efter denne bekendtgørelse.”

Bekendtgørelse om Folkeuniversitetet

Universitetsafdelingernes rolle har traditionelt været at sørge for den tætte kontakt til universitetet. Idéen var, at der skulle være god kontakt til forskere og undervisere. Afdelingerne er således tænkt som de faglige knudepunkter, som kunne sikre faglighed og formidling rundt om i landet. I forbindelse med analysen af ligheder, forskelle og relationer mellem de fire universitetsafdelinger, vil Komitéstyrelsen, hvor det er relevant, også blive inddraget. Det skyldes, at Komitéstyrelsen i nogle henseende har de samme opgaver/funktioner, som afdelingerne varetager i regionerne.

Figur 17: Folkeuniversitetets organisation: Afdelingerne

Kilde: www.folkeuniversitetet.dk

Som beskrevet ovenfor skal de to udøvere (afdelinger og komitéer) sammen etablere regionsstyrelserne, som de alle er underlagt. Afdelingerne er således ikke tildelt en særlig stor formel rolle, når det gælder lovgivningens formuleringer.

I praksis udgør universitetsafdelingerne en meget central del af Folkeuniversitetets virksomhed, og afdelingerne udbyder langt størstedelen af de samlede aktiviteter. Selvom de i princippet er sammen med lokalkomitéerne i en enhed/region, er realiteten, at lokalkomitéerne orienterer sig imod og opfatter sig som værende under universitetsafdelingerne. Afdelingerne har ansatte og drives for lønkroner, hvilket giver dem mere muskelkraft end komitéerne. Det betyder også, at afdelingerne reelt har påtaget sig en del af de opgaver, der formelt set ligger i regionsstyrelserne (f.eks. sekretariatsbetjening af lokalkomitéerne, godkendelse af fag/sikring af faglighed m.m.):

”De er jo nogle flinke og rare mennesker, der sidder inde i administrationen [i afdelingen], så man kan få hjælp til det ene og det andet. Og når vi er ved administrationen, så vil jeg også sige, at det jo fungerer på den måde, at når vi eksempelvis skal have forelæsninger, så laver jeg et ansøgningsskema på nettet, det ryger ind til afdelingslederen, så skal han vinge af, og så ryger det til regnskabskontoret.”

Repræsentant for lokalkomité

I alle fire regioner fungerer afdelingerne dermed som sekretariatsbetjening for deres tilknyttede lokalkomitéer. Det betyder, at universitetsafdelingerne står for:

- Betaling af honorarer og rejseudgifter til de undervisere, som lokalkomitéerne bruger.
- Godkendelse af lokalkomitéernes faglige indhold.

Derudover har afdelingerne deres egen aktivitet, der samlet set udgør knap 83 pct. af aktivitetstimerne i Folkeuniversitetet (Aktivitetstal 2014). Der er store forskelle på de enkelte afdelinger, både når det gælder antallet af tilknyttede lokalkomitéer, hvordan de servicerer dem, afdelingernes størrelse samt deres holdninger og satsningsområder. Afdelingernes relation til komitéerne vil blive belyst i analysen af komitéernes rolle, mens de størrelsesmæssige forhold, forskelle i prioriteringer og aktiviteter samt afdelingernes indbyrdes relationer behandles her.

Tabel 2 viser en oversigt over antallet af ansatte i hver af de enkelte afdelinger. Det fremgår ikke af oversigten, i hvilken udstrækning der er tale om fuldtidsansatte. Eksempelvis fremgår det af interviewene, at de ansatte i Odense svarer til 2 $\frac{3}{4}$ fuldtidsstilling (Afdelingsleder Odense), at afdelingslederen og sekretæren i Aalborg heller ikke er ansat på fuld tid (Afdelingsleder, Aalborg). Det samme gør sig gældende for Komitéstyrelsen, hvor sekretariatslederen er ansat 15 timer ugentligt (Afdelingsleder, Komitéstyrelsen). I Aarhus er der cirka 15 fuldtidsansatte, mens de øvrige ansatte er deltidsmedarbejdere eller ansatte i løntilskud (Afdelingsleder Aarhus). Ikke desto mindre er tabellen i sig selv en god illustration af de meget store forskelle, der er mellem afdelingerne.

Tabel 2: Ansatte i afdelinger og Komitéstyrelsen

Afdeling	Antal ansatte (ikke årsværk)
København	5
Aarhus	24
Odense	4
Aalborg	2
Komitéstyrelsen	1

Kilde: Afdelingernes hjemmesider juni 2015. Studentermehjælpere indgår ikke i opgørelsen såfremt det fremgår af hjemmesiden, at der er tale om dette.

Ud over de ovenstående ansatte benytter afdelingerne sig af både studentermedhjælpere og frivillige. Eksempelvis er der i afdelingen i København et stort frivilligkorps på 30 personer, som hjælper med den praktiske afvikling af arrangementerne (Afdelingsleder, København).

Som det ses af tabellen, er Aarhus universitetsafdeling i særklasse den største aktør med dobbelt så mange ansatte, som de øvrige afdelinger har tilsammen. For andre afdelinger kan det være svært at skabe overskud både økonomisk og ressourcemæssigt. Særligt i Odense, i Aalborg og i Komitéstyrelsen er oplevelsen, at det kan være vanskeligt at få tingene til at hænge sammen med den lave bemanning:

“Vi er egentlig underbemandet. Vi kan selvfølgelig få det til at køre, fordi Dorte og jeg har været her i så mange år. Vi kender rutinerne. Men det er vigtigt at få nye øjne på det hele, ikke også. Og hvis vi havde haft penge til at have en medarbejder mere på 3-4 dage om ugen, så ville jeg sige, at så havde bemanningen være okay. Sidste år kørte vi med forskellige folk i løntilskud i en periode, men det er typisk sådan noget med, at de kommer ind, og hvis vi er heldige, så har vi dem i et halvt år, og hvis vi er uheldige, så er de her i to måneder. Og man bruger utroligt mange ressourcer på at sætte dem ind i en masse ting, og så er de bare væk igen.”

Afdelingsleder, Aalborg

Ifølge flere af afdelingslederne er en af svaghederne ved at være så få medarbejdere, at kreativiteten får mindre spillerum, når tiden kun lige rækker, og det er de samme øjne, der ser på sagerne:

“Det, tror jeg da, er en stor del af Aarhus’ force – de er et stort kontor med mange kvikke og kreative hoveder. Det er jo det, som skal til i det her arbejde. Når du arbejder med for- ening og frivillige, så kræver det noget kreativitet, noget sparring, noget gejst og noget for at holde det i gang. Man kan sige, at det er svært at følge med, når Aarhus først er kommet i sving, så kører det bare. Det akkumulerer jo også mere. Og så er der de andre steder, hvor de sidder to hoveder på et kontor. Der er det bare svært at holde kreativite- ten oppe, og det kræver kreativitet.”

Afdelingsleder

”Det er uhyggeligt vigtigt, når vi har været her så længe, at vi får nye øjne på tingene. Man får rutiner. Det er vigtigt, at der kommer unge, friske øjne på, der siger: ’Kan vi ikke gøre det?’ og ’Hvad med det?’”

Afdelingsleder

Afdelingen i Aarhus har ikke altid været så meget større end de øvrige afdelinger. Ifølge afdelingslederen var Aarhus en af de mindste afdelinger i starten af 2000-tallet, men afdelingen har gennemgået en stor udvikling siden da:

”Vi var klart de mindste dengang. Bare i Roskilde sad der vel fem eller seks. I Aalborg sikkert det samme, som jeg husker det, og København var også store, så vi var bare de små med tre ansatte, som ikke rigtig var kommet videre. Og den eneste grund til, at Aarhus havde vendt et underskud det sidste år, inden jeg tiltrådte, var, at alle medarbejderne på sekretariatet var gået 10 procent ned i løn. Tænkningen om, hvordan man kunne tiltrække flere deltagere og få det til at løbe bedre rundt, var der ikke. Men man kunne spare – det kunne man. Det er for øvrigt det, der kendetegner meget af Folkeuniversitetet nu: Man sparer i stedet for at tænke på at udvikle.”

Afdelingsleder, Aarhus

Udviklingen skyldes ifølge afdelingslederen en bevidst satsning på nytænkning, nye samarbejdsrelationer og en vis portion risikovillighed i forhold til nye udviklingstiltag. I citatet peger afdelingslederen desuden på, at der er forskellige kulturer i organisationen, når det gælder udvikling. Som den følgende analyse vil vise, behøver disse forskelle imidlertid ikke betyde, at de øvrige afdelinger/enheder ikke tænker på udvikling. Forskellene på tværs kan også afspejle forskellige holdninger til, hvad det er Folkeuniversitetet skal – altså bevidste strategiske valg.

Det følgende afsnit behandler de fire afdelingers forskellige fagudbud og undervisningsformer. Her er det tydeligt, at der er forskel på, hvad de hver især ser som Folkeuniversitetets kerneydelse. For eksempel om man skal udbyde formidling ’i dybden’ eller ’i bredden’.

Afdelingernes deltagere og fagudbud

Deltagere

Der findes ingen samlede opgørelser over deltagerprofilerne i Folkeuniversitetets aktiviteter, eller hvilke forskelle der er på tværs af enheder og på tværs af forskellige typer af aktiviteter. Et detaljeret indblik i dette ville kræve spørgeskemaundersøgelser blandt deltagerne, hvilket ikke har været muligt inden for rammerne af denne undersøgelse.

Interviewundersøgelsen tyder på, at der er en overvægt af deltagere med mellemlange og lange videregående uddannelser og en overvægt af kvinder blandt deltagerne i Folkeuniversitetets aktiviteter. Samme billede kom til udtryk i evalueringen fra 2009 (Mortensen & Nikolajsen 2009, 21). Interviewene tyder dog på, at der er forskelle på tværs af afdelingerne. I København gennemførte man i 2011 sin egen deltagerundersøgelse, som viste, at 2/3 af deltagerne var over 60 år:

"Ja, den er godt nok fra 2011, men det ligger samme sted som det gjorde dengang. Når der står, at 2/3 er over 60 år, så tænker man, at det er det grå guld og er ældgamle allesammen. Men det betyder jo også, at 1/3 er under 60 år - så de er jo altså ikke pensionister allesammen. Det har vi ikke noget ønske om at lave om på. Jeg synes, at det er en meget fin sammensætning. Folk, der er pensionister i dag, er jo superfriske. De har tid og er engagerede. Vi har undervisning om dagen - det tror jeg ikke, at der er nogen af de andre, som har. Jeg tror, at halvdelen af vores undervisning ligger i dagtimerne. Det betyder jo så, at dem som ikke har arbejde helst vil gå om dagen, det er klart. Alle vores forelæsninger ligger om aftenen. Så dem, der vil gå til forelæsninger, må komme om aftenen - der har vi et mere blandet publikum."

Afdelingsleder, København

Som citatet viser, har afdelingen i København mange pensionister i sin deltagerkreds - i særdeleshed til den undervisning, der ligger i dagtimerne, mens deltagersammensætningen er anderledes om aftenen. Hvor afdelingslederen i København udtrykker stor tilfredshed med deltagersammensætningen, er man i Aarhus gået målrettet efter en bredere deltagerkreds gennem nye typer af arrangementer og tidspunkter for arrangementerne. Ligesom i København har Folkeuniversitetet i Aarhus lavet sine egne undersøgelser, som, ifølge afdelingslederen viser et fald i deltagerens gennemsnitsalder:

Informant: "Vi er faldet fra en gennemsnitsalder på 62-63 til 49 år. De er yngre."

Interviewer: "Er det fordi, der er kommet mange studerende? Og de har den der rabat?"

Informant: "Ja, noget kommer derfra.... Og så tror jeg også, at vi går i den retning, at vi laver flere forelæsningsrækker, festivaler og weekendarrangementer, lørdag og søndag. Eller en enkelt dag. I går var noget med sundhed og kost, hvor de endte nede på Restaurant Koch. Vi prøver at koble det med noget sanseligt. Men det betyder også, at vi går væk fra det gamle, hvor det var 12 uger af det samme forløb med samme underviser. I dag har de gamle deltagere ikke engang tid til det. De skal jo ud at rejse og passe børn og alt muligt andet. Så de er glemt, de lange forløb, selvom de er lette at lave, fordi det er samme underviser, der selv melder ind med et fiks og færdigt forløb. Vi vil hellere have aktive forskere i programmet, og de har bedre tid til kortere forelæsningsrækker. Vores stigende antal forelæsningsrækker med forskellige forskere kræver derimod mange ressourcer til research, planlægning og koordinering. Der er mere end 1.000 forskere og eksperter, der deltager i programmerne om året."

Interviewer: "Men hvor langt når I ud? Det er vel stadigvæk den veluddannede del af befolkningen, der kommer?"

Informant: "Det er det jo. Det er den samme problematik, der er med museer, biblioteker og kulturinstitutioner. Det er 2/3 kvinder, og det er 2/3 med mellemlang eller lang videregående uddannelse. Men vi sender programmerne ud husstandsomdelt, så man kan sige, at vores demokratiske ambition er, at vi vil nå så mange, som muligt. Folk skal vide, at vi er der, og hvis de så ikke vil gå her, så er det et aktivt valg ikke at ville det. Det skal ikke være fordi, de ikke ved, at vi eksisterer."

Afdelingsleder, Aarhus

Ud over de forskellige typer af arrangementer, spiller det sandsynligvis også ind på alderssammensætningen, at der er rabatordninger for studerende, hvilket ikke er tilfældet i København. Ifølge afdelingslederen er der imidlertid stadig en overvægt af veluddannede kvinder i deltagerkredsen, selvom man forsøger at nå ud til alle gennem husstandsdelte kataloger.

Aktiviteter og fagudbud

Kernen i Folkeuniversitetets aktiviteter har siden den spæde start været forelæsninger og kursusrækker. Dog har der over de senere år været en stor udvikling i forhold til aktiviteterne. Som tidligere belyst er der store forskelle i omfanget af henholdsvis kurser og forelæsninger, og tendensen over de senere år har været en udvikling i retning af flere forelæsninger og færre kursusrækker. Denne udvikling afspejler sig også i deltagerantallet, som har været stigende på trods af det faldende niveau i aktivitetstimer. Komitéstyrelsen beskriver deres prioriteter som følger:

"Aktiviteten er atter faldet, hvilket med små variationer har været et konstant fænomen siden 2004, således at den samlede nedgang har været ca. 28 pct.. Selv har vi i Komitéstyrelsen tabt ca. 25 pct. af timerne siden 2004. At deltagerantallet er steget i samme periode, bliver ofte fremhævet, men vi har aldrig ment, at et arrangement med 500 deltagere kan kompensere for 10 arrangementer med hver 45 deltagere. At den samlede økonomi i de fem enheder blev styrket i 2014 noteres med tilfredshed, men det sker altså på baggrund af en nedgang i timetallet."

Referat, Komitéstyrelsens årsmøde 2015

Udtalelsen i referatet er et eksempel på den diskussion om dybde versus bredde, der løbende har været i spil helt siden Folkeuniversitetets etablering. Ud over undervisningsformen er Folkeuniversitetets faglige profil et emne, der til stadighed skaber debat. Læser man referaterne fra møderne i Nævnet, er der jævnligt indskærpelser omkring den faglige profil:

"Nævnet indskærper over for enhederne, at de faglige retningslinjer skal følges. F.eks. ser Nævnet et problem i tilbud om 'Skrivekurser' m.v. og i forelæsninger, der mest har karakter af causeri²². Styrelserne for de enkelte enheder bør skærpe deres godkendelsesprocedurer."

Referat, Folkeuniversitetsnævns møde, 1. april 2011

"De enkelte enheder skal fremover skriftlig besvare eventuelle spørgsmål fra folkeuniversitetsrektor om overensstemmelsen mellem de udbudte arrangementer og retningslinjerne af 2008. Eventuelt skærpede sanktionsmuligheder over for arrangementer, som er i modstrid med de faglige retningslinjer og kriterier, vil blive drøftet i fordelingsudvalget."

Referat, Folkeuniversitetsnævns møde, 23. september 2011

---

²² Henviser til forelæsninger af underholdende og subjektiv karakter med begrænset videnskabeligt indhold.

Der er således retningslinjer både for, hvad indholdet af Folkeuniversitetets aktiviteter kan være (og ikke være) samt for, hvem der kan undervise. Den dag i dag skal Folkeuniversitetetsnævnet formelt godkende al kursus- og forelæsningsaktivitet i Folkeuniversitetet:

”Nævnet har kompetence til at foretage en kritisk gennemgang af kursustilbuddene i såvel komiteer som i afdelinger. Det faglige niveau er oftest i orden i afdelingerne, mens komiteerne til tider modtager kritiske bemærkninger om samme. Nye komiteer skal lære, at man skal holde sig fra de områder, der hører under aftenskolen. Men også afdelingerne har mødt kritik: Der må ikke etableres virksomhed, der kan opfattes som målrettet efteruddannelse for særlige faggrupper, og elementær sprogundervisning er heller ikke folkeuniversitetets opgave, selvom lærerne er universitetsuddannede. Det har man accepteret, og der foreligger nu mere tydelige retningslinjer for, hvad der er – og hvad der ikke er – Folkeuniversitetets undervisningsområde.”

Styrelsesmedlem

I praksis fungerer det sådan, at lokalkomiteer står til regnskab over for deres enheder, hvor afdelingslederen skal vurdere de enkelte kurser. Enhederne står så til ansvar over for Nævnet, der har nedsat et godkendelsesudvalg, der gennemgår alle Folkeuniversitetets kataloger, hvorefter de indstiller deres vurderinger til Nævnets endelige godkendelse.

Denne analyse ser nærmere på fagudbuddet i afdelingerne i forhold til både indhold og form. Analysen er baseret på interviewmaterialet samt en gennemgang af afdelingernes programmer (2014-2015) og belyser fagudbuddet i de fire universitetsafdelinger i København, Aarhus, Aalborg og Odense med fokus på undervisningens form og indhold samt prisfastsættelsen. Derudover ses der nærmere på holdningerne til fagudbuddet og Folkeuniversitetets rolle. Analysen belyser dermed de følgende punkter:

- Forskelle og ligheder på tværs af afdelingernes tilbud
- Afdelingsledernes holdninger til fagudbuddet

Afdelingen i København:

Folkeuniversitetet i København er karakteriseret ved en relativt klassisk tilgang til dens forvaltning af folkeoplysende virksomhed. Den faglige spredning af udbudte fag er omfattende, men der kan umiddelbart identificeres et fokus på klassiske folkeuniversitetsfag som historie, kunst, litteratur og samfundsvidenskab. De klassiske fag er dog suppleret af andre typer af tiltag som eksempelvis byvandring og rundvisninger – eksempelvis på Københavns Rådhus – kombineret med forelæsninger. Som belyst tidligere adskiller København sig fra de øvrige afdelinger ved stadig at udbyde mange længere kursusrækker, som ellers på et overordnet plan i forhold til forelæsninger har udgjort en faldende andel af Folkeuniversitetets samlede aktivitet over de senere år. Ifølge afdelingslederen er der tale om et helt bevidst ønske om plads til fordybelse:

”Man kan sige, at vi fortsat har valgt at fokusere på fordybelse. Det er vores kerneting og der, vi mener, at vi adskiller os i hvert fald fra Folkeuniversitetet i Aarhus og deres udbud i Emdrup. Vi har ikke studeret så meget på Odense og Aalborg. Men man kan sige, at vores hovedprodukt er kurser à ti gange og forelæsninger à fem gange”.

Afdelingsleder, København

Størstedelen af de aktiviteter, som Folkeuniversitetet i København udbyder, omfatter kursusrækker à syv til ti gange, der giver en grundlæggende introduktion til klassiske temaer og emner inden for den akademiske verden. Brugerbetalingen af undervisningen er mere eller mindre standardiseret, således at en kursusrække på ti gange oftest koster 880 kroner uanset emnet.

En af fordelene ved kurser er ifølge afdelingslederen, at det mere begrænsede antal deltagere giver mulighed for diskussion og interaktion mellem deltagere og underviser:

”Vi vil gerne fortsætte med muligheden for fordybelse og også med muligheden for – hvor der max er 35 deltagere – at man kan have en diskussion. Forelæsninger er fine nok. Det er slet ikke det. Der kan også være spørgsmål i slutningen af en forelæsning, men på holdene er der jo den mulighed, at man kan diskutere med hinanden og med læreren.”

Afdelingsleder, København

Den klassiske tilgang til folkeoplysningen afspejler sig også i udbuddet af forskellige undervisningsformer. Oftest foregår undervisningen som traditionel klasseværelses- eller auditorieundervisning, men i enkelte tilfælde tager undervisningen form af enten en byvandring eller filmfremvisning.

Et andet særtræk ved Folkeuniversitetet i København er også det såkaldte 'linjestudier', som er et længere forløb, der består af flere forskellige kursusrækker:

Vi har bygget det op omkring noget, vi kalder for linjestudier, som ja, er et studie. Dem har vi lige nu 27 af. Det kan være astronomi eller kunsthistorie eller historie eller forskellige ting. Så inden for disse linjestudier har vi et udbud af forelæsninger, et udbud af grundkurser – som er sådan noget med de grundlæggende ting om musik eller sådan noget – og så et udbud af emnekurser, som kan være alt muligt – ja ting og sager, som kan have med dette fag at gøre. Det har vi to gange om året – altså hvert semester satser vi på at have inden for hvert fagområde: Forelæsninger, emnekurser og grundkurser.

Afdelingsleder, København

Linjestudierne kan afsluttes med tildeling af linjebeviser. Denne undervisningsform er et eksempel på, at man i København i vid udstrækning har holdt fast i de ideer, der historisk lå til grund for Folkeuniversitetets virksomhed (Persson 1998, 48).

Overordnet set er Folkeuniversitetet i København den mest klassiske afdeling i sin måde at forvalte aktiviteter på, både i forhold til det faglige udbud og undervisningsformer. Der er tale om et bevidst valg med vægt på mulighed for fordybelse og længerevarende forløb. Enkeltstående arrangementer er ikke fravalgt, men fylder betydeligt mindre end i de øvrige universitetsafdelinger.

Afdelingen i Aarhus

I Aarhus er den faglige spredning af udbudte fag omfattende, og de forskellige fagområder har umiddelbart en ligelig grad af repræsentation i kursusprogrammet. Formmæssigt udbyder Folkeuniversitetet i Aarhus modsat Folkeuniversitetet i København et relativt stort

antal enkeltforelæsninger og kortere kursusrækker på fire til syv undervisningsgange. Afdelingen i Aarhus er i vid udstrækning gået væk fra de helt lange forløb, som fortsat er udbredte i afdelingen i København (Afdelingsleder, Aarhus).

Både klassiske og samtidige vinklinger på de respektive fagområders genstandsfelter udbydes i undervisningen, og ligeledes har Folkeuniversitetet i Aarhus arrangementer, hvor det samme fænomen beskrives fra forskellige fagligheder. Der er en større grad af variation i brugerbetalingen, end det er tilfældet på Folkeuniversitetet i København. I Aarhus kan en enkelt forelæsning koste mellem 50 og 400 kroner afhængigt af emne og form.

Der er en meget stor variation i undervisningsformerne, der omfatter alt fra akademiserede løbeture til vidensbruncher og folkeoplysningsfestivaler. Derudover er det interessant, at Folkeuniversitetet i Aarhus inddrager en lang række forskellige samarbejdspartere i arrangementerne. Eksempelvis samarbejder de med Lundbeckfonden om såkaldte 'Lundbeck lectures'. Afdelingen har et stigende samarbejde med fonde, der bidrager økonomisk til afdelingens aktiviteter. Ifølge afdelingslederen er det særligt i forhold til de nye typer af tiltag og arrangementer, at afdelingen oplever vækst:

"Jeg synes ikke, at vi vokser ret meget på den [traditionelle] del mere. Det er lige som om, at vi har nået et loft. Ikke at vi ikke kan vokse, men vi får en langsom vækst. Der kommer ikke ret mange flere. Det handler om, at vi skal lave noget andet. Og det handler om, at vi skal holde gang i samtalen. Det handler om, at folk kan identificere sig med det. At de kan sige, at 'det er et levende sted. Der sker nogen ting hele tiden. Og det bruger vi lidt festivalerne til. Så kan vi sige, at det også er Folkeuniversitetet. Så jeg tror, at det nok skal komme. Vi mærker ikke en eksplosiv vækst, men det kommer altså. Også fordi vi kan se, at en af de målgrupper, vi henvender os til, +60, den bliver større og større. De lever længere og længere og er bedre uddannede. Så man kan sige, hvor aftenskolerne i gamle dage var for hvermand og alle, og Folkeuniversitetet var for en mindre del, så kan man i dag sige, at forskerne er blevet meget bedre til at formidle, end de var før, og de vil det gerne. Og dem, som skal modtage formidlingen, er blevet bedre uddannede. Så der er ikke længere en afgrundsdyb kløft mellem de to parter."

Afdelingsleder, Aarhus

Samlet set er afdelingen i Aarhus den afdeling, som i videst udstrækning har tænkt i helt nye baner for Folkeuniversitetet. Dette gælder både i forhold til finansiering, samarbejdspartnere og forskellige former for undervisning og arrangementer. Ligesom i København er der tale om en bevidst strategi for udviklingen af Folkeuniversitetets tilbud.

En af de store forskelle på de to afdelinger er tilsyneladende, at de har forskellige visioner, når det gælder balancen mellem bredde og dybde. Hvor der i København er tale om et bevidst fokus på fordybelse og små hold, er der i Aarhus fokus på at nå ud til så bred en målgruppe som muligt gennem et varieret forelæsningsprogram kombineret med større arrangementer som vidensfestivaler mv.

Afdelingen i Aalborg

Folkeuniversitetet i Aalborg befinder sig imellem København og Aarhus i deres måde at forvalte folkeuniversitetets aktiviteter på. Der er en relativt stor faglig spredning i programmet, men specifikt er Folkeuniversitetet i Aalborg karakteriseret ved at udbyde en relativt stor mængde af fag, der omhandler ledelse og kommunikation.

I Aalborg er der en langt mindre standardiseret tilgang til brugerbetalingen end i København, og netop ledelsesseminarerne er her interessante, fordi en enkelt undervisningsdag kan koste op til 2.000 kroner, og da taksten til underviserne ligger fast, udgør disse kurser en god indtjeningsmulighed. Flere af disse fag foregår i dagtimerne og henvender sig primært til erhvervslivet:

Informant: "Vi laver forholdsvis mange kurser, og set i forhold til de andre har vi en del kurser inden for kommunikation og organisation og ledelse. Kurser med et efteruddannelsesagtigt tilsnit. Og dem tjener vi gode penge på, det skal siges. Også inden for psykologi. Og det er kurser, hvor vi har to undervisningslokaler nedenunder, som vi har rådighed over i dagtimerne. Og så får folk fuld forplejning med. Vi sørger selv for kaffe, te og rundstykker om formiddagen. Det er et dagsarrangement. Og så går folk i universitetets kantine og får frokost. Så det er med fuld forplejning.

Interviewer: "Så det er typisk nogen, der bruger det i forbindelse med deres job?"

Informant: "Ja, de får typisk betalt det af deres job. Selvfølgelig er der også ledige, der får det betalt. Og der er også nogle, der selv betaler. Men mange af dem er nogle, der får det betalt af deres private eller offentlige arbejdsplads."

Afdelingsleder, Aalborg

I Aalborg har man gennemført denne type af undervisning i mange år, selvom det umiddelbart kan diskuteres i forhold til Folkeuniversitetets primære formål om at formidle forskningens metoder og resultater til den brede offentlighed. Ifølge afdelingslederen ligger der imidlertid også mange praktiske overvejelser bag – blandt andet i forhold til, at nogle typer af undervisning er mindre arbejdskrævende at planlægge end andre. Afdelingen har imidlertid et ønske om at opgradere den mere klassiske undervisning inden for de kommende sæsoner:

"Det vil vi gerne opgradere i de kommende sæsoner. Det er det klassiske Folkeuniversitet, kan man sige. Det [den nuværende fagsammensætning] er et udtryk for, at bemandingen ikke er til det. Hvis jeg skal lave et kursus i coaching kræver det to mails og en aftale og en afkrydsning i en kalender. Hvis jeg skal lave en foredragsrække med seks til syv foredragsholdere, så kræver det meget planlægning."

Afdelingsleder, Aalborg

I programmet for 2014-15 er der imidlertid også et relativt stort fokus på klassiske temaer som f.eks. kunsthistorie, filosofi og religion – sideløbende med mere alternative emner som coaching, slankekur og forelæsninger med kendisser som Naser Khader eller Christian Stadil. Samlet er der en stor variation i tilbuddene, og de er sammensat dels med øje for,

hvilke typer af fag der opleves at være efterspørgsel på, dels med øje for muligheden for at kunne udbyde mere klassiske fagspecifikke forelæsninger, selvom de i nogle tilfælde kun henvender sig til en begrænset målgruppe:

”Hvis jeg ikke tjener penge på tre moduler i coaching, har vi ikke ressourcer til at lave fem foredrag om store tanker om hverdagslivet eller til at lave små, smalle foredrag om Marcel Proust eller et eller andet. Vi bliver nødt til at have en eller anden form for indtjening. Vi kan jo ikke leve af det administrationstilskud, vi får”.

Afdelingsleder, Aalborg

Overskuddet fra de relativt dyre ledelseskurser dækker således det potentielle, økonomiske underskud i forbindelse med afdelingens mere nicheprægede aktiviteter. Trods markedsorienteringen er afdelingen dedikeret til Folkeuniversitetets oprindelige formål om at formidle de nyeste forskningsmetoder og resultater til den brede offentlighed, også selvom denne forskning ikke appellerer til en stor aftagerkreds.

Formmæssigt udbyder Aalborg-afdelingen et stort antal enkeltforelæsninger, men også flere længerevarende kursusrækker på ti undervisningsgange. Hvis man ser bort fra de relativt dyre ledelseskurser, ligger brugerbetalingen for en forelæsning typisk på omkring 100 kroner, hvilket gør Folkeuniversitetet økonomisk tilgængeligt for de fleste borgere.

Ligesom Folkeuniversitetet i Aarhus afholder Folkeuniversitetet i Aalborg forelæsninger, hvor et emne eller en genstand behandles af forskellige fagligheder. Forelæsningerne og kurserne afholdes typisk om aftenen, men der er også både heldagsseminarer og weekendarrangementer.

Samlet set har Folkeuniversitetet et relativt bredt fagudbud og er derudover karakteriseret ved et stort fokus på emner som ledelse og kommunikation. Derudover er afdelingen i Aalborg den afdeling, som næstefter København udbyder flest kursusrækker. Der er en relativ stor markedsorientering – blandt andet i kraft af de kurser, der udbydes med erhvervslivet som primær aftager. Dog udgør disse tiltag samtidig den økonomiske basis for, at afdelingen kan levere sin ’kerneydelse’ med at udbyde relevante forelæsninger, som sandsynligvis ikke vil give overskud.

Afdelingen i Odense

Afdelingen i Odense har lige som de øvrige afdelinger et bredt fagudbud. Formmæssigt udbyder afdelingen i Odense færre kursusrækker og flere forelæsninger, sammenlignet med Aalborg og København:

”Vi har for længst indset, at vi ikke kan køre dagskurser, som varer ti gange og regne med, at der kommer nogen til det. Det har vi lavet om for mange år siden. Så vi har ikke ret mange af kursustimer med den samme underviser syv til ti gange, som man kan se, at København har relativt mange af.”

Tidligere afdelingsleder, Odense

Afdelingen i Odense har en større grad af standardisering i forhold til brugerbetalingen end eksempelvis afdelingerne Aarhus og Aalborg. Den gennemsnitlige pris for en forelæsning eller en enkelt kursusrækkeundervisning ligger omkring 100 kroner. Der gives dog rabat ved tilmelding til de længere kursusrækker. Disse kursusrækker er der som nævnt relativt få af, og den gennemsnitlige kursusrække består af cirka fem undervisningsgange, hvilket er betydeligt kortere end i København.

Odense-afdelingen udbyder en lang række fag, der både omfatter klassiske og mere moderne temaer. De klassiske fag omhandler eksempelvis Søren Kierkegaard og Carl Nielsen, mens de mere moderne fag omhandler motionsløb, madlavning, mindfulness og coaching. Også når det gælder undervisningsformen er der en høj grad af variation. På den ene side udbydes almindelig auditorieundervisning, og på den anden side udbydes koncerter, biografure, ekskursioner til kulturelle steder, babybruncher og forskellige andre aktiviteter, hvor kultur og viden smelter sammen i det samme arrangement. Disse kombinationsarrangementer er en bevidst strategi fra sekretariatets side, og der er stor efterspørgsel på denne type af arrangementer:

”Vi kan generelt se, at mange af de arrangementer, vi har, som er todelte, er efterspurgt. Eksempelvis har vi i denne uge ét med ’En skærsommernatsdrøm’ på Odense Teater, hvor der var en forelæsning tirsdag, som har til formål at klæde folk på til forestillingen med en forsker herfra. Den anden del af arrangementet er, at man kommer i teatret. Vi tilbyder hele pakken, så man får forelæsning, en teaterplatte, en scenekantssamtale med nogle skuespillere eller en instruktør og forestillingen. Der har vi mulighed for at købe billetterne til en god pris, fordi vi skal bruge så mange. Så kan vi sælge sådan en pakke for 450 kr. Sådanne arrangementer bliver næsten altid udsolgt. Det vil folk gerne. Det er noget med oplevelsen og så det med, at man nogle gange får lov til noget, som andre ikke får lov til: Man får forelæsningen og møder nogle af skuespillerne, hvilket jo ikke er enhver beskåret, som bare går i teatret.”

Tidligere afdelingsleder, Odense

Ligesom i Aarhus og Aalborg udbydes også ledelses- og organisationsforelæsninger på Folkeuniversitetet i Odense til priser, der ligger over gennemsnittet for prisen på det resterende udbud af forelæsninger. Til trods for en relativt klassisk tilgang til folkeuniversitetsundervisning er markedsorienteringen og nye typer af fag og kombinerede arrangementer derved også relevante faktorer i måden, hvorpå Folkeuniversitetet i Odense driver folkeuniversitetet på. Overordnet set placerer Odense sig dermed mellem de to store folkeuniversiteter i København og Aarhus i afdelingens måde at forvalte folkeuniversitetsvirksomhed på.

Opsamling – afdelingernes aktiviteter

Gennemgangen af forskelle og ligheder i relation til fagligt udbud og aktiviteter viser, at folkeuniversitetsvirksomheden forvaltes på vidt forskellig vis i de fire store afdelinger. Der kan dermed ikke entydigt identificeres fællesnævner, når det gælder fagligt udbud, undervisningsform og prisfastsættelse. Et fællestræk er dog, at alle fire afdelinger har et meget bredt fagligt udbud.

Afdelingen i København adskiller sig fra de øvrige afdelinger ved fortsat at have et bevidst fokus på længerevarende kursusrækker med plads til fordybelse og et begrænset antal deltagere. I samtlige øvrige afdelinger er det forelæsninger, som dominerer billedet, selvom kurser stadig spiller en væsentlig rolle - særligt for afdelingen i Aalborg, hvor kurserne udgør over 40 pct. af de samlede aktiviteter.

Analysen viser imidlertid også at formen er noget, der eksperimenteres med. Der er eksempler på mange forskellige former for arrangementer - f.eks. weekendkurser, byvandring, vidensbrunch, kombinationsarrangementer med forelæsninger, teaterforestilling og aftensmad, festivaler mv. Der er således brudt meget op i den oprindelige form, men kerneydelsen er stadig forelæsningsrækker eller enkeltstående forelæsninger.

Det faglige udbud i undervisningen vurderes til at være bredt forankret på tværs af flere akademiske discipliner i alle folkeuniversitetsafdelingerne. Over de senere år har særligt fag som ledelse, coaching og kommunikation gjort sit indtog på Folkeuniversitetet og spiller nu en væsentlig rolle mange steder. Gennemgangen viser imidlertid også, at de klassiske fag som f.eks. kunsthistorie, religion og filosofi stadig spiller en stor rolle i alle afdelingerne, og at afdelingslederne er meget bevidste om også at skabe rum til nichepræget undervisning, på trods af at der samtidig er et nødvendigt fokus på, hvilke typer af undervisning der giver de bedste indtjeningsmuligheder.

Det er også karakteristisk, at fagudbuddet og undervisningsformerne i afdelingerne i vid udstrækning er et bevidst valg, hvilket er særligt tydeligt i afdelingerne i Aarhus og København. Hvor København har et bevidst fokus på længerevarende kurser med plads til fordybelse, har Aarhus et bevidst fokus på at udvikle aktiviteter til en bredere målgruppe.

Relationen mellem afdelingerne

Folkeuniversitetets organisationsstruktur bærer i vid udstrækning præg af en vertikal organisering, mens den horisontale struktur spiller en betydeligt mindre rolle. Dette er særligt tydeligt, når der ses på relationerne mellem afdelingerne:

"De her store afdelinger er meget selvkørende. Det, der tvinger os sammen, er, at vi skal dele lagkagen på en eller anden måde i forhold til de midler, som vi får fra centralt hold. Vi skal jo på en eller anden måde agere inden for de samme rammer"

Tidligere afdelingsleder, Odense

Citatet ovenfor understreger fint kulturen i organisationen og afdelingernes relation til hinanden. De formelle relationer er meget begrænsede, og det har været en tradition i Folkeuniversitetet, at hver afdeling har kunnet køre uafhængigt af de andre. Så kunne man indberette sine tal og kræve sin del af den fælles statslige bevilling. Afdelingernes relationer til hinanden er derfor i vid udstrækning præget af personlige relationer mellem enkeltpersoner:

"Så der er stadigvæk en skepsis imod fællesprojekter. Og det hænger selvfølgelig sammen med den ret store selvstændighed, som enhederne har - ikke at de mistror hinan-

den, men de arbejder først og fremmest for sig selv [...] De har berøringsflader, som på det personlige niveau gør, at de tre provinsafdelinger arbejder rimelig tæt sammen. Altså Aarhus, Odense og Aalborg har fælles IT. Og det betyder, at de tre ledere er ret tætte sammen. Og de opfatter sig selv som samarbejdende og som dem, som først og fremmest vil samarbejde. Og på de to fløje har man så Komitéstyrelsen og København, som er mere skeptiske over for det. ”

Rektor for Folkeuniversitetet

Strukturen og kulturen har således ikke givet incitament til at få løst konflikter og uenigheder. Kombineret med, at der rundt omkring i afdelingerne/enhederne har siddet selvrådende og handlekraftige ildsjæle, har det resulteret i en ’knopskydningsudvikling’, som kan virke besynderlig, når man ser på Folkeuniversitetet udefra. Et eksempel på dette er kommunikationsområdet. Her udvikler enhederne hver især på både logo, hjemmesider og it, selvom de er del af én samlet organisation.

Flere informanter nævner, at der er blevet brugt mange penge på it-systemer forskellige steder i organisationen, selvom der har været intentioner om mere samarbejde på det punkt gennem oprettelsen af et it-udvalg. Oplevelsen er, at det ville være en fordel økonomisk set, hvis det var muligt at samarbejde omkring fælles it-løsninger:

”Hvis vi havde lavet et samarbejde på tværs i hele landet – kunne vi have sparet en enormt masse penge.”

Afdelingsleder, Aalborg

Det er imidlertid kun tre ud af de fem enheder, som har fået nye systemer i denne omgang. Aalborg måtte opgive at få opdateret deres it-system af økonomiske årsager, og Komitéstyrelsen står over for at skulle i gang med en opdatering af deres. Som det fremgår af referatet fra Komitéstyrelsens årsmøde 2015:

”Der var enighed om, at en opdatering af hjemmesiderne var nødvendig og en god investering. Muligheden for en fælles it-løsning de administrative enheder imellem blev drøftet, men med en bemærkning om, at Odense, København og Aarhus hver især netop har gennemført gennemgribende omlægninger af deres it-systemer, og at muligheden for en fælles it-løsning derfor må betragtes som mindre sandsynlig.”

Referat, Komitéstyrelsens årsmøde 2015

Det begrænsede samarbejde ses også i forhold til afdelingernes forskellige logoer. Folkeuniversitetets officielle logo er en afbildning af Pallas Athene. Det findes imidlertid i to forskellige udgaver. Derudover havde man tidligere et helt tredje logo i Aalborg. Lige nu bruger Folkeuniversitetet i Aarhus og Odense slet ikke et logo på deres nye hjemmesider. Der er altså ikke rigtig nogen fælles grafisk linje for Folkeuniversitetet.

Informant: ”Jamen, jeg synes bare, at de skal få retlinet butikken – de kan jo ikke engang blive enige om et logo.”

Interviewer: ”Jeg troede I havde et logo?”

Informant: "Vi har hver vores logo. (...) Det findes i mange versioner. Man skulle jo gerne have den der med, at Folkeuniversitetet er over hele Danmark. Så lige meget hvor du sidder henne, kan du komme til Folkeuniversitetets foredrag og forvente en vis grad af kvalitet."

Afdelingsleder

Indholdsmæssigt henviser de enkelte afdelinger ikke nødvendigvis til de andre dele af Folkeuniversitetet på hjemmesiderne. Sekretariatets hjemmeside har for eksempel direkte links til de fire universitetsafdelinger, men ikke til Komitéstyrelsen. Aalborg, Aarhus og Odense linker til sekretariatet samt til deres egne komitéer. Aalborg har imidlertid også links til de øvrige afdelinger og Komitéstyrelsen under 'links' på hjemmesiden. København har ikke links til andre dele af Folkeuniversitetet på deres hjemmeside, men komitéernes aktiviteter fremgår af afdelingens program, som kan hentes på hjemmesiden.

Kommunikationen er altså et godt eksempel på, at afdelingernes samarbejdsflader er meget begrænsede og person- og relationsafhængige. Tidligere i Folkeuniversitetets historie har forskelligheden og de indbyrdes stridigheder måske været mindre synlige end det er tilfældet i dag, hvor internettet i høj grad har synliggjort forskelligheden. De mange forskellige hjemmesider illustrerer fint den manglende sammenhæng og samarbejdskultur i organisationen. Internettet betyder samtidigt, at flere og flere vil finde information om Folkeuniversitetet via den indgang, hvor det vil være lige så nemt at finde en af de afdelinger, der ikke er lokale.

Ud over at internettet bringer Folkeuniversitetets forskellige udbydere tættere på hinandens kunder, giver bruddet med den geografisk bestemte organisering af undervisningen i afdelinger og komitéer ligeledes anledning til en rivalisering, som beskrives nedenfor.

Konkurrenceorganisationen

Tidligere bar stridighederne mellem de forskellige afdelinger/enheder i høj grad præg af ideologi eller personstridigheder, som ikke havde den store betydning for driften lokalt. Folkeuniversitetets kerneydelse og kommunikationen med brugerne led således ikke nævneværdigt under de mere politiske kampe.

I 2008 blev dette forhold skelsættende ændret. Afdelingen i Aarhus har et godt samarbejde med Aarhus Universitet. Dette samarbejde indebærer blandt andet, at folkeuniversitetsafdelingen varetager en del af universitetets formidlingspligt²³. Da universitetsreformen gjorde det muligt for universiteterne at have afdelinger i flere byer udvidede Aarhus Universitet til både København og Herning. Folkeuniversitetet i Aarhus valgte derfor at følge med og begyndte at udbyde aktiviteter i DPU's afdeling i Emdrup. Efterfølgende har Folkeuniversitetet i Aarhus på samme vis åbnet en satellit i Herning, hvor Aarhus Universitet også har aktiviteter. Disse beslutninger blev senere godkendt af Folkeuniversitetsnævnet.

---

²³ En aftale, der i 2014 sikrede afdelingen et tilskud fra universitetet på 678.125 kr. Som tidligere belyst har Folkeuniversitetet i Aalborg og Folkeuniversitetet i Odense ligeledes aftaler med deres respektive universiteter om økonomisk støtte.

Dette har – sammen med den øgede mobilitet blandt brugerne – været medvirkende til et brud med den klare 'arbejdsfordeling', der ligger i loven og Folkeuniversitetets struktur. Tidligere havde de enkelte afdelinger stort set et lokalt monopol, og dermed var der ingen der delte marked på samme måde, som det er tilfældet i dag.

Denne situation har skabt helt nye konfliktlinjer i organisationen, men også helt nye vilkår. Folkeuniversitetet i Aarhus er den gode historie med masser af succes og fremgang. Samtidigt er de med deres mange ressourcer en direkte konkurrent både til afdelingen i København og til mange lokalkomitéer.

For afdelingen i København var opstarten i Emdrup og Folkeuniversitetsnævnets efterfølgende godkendelse af tolkningen af loven en direkte krigserklæring:

"Men hvis vi skal nøjes med at tale om os her, så kan man jo sige, at vi har været ramt af den beslutning, som Folkeuniversitetet i Aarhus tog med at starte en konkurrencevirksomhed i Emdrup over night uden at spørge nogen eller uden at informere nogen - som Nævnet efterfølgende har godkendt. Der har vi måtte sige, at ok vi har en konkurrent i baghaven, som er helt hæmningsløs. Altså, der er ingen moralske eller etiske regler, som stopper dem på nogen måde. Det har du sikkert set. Deres katalog, som de husstandsomdeler her i København, kan man jo ikke se, med mindre man kigger godt efter, at det ikke er Folkeuniversitetet i København. Altså når man får dette ind ad døren, så tror man jo, at det er fra os, eller at der kun er ét folkeuniversitet, og det er deres. Så opdager man måske kun tilfældigt, at det er fra Aarhus, fordi vi husstandsomdeler ikke vores katalog. Jeg synes ikke, jeg vil bruge alle vores penge på også at husstandsomdele vores katalog. Så jeg mener, at det er helt vanvittigt med den form for konkurrence inden for den samme organisation. Det må vi bare erkende, og der er ikke nogen, som ønsker at stoppe det der. Så vi har været udsat for konkurrence, og de har taget nogle af vores kunder – det er der ingen tvivl om."

Afdelingsleder, København

For andre i organisationen er der en vis ambivalens i forhold til fremgangen i afdelingen i Aarhus. Deres professionalisme og mange ressourcer gør dem til konkurrenter for mange og vækker en vis bekymring:

"Det [fremgangen i Aarhus] er jo kun glædeligt, men faren er, at det kan begynde at suge kraften ud af alt det andet. [...] Jeg kan ikke forstå, at man ikke samarbejder omkring det."

Afdelingsleder

"København har lavet et meget smukt program, men det bliver kun trykt i nogle få tusinde eksemplarer, mens jeg ikke kan gå ind på et bibliotek i Nordsjælland uden at snuble over mængder af programmer fra Folkeuniversitetet i Emdrup. At vores eget beskedne program har svært ved at gøre sig gældende, siger sig selv."

Styrelsesmedlem

Afdelingslederen fra Aarhus ser det omvendt som en naturlig konsekvens af tilknytningen til universiteterne, at de enkelte afdelinger har satellitter i de byer, hvor deres respektive

universiteter har aktiviteter. Ifølge afdelingslederen kunne Folkeuniversitetet nærmest være landsdækkende, hvis der var aktiviteter i alle de byer, hvor universiteterne har afdelinger:

”Hvor jeg tænker, at hvis man skulle tænke på en fremtidssikker model, som kunne være stærk og landsdækkende og supplere komitéerne, så var det egentlig at sige, at vi jo er rundet af universiteterne, og hvis vi overhovedet skal have nogen kraft og en eksistensberettigelse, så skal universiteterne være bag os. Der er rigtig meget identitet i at være i universiteternes bygninger. Vi kunne sagtens lave et Danmarkskort, som ikke er ret meget anderledes end det, vi laver nu, men hvor universiteterne går ind og forpligter sig mere. Udgangspunktet er universiteternes fysiske rammer. Så er vi i universiteternes bygninger i Aalborg, Aarhus, Herning, Kolding, Esbjerg, Sønderborg, Odense, Slagelse, Roskilde og i København. I hovedstadsområdet kan syv af de otte universiteter stille lokaler til rådighed. På den måde vil vi have en stærk landsdækkende forankring, som universiteterne kan se sig selv i, og som vil være let tilgængelig for hovedparten af befolkningen.”

Afdelingsleder, Aarhus

Når man kigger på Folkeuniversitetet udefra og ser en samlet organisation, der har et fælles mål og en overkommelig størrelse, kunne man forvente en høj grad af samarbejde mellem i hvert fald de professionelle dele af organisationen, men som analysen viser, er dette ikke tilfældet.

Folkeuniversitetet har ofte været i splid med sig selv. Det nye er, at der i højere grad end tidligere er konkurrence mellem afdelingerne og i nogen grad også mellem afdelingerne og komitéerne i kraft af universiteternes nye struktur, som i mindre grad er bundet af geografi. Som det bliver formuleret af en lokalkomité i spørgeskemaundersøgelsen, er det regionale universitet næsten opløst i dag, og det – i kombination med regionaliseringen af Folkeuniversitetet i 2004 – har haft stor betydning for organisationen:

”Den såkaldte regionalisering har splittet Folkeuniversitetet i mindre enheder, og med universitetsreformen er ideen om det regionale universitet blevet næsten helt opløst. Universiteterne konkurrerer med hinanden, om de samme studerende i de samme områder, og en enkelt folkeuniversitetsafdeling er fulgt med i konkurrencen. Det kunne være grebet konstruktivt an, men det er ikke tilfældet. Og det er usikkert at se på. En svag ledelse har afvist at forsøge at gøre noget ved det. Men den aktuelle tumult, som også har kreative dimensioner, kunne godt føre til noget konstruktivt, hvis man ville og havde modet...”

Komité i spørgeskemaundersøgelsen

Samarbejdstiltag

Den indbyrdes konkurrence og konflikterne er dog langt fra hele historien om relationen mellem afdelingerne i Folkeuniversitetet. Der blæser bestemt også andre vinde i organisationen. Mange informanter udtrykker ønske om et bedre og bredere samarbejde i organisationen. Samtidigt er der kommet et stærkt incitament for mere samarbejde i kraft af Kulturministeriets afgørelse fra oktober 2014 om at organisationen opfattes som én juridisk enhed.

Der er allerede samarbejder på kryds og tværs i organisationen. Da afdelingen i Aalborg har været økonomisk trængt, har nogle af de andre enheder i længere tid haft denne afdeling til at stå for administrationen af deres tilknyttede lokalkomitéer.

”Vi laver bogholderiet for komiteerne nede i Aarhus, i Region Midt. Og så har vi indtil nu lavet det for Region Syddanmark og Folkeuniversitetet i Odense, men de har lige trukket det ned til sig selv, fordi de har fået ny IT, som vi måske også lige skal omkring. De har fået ny IT, som de har nogle nye muligheder i, og så har de valgt at sige, at det trækker de hjem. Det er forståeligt. Det mister vi måske 50.000 kr. på. Vi mister en indtægt, men det frigiver selvfølgelig også noget arbejdstid til noget andet.”

Afdelingsleder, Aalborg

I de seneste år har Folkeuniversitetet været godt repræsenteret på Folkemødet på Bornholm, hvor enhederne har samarbejdet om Folkeuniversitetets aktiviteter, der blandt andet har omfattet ’opråb til folket’, interviewmøder med forskere og andre forelæsnings- og debatarrangementer. Et andet vellykket eksempel på samarbejde er en national kampagne i forbindelse med 200-året for Norges selvstændighed. Folkeuniversitetet i Aarhus var primus motor og fik bevilliget 1,2 mio. kroner fra Folketinget til projektet og inviterede resten af organisationen til at være med. Blandt andet blev der lavet fælles materiale og forelæsningsrækker, som man kunne bestille:

”Der var 60 arrangementer i 36 byer. Vi prøvede at lave noget, der samlede hele Folkeuniversitetet om noget positivt, og så inviterede vi alle til at være med, og der var rigtig mange. Jeg tror, at det er en god måde at vise værdien af Folkeuniversitetets landsdækkende organisation frem og styrke den interne sammenhængskraft. Det tror jeg slet ikke, at vi har lavet før. Og det er rigtig godt, og vi får meget ros fra de bevilgende myndigheder og de deltagende folkeuniversiteter har været glade.”

Afdelingsleder, Aarhus

På et mere formelt niveau er der også tiltag, der søger at øge samarbejdet og sammenhængen i organisationen. I den seneste tid er ledermøderne mellem afdelingslederne og rektor, som tidligere nævnt, blevet revitaliseret. Møderne har altid eksisteret, men det er nu besluttet, at der er møder to gange årligt frem for én gang årligt. Som det fremgår senere, deltager lederen af Folkeuniversitetet i København ikke altid i møderne, men afdelingen er som oftest repræsenteret via en anden repræsentant.

Flere af afdelingslederne understreger vigtigheden af, at der er konkret indhold – og også gerne beslutningskompetence på møderne – så det bliver væsentligt for alle at deltage. Et første skridt har været at præcisere, at man på ledermøderne kan lave indstillinger til Nævnet for at styrke sammenhængen mellem det besluttende og det udførende led. Muligheden for at afgive indstillinger fremgår af Nævnets forretningsorden:

”Folkeuniversitetsrektor og rektorerne/sekretariatslederne ved enhederne (eventuelt stedfortrædere for de pågældende) udgør et administratorudvalg, som på ledermøder afgiver indstilling(er) om fordeling af drifts- og administrationsmidler efter retningslinjer

givet af Folkeuniversitetsnævnet. Administratorudvalget kan afgive indstilling eller udtalelse om andre sager af betydning for folkeuniversitetsvirksomheden.”

Folkeuniversitetsnævnets forretningsorden, § 10

Nævnet er imidlertid ikke forpligtet til at følge indstillingerne, men det giver en mulighed for bedre sammenhæng i organisationen. Der er dog forskellige holdninger til ledermøderne og samarbejdet på tværs af organisationen.

”Jeg synes jo egentlig, at vi har et fint samarbejde. Vi har vores ledermøder, og jeg synes da egentlig, at vi hjælper hinanden omkring planlægning og tilrettelæggelse af ting og sager, hvis vi kan hjælpe hinanden. ”

Afdelingsleder

På den ene side er der blandt nogle af informanterne en manglende forståelse for, hvorfor afdelingslederen fra København ikke ønsker at deltage i møderne. På den anden side oplever afdelingslederen i København ikke møderne som konstruktive, både på grund af en hård tone og de beslutninger, der bliver truffet, som afdelingslederen ikke ønsker at tage medansvar for.

”I den tid jeg har været leder her, har der været kaldt ind til ét [ledermøde] om året. Jeg har været til to af dem. Så ønskede jeg ikke at være mere med i det. Jeg vil ikke tage medansvar for det, som foregår, f.eks. at man sidder og mobber hinanden og prøver at finde frem til, hvordan man kan omgå reglerne osv.”

Afdelingsleder København

I citatet henviser afdelingslederen blandt andet til processen omkring rejsereglerne, der som tidligere nævnt endte med et påbud fra Kulturstyrelsen om at revidere reglerne.

Ifølge afdelingslederen deltager Folkeuniversitetet i København dog i ledermøderne via andre repræsentanter og er dermed repræsenteret, når møderne bliver afholdt. Eksempelvis er det ifølge afdelingslederen en repræsentant fra København, som har fået indført, at der bliver skrevet referat, når der afholdes ledermøder (Afdelingsleder, København).

Ikke desto mindre viser det ovenstående, at der stadig er plads til forbedringer i samarbejdsrelationerne på tværs af afdelingerne. I foråret 2015 fremgår det imidlertid af referatet fra nævnsmødet, at Nævnet opfordrer til, at Folkeuniversitetet i København i højere grad deltager i ledermøderne. På samme møde er det på baggrund af en klage fra København blevet besluttet, at satellitafdelingen i Emdrup skal tydeliggøre sit tilknytningsforhold, når der sendes kataloger ud i hovedstadsområdet (Referat 8.4.2015). Dette har været en af konfliktlinjerne i kølvandet på beslutningen om etableringen af satellitafdelingen i Emdrup. Dermed er der – gennem små skridt – tegn på, at der fra flere sider er et ønske om at forbedre samarbejdsrelationerne mellem afdelingerne. Viljen til samarbejde indgår desuden også som et eksplicit punkt i Folkeuniversitetets nye værdigrundlag (Folkeuniversitetet, februar 2015).

Opsamling: Afdelingernes rolle

Afdelingerne i de fire store universitetsbyer spiller en meget stor rolle i Folkeuniversitetets virksomhed og står for langt den største del af den samlede aktivitet. Der er imidlertid meget store forskelle i afdelingernes organisering og aktiviteter. Der er meget store forskelle på afdelingernes organisatoriske kapacitet, hvilket eksempelvis afspejler sig i antallet af ansatte, hvor afdelingen i Aarhus har dobbelt så mange ansatte som de øvrige afdelinger tilsammen. Dermed er der på mange måder tale om en ulige organisation, på trods af at afdelingerne opererer under de samme overordnede rammer og dermed objektivt set har de samme muligheder, når der ses bort fra geografi og befolkningssammensætning.

Forskellene afspejler, at der er mange forskellige måder at drive Folkeuniversitetet på, hvilket også ses i de aktiviteter, de enkelte afdelinger udbyder. Her er yderpunkterne Folkeuniversitetet i København, som i videst udstrækning har bevaret inspirationen fra det traditionelle Folkeuniversitet, og Folkeuniversitetet i Aarhus, som over de senere år har iværksat mange nye typer af formidlingsaktiviteter.

Det er samtidig en vigtig pointe, at afdelingerne hævder, at der er tale om bevidste strategiske valg. I København er der et eksplicit ønske om længere kursusrækker med plads til fordybelse, mens afdelingen i Aarhus har fokus på nye typer af aktiviteter og samarbejdsrelationer, for at nå ud til så bred en målgruppe som muligt. Derudover er det dog tydeligt, at markeds-mæssige hensyn også spiller ind, og der hele tiden finder en afvejning sted i forhold til, hvor de gode indtjeningsmuligheder er, og hvordan man samtidig kan sikre, at der fortsat er plads til mere snævre temaer, hvilket også ses som væsentligt for Folkeuniversitetets virksomhed.

Et fællestræk på tværs af afdelingerne er dog, at afdelingerne fremstår som meget autonome enheder. Dette kommer til udtryk på forskellig vis. Blandt andet gennem den store forskellighed på kommunikationssiden, både når det gælder hjemmesider og grafiske udtryk. Derudover ses afdelingernes autonomi på den begrænsede rolle, Regionerne spiller i praksis spiller og ved det begrænsede samarbejde mellem afdelingerne.

Organisationsstrukturen virker ikke fremmede for samarbejdet afdelingerne imellem. Derudover er den begrænsede strategiske og politiske rolle, Nævnet spiller, medvirkende til, at afdelingerne i vid udstrækning koncentrerer sig om deres egne aktiviteter og i mindre grad er orienteret mod organisationen som helhed. Endelig har universiteternes nye struktur og muligheden for at oprette satellitafdelinger i de byer skærpet konkurrencen mellem afdelingerne, hvilket ikke er befordrende for samarbejdet.

På trods af disse udfordringer peger en række tendenser i retning af et stigende fokus på samarbejde mellem afdelingerne. Dette gælder blandt andet forsøget på at revitalisere ledermøderne, samarbejdet omkring folkemødet på Bornholm, den fælles markering af 200-året for Norges selvstændighed ved en landsdækkende serie af arrangementer i 2014 samt en understregning af viljen til samarbejde i Folkeuniversitetets nye formulerede værdigrundlang fra februar 2015.

Lokalkomitéernes rolle

Siden Folkeuniversitetets etablering har det været en grundtanke, at Folkeuniversitetet skulle være garant for at formidle forskningsmæssig viden til hele landet. Denne analyse vil se nærmere på den rolle lokalkomitéerne spiller for Folkeuniversitetet i dag ved at se på komitéernes organisering, aktiviteter, deltagere og økonomi samt de udfordringer, lokalkomitéerne oplever, og de visioner, de har for komitéernes fremtid.

Der findes ingen samlede opgørelser over antallet af komitéer over tid. De nedslag, der findes, tyder dog på, at antallet af komitéer toppede i slutningen af 1990'erne og starten af 2000-tallet, hvor også den samlede aktivitet for Folkeuniversitetet som helhed var på sit højeste med over 24.000 dobbelttimer årligt. I 2001 var der 150 godkendte komitéer, hvoraf mere end 120 havde aktiviteter hvert semester (Vejleskov et al. 1998, Eigaard 2001). Over de senere år har antallet af komitéer været faldende. I forbindelse med denne undersøgelse er antallet af aktive komitéer opgjort til 80 med følgende fordeling på tværs af regioner:

Tabel 3: Antallet af komitéer 2015

	Antal komitéer (2015)
Region Hovedstaden	4
Region Midtjylland	10
Region Nordjylland	11
Region Syddanmark	22
Komitéstyrelsen	33
I alt	80

Der kan være forskellige årsager til det faldende antal af komitéer. Ifølge rektor kan øget mobilitet og manglende udskiftning af ildsjælene i komitéerne være mulige forklaringer. Fra ledelsens side er der ikke lagt skjul på, at man gerne ser større og stærkere komitéer af hensyn til bæredygtigheden:

"Intentionen fra Nævnet går vel i dag på, at vi skal have færre, men større og stærkere komiteer. Altså, mere samarbejde på lokalt plan. For en komite med 4-5 aktiviteter i løbet af et år er ikke specielt stærk."

Rektor for Folkeuniversitetet

Derudover har der over de senere år været større fokus på at lukke de komitéer ned, som reelt er inaktive. Ifølge den nu afgåede formand er mange komitéer tidligere blevet talt med i opgørelserne, selvom de ikke havde aktiviteter, mens der nu er andre procedurer for, hvornår man bliver betragtet som en aktiv komité:

"Og sådan som det var på det tidspunkt, hvor jeg startede som formand, så havde man stadigvæk en stemme til valget til Nævnet, selvom man ikke havde haft aktivitet. Der gik vi ind og lavede nogle bestemmelser om, hvornår man var betragtet som en aktiv komité. Der var simpelthen krav til, at der skulle være aktivitet. Hvis der ikke havde været aktivitet i to år, så blev man slettet af den liste. Så kunne man jo dukke op igen, hvis det var,

men det kunne godt tolkes som om, at der er færre komitéer, men i virkeligheden passer det egentlig ikke, at der er færre komitéer.”

Tidligere formand for Nævnet

Der er en betydelig variation i komitéernes alder. Blandt de komitéer, der har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen, er 15 pct. etableret før 1969 og har dermed mange år på bagen. Langt størstedelen er etableret i perioden efter 1970 og frem til 1999. Dette er ikke overraskende, da Fritidslovens vedtagelse i 1969, hvor Folkeuniversitetet fik en fast plads på finansloven, satte skub i Folkeuniversitetets aktiviteter på landsplan. Interessant er det imidlertid, at næsten en tredjedel af de komitéer, der har besvaret spørgeskemaet, er etableret efter år 2000. Selvom tallene viser, at der samlet set har været en nedgang i antallet af komitéer over de senere år, opstår der altså jævnligt nye komitéer. Selv i løbet af den periode, hvor denne analyse er blevet gennemført, er der kommet nye komitéer til. På trods af det faldende antal af komitéer, har komitéernes andel af det samlede antal aktivitetstimer været relativt stabilt over de senere år.

Tabel 4: Hvornår er komitéerne etableret?

	Antal	Andel i %
Før 1969	8	15
1970-1999	30	56
2000-2015	16	29
I alt	54	100

Kilde: Komitéundersøgelsen.

Lokalkomitéernes organisering

Folkeuniversitetets lokalkomitéer bliver ledet af frivillige styrelser, som er ansvarlige for komitéernes virksomhed. Ved etableringen af en ny komité skal komitéen formelt set have godkendt sine vedtægter af den enhed, komitéen er tilknyttet (Komitéstyrelsen eller en af de fire regioner). Nævnet har vedtaget et forslag til en række minimumsvedtægter for komitéerne. Af dette forslag fremgår det blandt andet, at:

”Folkeuniversitetskomitéen ledes af en styrelse på tre eller flere personer valgt på et offentligt indkaldt møde med mulighed for deltagelse af interesserede borgere, foreninger og institutioner i kommunen/kommunerne.”

Minimumsvedtægter for komitéer, § 3

Undersøgelsen viser imidlertid, at det mange steder er vanskeligt at leve op til kravet om, at styrelsen bliver valgt på en generalforsamling:

”Vi er selvsupplerende. Vi har da prøvet to gange at afholde en slags generalforsamling. Men der kommer ikke ret mange. To ludere og en lommetyv og så os selv. Det fungerer meget bedre med selvsupplering. Så ved vi, at det er folk, der virkelig er interesserede i at lægge et stykke arbejde, som kommer ind.”

Repræsentant for lokalkomité

Som det fremgår af tabel 5, er den mest udbredte fremgangsmåde, at komitéerne er selv-supplerende. 45 pct. af de komitéer, der har besvaret spørgeskemaet angiver dette, mens 40 pct. angiver, at styrelsen er valgt på generalforsamling. 15 pct. angiver, at styrelsen er nedsat på anden vis. Dermed er styrelserne i mange komitéer i praksis ikke demokratisk valgt, hvilket blandt andet kan ses som et udtryk for, at det er vanskeligt at tiltrække folk til generalforsamlingerne.

Tabel 5: Komitéernes styrelser

	Antal	Andel i %
Styrelsen er selvsupplerende	24	45
Styrelsen er valgt på generalforsamling	21	40
Styrelsen er nedsat på anden vis	8	15
I alt	53	100

Kilde: Komitéundersøgelsen.

Seks af de komitéer, der har besvaret spørgeskemaet, angiver, at de inden for de seneste fem år er blevet sammenlagt med en eller flere andre komitéer. Selvom det ikke er voldsomt mange, kan det ses som et tegn på en tendens til færre – og måske større – komitéer. Som begrundelser for sammenlægningen nævnes blandt andet, at komitéerne var for små, og at der var et ønske om større gennemslagskraft. Også den nye kommunale struktur efter strukturreformen i 2007 har spillet ind.

Når det gælder styrelsernes størrelse, viser spørgeskemaundersøgelsen, at der er store forskelle på komitéernes medlemstal. Knap halvdelen af komitéerne angiver at have mellem tre og fem medlemmer, mens en fjerdedel har seks til otte medlemmer. Interessant er det, at der findes både meget små og meget store styrelser. 11 pct. af komitéerne ligger under vedtægternes krav om, at der skal være minimum tre medlemmer, hvilket indikerer, at det kan være vanskeligt at rekruttere medlemmer til styrelsen. Der er imidlertid også 15 pct. af komitéerne med styrelser på over otte medlemmer.

Tabel 6: Antallet af styrelsesmedlemmer

	Antal	Andel i %
Mindre end 3 medlemmer	6	11
3-5 medlemmer	26	48
6-8 medlemmer	14	26
Mere end 8 medlemmer	8	15
I alt	54	100

Kilde: Komitéundersøgelsen.

Når det gælder styrelsernes sammensætning, er der en rimelig lige fordeling i forhold til køn. Komitéerne har angivet antallet af mænd og kvinder i styrelsen, og ud fra dette udgør kvinderne samlet set 46 pct. af styrelsesmedlemmerne, mens mændene udgør 54 pct. Al-

dersmæssigt er der en klar tendens til, at folk over pensionsalderen udgør en meget stor andel af styrelsesmedlemmerne. Hele 47 pct. af styrelsesmedlemmerne er over 65 år, 40 pct. mellem 51 og 65 år, mens kun 13 pct. er under 50 år.

Tabel 7: Styrelsernes sammensætning

	Kategori	Andel i %
Køn	Kvinder	46
	Mænd	54
	I alt	100
Alder	Under 30 år	0
	30-50 år	13
	51-65 år	40
	Over 65 år	47
	I alt	100

Kilde: Komitéundersøgelsen (n =54).

Dermed er der en generationsmæssig udfordring i forhold til styrelsernes sammensætning, som også kommer til udtryk i de kvalitative interviews – eksempelvis i det følgende citat:

”Det er klart, at det er et stort problem, at vi har flere komiteer, hvor de er ved at være oppe i årene og gerne vil trække sig og have nogle nye folk ind. Det er da rigtig, hvis vi ser ti år frem, så vil der nok være færre komiteer, fordi den der fornyelse af yngre folk, den kommer ikke bare automatisk.”

Tidligere afdelingsleder

Ifølge den tidligere formand er det centralt, at man er bevidst omkring generationsproblematikken, men der er ikke nogen fælles indsats i forhold til en løsning på udfordringen:

”Det, der er vigtigt, er, at man er sig den generationsproblematik bevidst, så man tør at tage den op. Så man tager den op og finder ud af også at få yngre mennesker med ind. Det, tror jeg, vil lykkes nogle steder, men der er forskel på, hvor stærke komiteerne er. Derfor vil der helt sikkert også være komiteer, som får sværere ved at håndtere generati-onsskifteproblematikken. Men jeg håber jo det bedste, for de komiteer der er i den situa-tion. Man kan sige, at vi ikke rigtig har et værktøj, som vi kan hjælpe dem med. [...] Der kan man godt sige, at der ligger man måske lidt som afdelingen vil yde assistance til det. Men det tror jeg ikke fylder ret meget i afdelingerne. Så derfor bliver man overladt lidt til sig selv.”

Tidligere formand for Nævnet

Nogle af komiteerne er etableret i tæt tilknytning til biblioteker eller andre lignende institu-tioner i lokalområdet. 30 pct. af komiteerne i spørgeskemaundersøgelsen angiver at være dette. De uddybende kommentarer viser dog, at der er store forskelle i formaliseringsgra-den på disse ordninger, og at det i nogle tilfælde primært handler om brug af lokaler eller lignende praktiske former for tilknytning.

Der er imidlertid også en del tilfælde, hvor det er organiseret på den måde, at biblioteket varetager en sekretærfunktion og står for nogle af komitéens administrative opgaver. Der er også et eksempel på, at en aftenskole varetager denne form for sekretariatsfunktion. Ifølge en af kommentarerne kan en sådan organisering være med til at sikre kontinuiteten i lokalkomitéens arbejde:

”Det administrative arbejde med økonomi, sekretariatsfunktioner og kontraktstyring ligger på biblioteket. Det betyder, at hvis komiteen af en eller anden grund ligger underdrevet, så forsvinder Folkeuniversitetet ikke.”

Lokalkomité i spørgeskemaundersøgelsen

Ti komitéer i undersøgelsen angiver, at der er lønnede ansatte tilknyttet arbejdet i lokalkomitéen. Det er dog meget få timer, der er tale om. En enkelt komité angiver, at den samlede lønnede arbejdskraft udgør 20 timer ugentligt, mens det for de øvrige 9 komitéer handler om maksimalt tre timer ugentligt. Arbejdet i komitéerne er dermed helt overvejende frivilligt.

Langt det meste frivillige arbejde bliver udført af de frivillige styrelsesmedlemmer. 11 pct. af komitéerne angiver dog, at de også har andre frivillige tilknyttet, som ikke er styrelsesmedlemmer. Disse øvrige frivillige hjælper primært til med den praktiske afvikling af arrangementerne, mens enkelte også hjælper med udarbejdelse af programmer og rekruttering af oplægsholdere.

Lokalkomitéernes aktiviteter

Som indledning til analysen af lokalkomitéernes aktiviteter og samarbejdspartnere er komitéerne i spørgeskemaet blevet bedt om helt åbent at uddybe, hvad de ser som det væsentligste formål med lokalkomitéens arbejde.

Mange komitéer lægger ikke overraskende vægt på den rolle, Folkeuniversitetet tillægges i lovgivningen i forhold til folkeoplysning og formidling af forskning til den brede befolkning. Enkelte komitéer vægtlægger også den særlige niche, Folkeuniversitetet udfylder inden for folkeoplysningen:

”Folkeuniversitetet har sin egen niche inden for folkeoplysningen. Vi tilbyder noget andet end oplysningsforbundene – og vi har et trofast publikum til vores forelæsningsrækker.”

Lokalkomité i spørgeskemaundersøgelsen

Mange komitéer understreger i den forbindelse den kvalitative dimension: At arrangementerne skal være af høj faglig kvalitet. Enkelte foreninger nævner dog, at der også er en social dimension, og at kaffepausen spiller en væsentlig rolle i forhold til at bringe mennesker sammen på tværs:

”At give viden og inspiration, komme med tilbud om forelæsninger, arrangementer, weekendture og lignende til glæde for mange, - både pensionister og yngre mænd og kvinder. Mulighed for at få oplevelser, mere viden om det man ved lidt om inden for

områder som kunst, musik, historie/arkæologi, aktuelt og fortidigt, natur, naturvidenskab m.m. At bringe mennesker sammen og skabe nye bekendtskaber. Derfor laver vi altid kaffe/te i pauserne for at bringe folk sammen - det fungerer godt."

Lokalkomité i spørgeskemaundersøgelsen

Som en af de interviewede komitéformænd også nævner, er det dog ikke alle i Folkeuniversitetet, der ser kaffepausen som noget, man bør interessere sig for (Interview lokalkomité). Ikke desto mindre er det i stigende grad et udbredt fænomen i mange komitéer, og også flere af afdelingerne tilbyder forskellige typer af arrangementer, hvor der indgår forplejning.

Derudover understreger mange komitéer den særlige rolle, lokalkomitéerne spiller rundt omkring i lokalområderne i forhold til at komme ud i yderområderne og tilbyde arrangementer i de dele af landet, hvor der er langt til universiteterne:

"Det er overordentlig vigtigt, at alle - også befolkningen i det såkaldte Udkantsdanmark - har mulighed for at tilegne sig viden på et højt niveau. Det tilbyder Folkeuniversitetet, i og med at foredragsholderne forudsættes at have en akademisk velkvalificeret baggrund. I et demokratisk samfund skal forskning formidles til 'folket' - derfor Folkeuniversitetet - som åbner for viden og debat!"

Lokalkomité i spørgeskemaundersøgelsen

Interessant er det også, at mange komitéer ser samarbejdet med andre lokale aktører som helt centralt for deres virke. De komitéer, der nævner dette, ser deres egen rolle som formidler af kontakter og administration af arrangementerne, og at de dermed giver lokale foreninger mulighed for arrangementer, som de ellers ikke ville have - f.eks. som det kommer til udtryk i de nedenstående eksempler:

"Lokalkomiteen afholder ikke selv forelæsninger, det sker altid i samarbejde med en forening. Vores væsentligste opgave er at skaffe kontakt til relevante forelæsere og ordne det kontraktlige."

"At virke som 'paraplyorganisation' for diverse foreninger, der ønsker et samarbejde med Folkeuniversitetet."

Lokalkomitéer i spørgeskemaundersøgelsen

Den lokale kontakt i nærområdet er en væsentlig del af komitéernes virke, og nogle komitéer nævner det også som et argument for, at alle Folkeuniversitetsaktiviteter ikke bør varetages af afdelingerne, men at den lokale forankring har sin berettigelse:

"Ikke at man har noget som helst imod at samarbejde med afdelingen, men nede i Faaborg eller hvor det nu måtte være, der kender man brugerne. Man ved, hvad der vil kunne trække. Og hvis det skulle styres fra ét sted, fra Slagelse til Holmen eksempelvis, så kunne det måske nok være effektivt på papiret, men så ville noget af den lokale kontakt forsvinde."

Repræsentant for lokalkomité

Som en anden komitéformand formulerer det, gør man en stor indsats for at bevare et lokalt islæt i programmet, netop for at holde kontakten til lokalområdet (Repræsentant for lokalkomité). Også rektor understreger komitéernes centrale rolle i forhold til den lokale forankring:

”Det er den lokale forankring, som er enorm vigtig, og den har i hvert fald betydning, at vi i mange lokalsamfund spiller en stor rolle.”

Rektor

Som beskrevet tidligere udgør forelæsninger langt størstedelen (over 80 pct.) af lokalkomitéernes samlede aktiviteter. Dette afspejler sig også i spørgeskemaundersøgelsen, hvor 94 pct. angiver, at de udbyder forelæsninger/forelæsningsrækker (tabel 8). Langt færre (26 pct.) angiver, at de udbyder kurser/kursusrækker.

Denne fordeling kan hænge sammen med tendensen til, at det i dag kan være vanskeligt at tiltrække deltagere til længerevarende forløb, hvilket kommer til udtryk hos flere informanter i den kvalitative analyse. Derudover kan fordelingen i komitéernes aktiviteter hænge sammen med, at længerevarende kursusrækker ofte forudsætter et vist befolkningsgrundlag, som ikke er til stede for komitéer i mindre byer og lokalsamfund. Der er dog stadig eksempler på komitéer, hvor kursusrækker udgør en betydelig andel af de samlede aktiviteter på trods af, at denne aktivitetstype er for nedadgående i organisationen som helhed. Hvis der er tilstrækkelig efterspørgsel på længerevarende kurser, er det betydeligt lettere samtidig at administrere enkeltstående forelæsninger og forelæsningsrækker:

”Når du først har fået styr på en kursusrække med tilmeldinger og det hele, så går det af sig selv.”

Repræsentant for lokalkomité

Som tabel 8 viser, udbyder lokalkomitéerne også helt andre typer af arrangementer end de klassiske forelæsninger og kurser. Over en femtedel udbyder debatskabende arrangementer, og det samme gør sig gældende for temadage. Endelig er der nogle få komitéer, som udbyder udlandsrejser²⁴ og sommerkurser. Særligt sommerkurserne er interessante i et historisk perspektiv, da det netop var den type aktiviteter, man i sin tid startede med i de såkaldte University Extensions i England, der dannede inspiration til etableringen af Folkeuniversitetet i Danmark. Endelig udbyder 15 pct. af komitéerne andre typer af aktiviteter. De uddybende kommentarer viser, at det blandt andet omfatter ekskursioner til museer, operaturer, koncerter mv.

---

²⁴ Det er ikke muligt at få statstilskud til udlandsrejser i Folkeuniversitetsregi, men der er alligevel både komitéer og afdelinger, som udbyder denne type af aktiviteter.

Tabel 8: Lokalkomitéernes aktiviteter

	Antal	Andel i %
Forelæsninger/forelæsningsrækker	50	94
Kurser/kursusrækker	14	26
Debatskabende arrangementer	11	21
Temadage	12	23
Sommerkurser (af flere dages varighed)	3	6
Udlandsrejser	4	8
Andre typer af aktiviteter	8	15

Kilde: Komitéundersøgelsen (n=53).

Komitéerne henter inspiration mange forskellige steder fra, når det gælder den tematiske sammensætning af programmet og rekrutteringen af oplægsholdere. Som det fremgår af tabel 9, er den væsentligste inspirationskilde personlige kontakter. Der er imidlertid også interessant at se, at knap 60 pct. af komitéerne angiver efterspørgsel fra deltagerne som en væsentlig kilde til inspiration. Det indikerer, at komitéerne er i løbende kontakt med deres deltagere og gerne tilpasser udbuddet efter deltagernes ønsker. Selvom der er begrænset tilslutning til det formelle demokrati i komitéerne i form af deltagelse i generalforsamlingerne, ser det uformelle demokrati ud til at leve i form af brugerinddragelse. Som et konkret eksempel har en af komitéerne i interviewundersøgelsen gennemført en mindre spørgeskemaundersøgelse blandt deltagerne for at belyse holdninger til både temaer, form og tidspunkt for aktiviteterne (Repræsentant for lokalkomité).

Tabel 9: Hvor henter komitéen inspiration til temaer og oplægsholdere?

	Antal	Andel i %
Gennem universitetsafdelingernes programmer	27	50
Gennem kontakt til andre lokalkomitéer	18	33
Gennem efterspørgsel fra deltagerne	31	59
Gennem personlige kontakter	38	70
På anden vis	28	47

Kilde: Komitéundersøgelsen (n=53).

I spørgeskemaundersøgelsen er der ikke spurgt ind til, hvilke specifikke typer af fag og temaer komitéerne udbyder. På baggrund af interviewmaterialet kombineret med programmer fra udvalgte lokalkomitéer kan der dog tegnes nogle overordnede tendenser i forhold til komitéernes fagudbud²⁵.

Det overordnede billede er, at mange komitéer prioriterer forelæsninger og kurser i klassiske emner som filosofi, litteratur, samfundsforhold og forskellige former for historie:

²⁵ Af ressourcemæssige årsager har det ikke været muligt at gennemgå samtlige programmer fra komitéerne. I stedet er det valgt at gennemgå programmer fra de komitéer, som indgår i interviewundersøgelsen, og som repræsenterer bredde i forhold til komitéernes størrelse og geografi.

”Umiddelbart er kunsthistorie, litteraturhistorie og krigshistorie ligesom ’baskerne’”.

Afdelingsleder, Komitéstyrelsen

Sammenlignet med afdelingernes aktiviteter er den mest markante forskel, at komitéerne helt naturligt ikke har mulighed for at udbyde det samme brede udsnit af akademiske discipliner. Komitéerne har et mindre opland og må i høj grad tage hensyn til afsætningsmulighederne i lokalområdet. De klassiske folkeuniversitetsfag kombineres ofte med alternative undervisningsformer som eksempelvis ekskursioner, forelæsninger med kendisser, vandreture og lignende.

Det er interessant at fag som eksempelvis coaching, der har en relativ kort historie i folkeuniversitetsregi, også er repræsenteret i de mindre komitéers kursuskataloger. Om det skyldes brugernes efterspørgsel eller inspiration fra afdelingernes kataloger, er det vanskeligt at afgøre. Endelig er det karakteristisk, at udbuddet af lokalkomitéernes aktiviteter også er påvirket af interesserne blandt de ildsjæle, der driver komitéerne og af lokalområdets karakteristika. Den lokale forankring er dermed også synlig i komitéernes programmer – både i forhold til samarbejdspartnere og konkrete temaer. Eksempelvis udbyder en lokalkomité et særligt tema om lokalsamfundet:

”Vi har for eksempel i et stykke tid kørt noget, der hedder ’Lær din egn at kende’. I et samarbejde med lokalarkivet. Og det er simpelthen oplysning til borgerne om samfundet, og det er både af historisk art, og det kan være noget med natur og mange forskellige ting, så de ved noget mere om der, hvor de bor og færdes. Og måske kan de fortælle det videre til undrende gæster, der kommer forbi.”

Lokalkomité i interviewundersøgelse

Der er stor variation i omfanget af komitéernes aktiviteter. Tabel 10 viser en oversigt over komitéernes samlede aktivitetsniveau, målt på antallet af forelæsningstimer og kursusrækker sammenlagt. Som tabellen viser, har langt de fleste komitéer (over 70 pct.) under 30 timers aktivitet årligt. Heraf har over en tredjedel af komitéerne under ti timers aktivitet. Dette indikerer, at det for mange komitéers vedkommende handler om et til to arrangementer om måneden. 26 pct. af komitéerne har over 30 timers aktivitet om året. Samlet dominerer de mindre komitéer, men enkelte komitéer er meget store og har et højt aktivitetsniveau.

Tabel 10: Samlet antal aktivitetstimer

	Antal	Andel i %
0,5-10 timer	27	36
10,5-30 timer	28	38
Mere end 30 timer	19	26
I alt	74	100

Kilde: Aktivitetsoversigter stillet til rådighed af Folkeuniversitetet. Komitéer, som ikke har haft nogen aktiviteter i 2014 er ikke medtaget i opgørelsen. Dette omfatter blandt andet helt nystartede komitéer.

Ses der på udviklingen i komitéernes aktivitetsniveau (tabel 11), er det interessant, at knap halvdelen af komitéerne i spørgeskemaet angiver, at aktivitetsniveauet har været stigende over de seneste fem år. Dette afspejler sig ikke i komitéernes samlede aktivitetsniveau, som har været relativt stabilt, men svagt faldende over de senere år (figur 12). En mulig forklaring på dette billede kan være, at antallet af komitéer har været faldende i perioden. Derfor er det muligt, at mange komitéer oplever fremgang i aktivitetsniveauet, selvom det ikke afspejler sig i det samlede niveau. Under alle omstændigheder tyder spørgeskemaundersøgelsen på, at mange komitéer oplever at være inde i en positiv udvikling aktivitetmæssigt.

Tabel 11: Udvikling i komitéernes aktivitetsniveau

	Antal	Andel i %
Aktivitetsniveauet har været faldende	5	10
Aktivitetsniveauet har været uændret	21	41
Aktivitetsniveauet har været stigende	25	49
I alt	51	100

Kilde: Komitéundersøgelsen.

Den positive vurdering af udviklingen i aktivitetsniveauet gør sig gældende på tværs af enhederne (se tabel 33 i bilag). Dermed er der ikke noget, der tyder på, at komitéerne under Komitéstyrelsen har vanskeligere ved at opretholde aktivitetsniveauet end de komitéer, der er tilknyttet en af regionerne.

Lokalkomitéernes samarbejdsrelationer

Et væsentligt karakteristika ved lokalkomitéernes arbejde er, at mange komitéer samarbejder med andre aktører i lokalsamfundet omkring arrangementer. Som det fremgår i tabel 12, angiver hele 90 pct. af komitéerne, at de afholder nogle af deres arrangementer i samarbejde med andre aktører.

Tabel 12: Samarbejde om arrangementer

	Antal	Andel i %
Afholder arrangementer i samarbejde med andre lokale aktører	48	90
Afholder ikke arrangementer i samarbejde med andre aktører	3	6
Ved ikke	2	4
I alt	53	100

Kilde: Komitéundersøgelsen.

Tabel 13 viser, at komitéerne samarbejder med mange forskellige typer af aktører, hvoraf det mest udbredte er samarbejde med museer, biblioteker samt lokalhistoriske og kulturelle foreninger. Langt over halvdelen af komitéerne angiver at samarbejde med disse aktører, mens omkring en tredjedel samarbejder med gymnasier, kirker og andre foreninger. Endelig er der 15 pct., der samarbejder med andre lokalkomitéer. Interviewene viser, at samar-

bejde med andre lokalkomitéer typisk kan omhandle muligheden for at afholde større arrangementer i fællesskab (Repræsentant for lokalkomité). Endelig angiver 25 pct., at de samarbejder med andre aktører, hvilket ifølge de uddybende kommentarer dækker over både forskellige typer af foreninger, højskoler, efterskoler mv.

Tabel 13: Hvilke aktører samarbejder lokalkomitéen med om aktiviteter?

	Antal	Andel i %
Andre lokalkomitéer	7	15
Bibliotek	28	58
Museum	33	69
Gymnasium	15	31
Kirke	18	38
Lokalhistorisk forening	27	56
Kulturel forening	27	56
Anden forening	14	29
Andre aktører	12	25

Kilde: Komitéundersøgelsen (n=48).

Det varierer imidlertid på tværs af komitéerne, hvor stor en andel af de samlede aktiviteter, der bliver udbudt i samarbejde med andre aktører. Som tabel 14 viser, angiver 40 pct. af komitéerne, at det er under 25 pct. af komitéens samlede aktivitet, som foregår i samarbejde med andre.

Det er dog interessant, at knap en tredjedel af komitéerne angiver at mere en 75 pct. af deres aktiviteter udbydes i samarbejde med andre. Der er ingen entydig sammenhæng mellem komitéers aktivitetsniveau og den andel af aktiviteter, de udbyder i samarbejde med andre. Dog er der en tendens til, at andelen af samarbejdsaktiviteter er lavere blandt de helt store komitéer end blandt de mindre komitéer (se tabel 34 i bilag).

Tabel 14: Andel af aktiviteter som udbydes i samarbejde med andre

	Antal	Andel i %
0-25 %	19	40
26-50 %	6	13
51-75 %	8	17
76-100 %	15	31
I alt	48	101

Kilde: Komitéundersøgelsen.

Samarbejdet i lokalområdet fylder dermed meget for mange komitéer. Interessant er det også, at komitéernes samarbejdspartnere i flere tilfælde er direkte involveret i komitéernes styrelser. Som et tydeligt på eksempel på dette kan nævnes Sydvestjysk Folkeuniversitet,

hvor både lokale museer, biblioteket, en kirke, en kunstforening, en aftenskole og flere andre lokale aktører er repræsenteret i bestyrelsen. Tabel 15 viser en oversigt over, i hvilken udstrækning komitéerne oplever fordele ved at samarbejde med andre aktører²⁶.

Tabel 15: Fordele ved samarbejde om aktiviteter

	I lav eller meget lav grad	Hverken eller	I høj eller meget høj grad	% i alt	n i alt
Synlighed i lokalsamfundet	4	11	85	100	47
Netværk i lokalsamfundet	2	15	83	100	46
Bedre udnyttelse af lokaler/faciliteter	16	27	57	100	44
Faglig sparring på tværs	14	35	51	100	43
Berøring med nye målgrupper	7	22	72	101	46
Mulighed for nye aktiviteter	0	21	79	100	43
Økonomiske fordele	20	20	61	101	46
Andre fordele	10	52	38	100	21

Kilde: Komitéundersøgelsen.

Synlighed og netværk i lokalsamfundet er de to forhold, som komitéerne i videst udstrækning ser som fordele ved samarbejdet. Dette billede er i øvrigt i fuld overensstemmelse med resultaterne fra en undersøgelse af alle foreninger på kultur- og fritidsområdet i Norddjurs Kommune (Thøgersen 2015, 54). På dette punkt tyder det dermed på, at Folkeuniversitetets lokalkomitéer agerer på lige fod med andre typer af lokale foreninger, når det gælder samarbejdsrelationer.

Muligheden for nye aktiviteter og berøring med nye målgrupper er også faktorer, som mange komitéer ser som fordele ved samarbejde på tværs. En af de interviewede komitéformænd beskriver, hvordan samarbejdet med andre aktører var vigtigt i opstartsfasen – netop på grund af muligheden for at nå ud til mange forskellige mennesker, ligesom det mindskede den økonomiske risiko.

”I de første mange år lavede vi faktisk alle vores arrangementer i et samarbejde med forskellige foreninger, fordi vi havde jo ikke nogen økonomi. Så vi allierede os med diverse museumsforeninger og så mange forskellige foreninger som muligt.”

Repræsentant for lokalkomité

Når det gælder oplevede udfordringer ved samarbejde, er der betydeligt færre komitéer, som vurderer, at samarbejdet i ’høj’ eller ’meget høj grad’ medfører ulemper. Koordinering på tværs, er den faktor, som flest foreninger vurderer som en udfordring. Det gælder dog kun for en femtedel af komitéerne. Endelig oplever nogle komitéer, at samarbejdet kan

²⁶ Note: Det varierende n skyldes, at de komitéer, der har svaret ’ikke relevant’ eller ’ved ikke’ på de enkelte delspørgsmål er frasortet. Samme fremgangsmåde er anvendt i resten af analysen, i de tilfælde hvor n varierer på tværs af delspørgsmål.

være tidskrævende, og at forskellige kulturer, interesser, og personafhængigheden kan være barrierer i samarbejdet. Det gælder imidlertid kun for under 15 pct. af komitéerne.

Generelt er der en tendens til, at lokalkomitéerne i langt mindre grad oplever udfordringer ved samarbejde, end det er tilfældet med foreninger på kultur- og fritidsområdet i bredere forstand (Thøgersen 2015, 55). Dette kan skyldes, at lokalkomitéernes samarbejdsrelationer ofte er meget konkrete og overvejende drejer sig om samarbejde omkring specifikke arrangementer, mens samarbejdsrelationerne hos andre typer af foreninger kan dække over mange forskellige aktiviteter, projekter og arrangementer. Derudover kan det spille ind, at samarbejdspartnerne i nogle tilfælde er repræsenteret i lokalkomitéernes styrelser, hvorved der kan være et tæt internt kendskab mellem parterne.

Tablet 16: Udfordringer ved samarbejde om aktiviteter

	I lav eller meget lav grad	Hverken eller	I høj eller meget høj grad	% i alt	n i alt
Det er tidskrævende	48	38	14	100	42
Forskellige interesser	66	22	12	100	41
Forskellige kulturer	67	21	13	101	39
Forventningsafstemning på tværs af aktører	53	40	8	101	38
Koordinering på tværs af aktører	62	18	21	101	39
Personafhængighed	50	37	13	100	38
Andre ulemper	77	23	0	100	22

Kilde: Komitéundersøgelsen.

Samlet tyder resultaterne på, at komitéerne i betydeligt højere grad oplever fordele end ulemper ved at arbejde sammen med andre aktører omkring aktiviteter. Niveaueet i samarbejdsrelationerne viser desuden, at mange komitéer spiller en aktiv rolle i det lokalsamfund, de er en del af.

Det er også værd at nævne, at lokalkomitéerne kan være attraktive samarbejdspartnere for de øvrige aktører i lokalområdet, da et samarbejde med en komité giver mulighed for at arrangere forelæsninger af høj kvalitet til relativt billige penge. Der er imidlertid forskel på, hvorvidt komitéerne tager sig betalt for at arrangere forelæsninger for andre foreninger:

”Når vi fungerer som entreprenør, så tager vi 2.300 kr. for en dobbelttime, og så sender vi af det 1.550 kr. til det fælles regnskabskontor. Så har vi differencen dels til at få betalt andelen af programmet og dels til administration.”

Repræsentant for lokalkomité

”Vi tjener ikke en pind på det, og jeg går faktisk og spekulerer i en eller anden model. For det første får de gratis annoncering i vores katalog. Og dernæst laver jeg gratis arbejde, fordi jeg sørger for alt papirarbejdet og aftalerne med underviserne. Så jeg går lige og spekulerer lidt. Måske skulle vi tage en lille administrationsbetaling. Det ville ikke være

uretfærdigt. Det ville betyde enormt meget i vores kasse og ikke så meget i deres kasse. Så det arbejder jeg lidt på. Det skal være en model, der ikke er skræmmende. Og jeg skal have det forklaret på en ordentlig måde, så de kan se rimeligheden i det. Den skal jeg have færdig, inden vi går i gang med forårssæsonen. Fordi lige i øjeblikket er der lavvande.”

Repræsentant for lokalkomité

Der findes mange mellemveje mellem de yderpunkter, som de to ovenstående citater repræsenterer. Der findes ingen fælles retningslinjer, og det er op til den enkelte komité at beslutte, i hvilken udstrækning der opkræves administrationsgebyrer i forbindelse med arrangementer for andre aktører i lokalområdet.

Lokalkomitéernes deltagere

Som tidligere nævnt findes der ingen samlede opgørelser over, hvordan Folkeuniversitetets deltagerprofiler samlet set ser ud. Som det fremgår af den tidligere analyse af afdelingerne, er det klare billede, at der er en stor overvægt af deltagere med mellemlange og lange videregående uddannelser og en overvægt af kvinder. Samme billede kom til udtryk i evalueringen fra 2009 (Mortensen & Nikolajsen 2009, 21).

Det er interessant at se, om komitéernes deltagerprofiler adskiller sig fra dette overordnede billede. Som tidligere nævnt har det ikke været muligt at gennemføre deciderede deltagerundersøgelser inden for rammerne af denne undersøgelse. Derfor beror den nedenstående analyse på vurderinger af deltagernes profiler, som de kommer til udtryk i spørgeskemaundersøgelsen, hvor de er blevet bedt om at give et skøn over deltagernes fordeling på køn, alder og uddannelse. Det kan naturligvis være vanskeligt at vurdere, men kan alligevel give et indtryk af, hvordan komitéerne oplever deres respektive deltagerkreds.

Når det gælder den kønsmæssige sammensætning af deltagerne, er den gennemsnitlige kønsmæssige vurdering, at kvinderne udgør 63 pct. af deltagerne og mændene de resterende 37 pct. (n = 45). Dermed er der ud fra vurderingerne en betydelig kønsmæssig skævhed i deltagernes profiler, som er i god overensstemmelse med det generelle billede af afdelingernes deltagerprofiler.

I forhold til alder har respondenterne givet et skøn over, hvor stor en andel af deltagerne, der er henholdsvis under 30 år, mellem 30 og 64 år samt 65 år og derover (n = 45). Det overordnede billede er, at der er meget få deltagere under 30 år. Den gennemsnitlige kønsmæssige vurdering er, at 4 pct. af deltagerne er under 30 år. De midaldrende er derimod hyppige deltagere i lokalkomitéernes aktiviteter og udgør kønsmæssigt knap halvdelen af deltagerne, når der ses på gennemsnittet. Det samme billede gør sig gældende for andelen af deltagere over 65 år. Overordnet indikerer resultaterne, at antallet af unge deltagere under 30 år er meget begrænset, mens både midaldrende og ældre deltagere er godt repræsenteret (se tabel 35 i bilag).

Det samme billede kommer til udtryk i de kvalitative interviews. Som en komitéformand udtrykker det, er pensionister typisk den helt primære målgruppe for komitéen.

"Jeg ved jo, at familier i 30-40-års-alderen, som har børn og så videre, det er andre ting, der er det primære. Børnenes fritidsinteresser og sådan noget, som man engagerer sig i. Skole og så videre, afhængigt af hvor gamle de er. Så de år frem til man er 50-55, der mener jeg godt, at vi kan glemme det. Jeg ved godt, at regionen og kommunen laver aftaler om, at medarbejdere kan vælge ét kursus på Folkeuniversitetet, og det betaler regionen eller kommunen for. Og det synes jeg, er fint, for så får de lidt fornemmelse af, hvad det er for noget. Men det er ikke den gruppe, som vi kan få til fuld betaling. Det tror jeg ikke på."

Repræsentant for lokalkomité

Også i forhold til alderssammensætningen er der god overensstemmelse med det indtryk, der er af deltagerprofilerne i afdelingerne. Dog er der undtagelser alt efter, hvilket emne der er tale om, og hvor arrangementet bliver afholdt. Eksempelvis har en af de interviewede lokalkomitéer et samarbejde med det lokale gymnasium, hvilket tiltrækker nogle af gymnasieeleverne:

Interviewer: "Hvad er det for en aldersgruppe, der deltager hos jer?"

Informant: "Der er mange med det grå. Men der er også andre mennesker. Det kommer an på, hvad det er for et emne, man har, og hvor det er man har undervisning. I aftes kom der også nogen gymnasieelever, da vi havde et arrangement om musik på gymnasiet."

Repræsentant for lokalkomité

Den sidste faktor i analysen af deltagerne profiler er uddannelsesniveau, som formentlig er den del, som er behæftet med størst usikkerhed, da deltagerne uddannelsesmæssige baggrund er mere vanskeligt at give et skøn over end køn og alder.

Samlet set er vurderingen, at der er flest deltagere med en kort eller mellemlang videregående uddannelse. Gennemsnitligt angiver komitéerne, at knap 55 pct. af deltagerne tilhører denne uddannelsesgruppe. Interessant er det, at mange komitéer også når ud til deltagere med grundskole, ungdomsuddannelse eller erhvervsfaglig uddannelse. 25 pct. af komitéerne angiver, at minimum 30 pct. af deltagerne tilhører denne uddannelsesgruppe. Gennemsnitligt udgør andelen lidt under 20 pct., men det er dog alligevel en betydelig andel. Deltagere med en lang videregående uddannelse fylder ifølge vurderingerne i undersøgelsen gennemsnitligt 27 pct., men er langt fra dominerende i komitéernes deltagerprofil (se tabel 36 i bilag).

Samlet set indikerer undersøgelsen, at komitéernes aktiviteter når ud til en relativt bred gruppe, når det gælder fordelingen på uddannelsesniveau. Selvom det er deltagere med korte og mellemlange videregående uddannelser, der dominerer billedet, tyder resultaterne på, at komitéerne også i nogen grad når ud til deltagere med kortere uddannelser. Sammenholdt med afdelingernes vurderinger af deres deltagerprofiler, tyder de skønsmæssige vurderinger på, at komitéerne når ud til en lidt bredere uddannelsesmæssig gruppe, end det er tilfældet i afdelingerne. Fordelingen skal dog tages med forbehold i lyset af, at der netop er tale om skønsmæssige vurderinger. Derudover skal deltagerprofi-

lerne naturligvis ses i lyset af den uddannelsesmæssige sammensætning i befolkningen i de områder, hvor komitéerne har deres aktiviteter, som adskiller sig fra de store byer, hvor afdelingerne har deres aktiviteter.

Lokalkomitéernes økonomi

Som tidligere nævnt får lokalkomitéerne ikke direkte driftstilskud, men får del i de driftsmidler, som enhederne bliver tildelt. Enhederne dækker komitéernes udgifter til oplægsholdernes rejseudgifter og dækker en del af udgifterne til oplægsholdernes honorarer. Komitéernes primære udgifter er den såkaldte komitéafgift til enhederne, som er en fast takst pr. kursus eller forelæsning (dobbeltime) fastsat af Folkeuniversitetsnævnet.

Tabel 17 viser en oversigt over, hvilke udgifter lokalkomitéerne har. Ikke overraskende angiver langt de fleste komitéer, at de har udgifter til komitéafgiften. Derudover har 60 pct. af komitéerne udgifter til tryk eller omdeling af program. Knap 40 pct. har udgifter til hjemmeside, hvilket også viser, at mange komitéer benytter sig af elektronisk kommunikation. Knap en femtedel af komitéerne har udgifter til lokaleleje.

Ifølge lovgivningen er kommunerne ellers forpligtede til at anvise lokaler, såfremt der ikke er universitetslokaler til rådighed (Folkeoplysningsloven § 50, stk. 2). Når næsten 20 pct. alligevel har udgifter til lokaleleje, kan det skyldes lokaleønsker om brug af specifikke lokaler, som ikke stilles gratis til rådighed. I praksis er det også almindeligt, at Folkeuniversitetet benytter sig af lokaler hos lokale samarbejdspartnere. Endelig er der også 40 pct. af komitéerne, som angiver, at de har andre typer af udgifter. De uddybende kommentarer viser, at dette helt overvejende dækker udgifter til annoncering samt i nogen grad til kaffe eller anden forplejning og udgifter til kontorartikler.

Tabel 17: Hvilke udgifter har komitéen?

	Andel i %
Komitéafgift	87
Lokaleleje	19
Tryk/omdeling af program	60
Hjemmeside	39
Andre	42

Kilde: Komitéundersøgelsen (n=52).

På indtægtssiden spiller deltagerbetaling en betydelig rolle for langt de fleste komitéer (se tabel 18). Derudover angiver over 80 pct. af komitéerne, at de modtager et administrationsstilskud fra Folkeuniversitetet²⁷. Som beskrevet tidligere beregnes der et loft for administra-

---

²⁷ At ikke samtlige komitéer angiver at modtage et administrationsstilskud kan enten skyldes, at de ikke har benyttet sig aktivt af muligheden, at de har haft så begrænset et aktivitetsniveau over de senere år, eller at der ikke har været et administrationsstilskud til rådighed. Endelig kan det skyldes, at der er tale om nystartede komitéer.

tionstilskuddet på baggrund af komitéernes gennemsnitlige aktivitetsniveau i de seneste tre år. Komitéerne har ud fra dette mulighed for at få dækket en del af deres administrative udgifter efter bilag. Administrationstilskuddet, de såkaldte frimærkepenge, omfatter en meget lille del af de samlede indtægter for langt de fleste komitéers vedkommende.

Knap en tredjedel af komitéerne angiver at have indtægter fra samarbejdspartnere. Denne indtægt vil typisk bestå af det beløb, mange af komitéerne tager som gebyr for at arrangere forelæsninger for andre aktører. Som belyst tidligere, viser de kvalitative interviews imidlertid, at det ikke er alle komitéer, der tager betaling for denne ydelse, selvom det medfører noget administrativt arbejde. Derudover varierer beløbet på tværs af komitéer.

Selvom kommunerne ikke er forpligtet til at støtte folkeuniversitetsvirksomhed ifølge folkeoplysningsloven, angiver over en fjerdedel af komitéerne, at de modtager kommunal støtte. På baggrund af undersøgelsen er det ikke muligt at sige noget om den kommunale støttes størrelse. De kvalitative interviews indikerer dog, at den varierer. Endelig angiver 15 pct. af komitéerne, at de modtager støtte fra sponsorer. Det kan eksempelvis ske gennem annonceindtægter i forbindelse med lokalkomitéens programmer.

Tabel 18: Hvilke indtægter har komitéen?

	Andel i %
Administrationstilskud fra Folkeuniversitetet	81
Kommunal støtte	27
Samarbejdspartnere	31
Deltagerbetaling	87
Sponsorer	15
Andre	6

Kilde: Komitéundersøgelsen (n=52).

Tabel 19 viser en relativ stor tilfredshed blandt komitéerne med deres generelle økonomi. 69 pct. af komitéerne erklærer sig enten 'tilfredse' eller 'meget tilfredse' med komitéens generelle økonomi. Dog er 20 pct. af komitéerne enten 'utilfredse' eller 'meget utilfredse'. Nogenlunde samme billede gør sig gældende i forhold til tilfredsheden med evnen til at skaffe egenindtægter, hvor der dog er en lidt lavere tilfredshed. Den største utilfredshed retter sig mod den offentlige støttes størrelse. Her er hele 44 pct. af komitéerne 'utilfredse' eller 'meget utilfredse'. Disse vurderinger er i god overensstemmelse med andre undersøgelser inden for kultur, fritid og idræt (Laub 2012, Thøgersen 2015). Dermed ser det ikke ud til, at Folkeuniversitetets lokalkomitéer skiller sig særligt ud, når det gælder tilfredsheden med økonomien.

Tabel 19: Komitéernes tilfredshed med økonomien (andel i pct.)

	Utilfreds/ meget utilfreds	Hverken eller	Tilfreds/ meget tilfreds	% i alt	n i alt
Generelle økonomi	20	12	68	100	51
Evnen til at skaffe egenindtægter	22	20	58	100	45
Den offentlige støttes størrelse	45	22	33	100	45

Kilde: Komitéundersøgelsen.

Der er ikke nogen entydig sammenhæng, når det gælder tilfredsheden med økonomien og komitéernes aktivitetsniveau. Dog er der en tendens til, at komitéer med 0-30 timers aktivitet er mere utilfredse end de komitéer, som har flere aktivitetstimer, når det gælder den generelle økonomi og i særlig grad, når det gælder den offentlige støttes størrelse (se tabel 38 i bilag). Når det gælder tilknytningsforhold, er der en svag tendens til, at komitéerne i Region Midtjylland er mere tilfredse end de øvrige, når det gælder den generelle økonomi og evnen til at skaffe egenindtægter. Det er imidlertid vanskeligt at konkludere på forskellene på tværs af enhederne, da resultaterne for nogle enheders vedkommende baserer sig på få svar (se tabel 37 i bilag).

Når det gælder komitéernes økonomi, er det interessant at se på de relativt store forskelle mellem niveauet i deltagerbetaling på tværs af komitéerne. Der er overordnet store forskelle – også mellem forskellige typer af arrangementer – inden for hver af de enkelte komitéer. En del af variationen skyldes, at mange arrangementer afholdes i samarbejde med andre aktører, hvilket kan spille ind på prisen. Derfor er komitéerne i spørgeskemaet blevet bedt om at angive den gennemsnitlige pris for en traditionel forelæsning (en dobbelttime), som de selv afholder.

Tabel 20: Gennemsnitspris for forelæsning

Gennemsnitlig pris på tværs af komitéerne	69 kr.
Hypigste gennemsnitspris	75 kr. (26 % af komitéerne)
Højeste gennemsnitspris	115 kr.
Laveste gennemsnitspris pris	30 kr.

Kilde: Komitéundersøgelsen (n=47).

Som det ses i tabel 20, ligger den gennemsnitlige pris for et forelæsning på 69 kroner. Der er imidlertid stor variation i komitéernes svar, hvor den lavest angivne pris er på 30 kroner, mens den højest angivne pris er på 115 kroner. Samlet set ligger komitéernes prisniveau et stykke under prisniveauet i afdelingerne. Også de kvalitative interviews tyder på, at der er nogle klare opfattelser af, hvilken pris man kan tage for en forelæsning:

”Vi vil helst ikke over noget, der ligger mellem 50 og 100 kroner. Hvis man kunne lave enkeltforedrag til 50 kroner, ville det være alle tiders. Men vi har ingen problemer med, at folk betaler til de her kursusrækker, og de giver et vist overskud”.

Repræsentant for lokalkomité

”75 kroner stadig en pæn entre, ikke. Men 100 kroner lyder for voldsomt. Der er jo også noget psykologi i det.”

Repræsentant for lokalkomité

Tilsammen eksemplificerer de ovenstående citater vurderinger af, at købmandsskabet er vigtigt, når komitéerne skal overleve, men også at der er en ideologisk holdning til, hvad den maksimale pris bør være.

Komitéernes oplevede udfordringer

Tabel 21 viser en samlet oversigt over komitéernes oplevede udfordringer og tegner et tydeligt mønster i forhold til, hvilke faktorer der i størst grad opleves som udfordrende. En meget stor andel af komitéerne (80 pct.) ser det i høj eller meget høj grad som en udfordring at tiltrække yngre kræfter til komitéen. Dette viser, at komitéerne er bevidste om udfordringerne med det forestående generationsskifte, som uvilkårligt bliver en nødvendighed for mange komitéer, når der ses på alderssammensætningen i komitéernes styrelser. Generelt oplever mange komitéer rekrutteringen af både styrelsesmedlemmer og andre frivillige som udfordrende. Derudover oplever to tredjedele af komitéerne, konkurrere med de mange øvrige fritidstilbud som en udfordring.

Tabel 21: Komitéernes oplevede udfordringer

	I lav eller meget grad	Hverken eller	I høj eller meget høj grad	% i alt	n
At finde medlemmer til lokalkomitéens styrelse	22	18	61	101	51
At finde andre frivillige til komitéens arbejde	28	28	44	100	36
At tiltrække yngre kræfter til arbejdet i komitéen	12	8	80	100	49
At konkurrere med de mange øvrige fritidstilbud	18	14	68	100	50
At finde egnede lokaler til arrangementerne	88	4	8	100	48
At få komitéens økonomi til at løbe rundt	33	35	31	99	51
At finde lokale samarbejdspartnere	43	40	17	100	47
At finde relevante oplægsholdere	61	26	14	101	51
At tiltrække oplægsholdere pga. lavt befordringstilskud	36	17	47	100	47
At håndtere de administrative krav	50	37	14	101	52

Kilde: Komitéundersøgelsen. Tabellen indeholder svarene på spørgsmålsformuleringen: 'I hvilken grad oplever du de følgende forhold som udfordrende for arbejdet i lokalkomitéen?'

Når det gælder den daglige drift i form af at finde egnede lokaler, lokale samarbejdspartnere og relevante oplægsholdere er det kun få komitéer, som i høj eller meget høj grad ople-

ver udfordringer. En del flere (31 pct.) oplever i høj eller meget høj grad udfordringer med at få komitéens økonomi til at løbe rundt.

Dette billede er i god overensstemmelse med den foregående analyse af komitéernes syn på deres egen økonomi, hvor flertallet er tilfredse – i særdeleshed når det gælder evnen til at skaffe egenindtægter og komitéens generelle økonomi. På trods af dette overordnede positive billede oplever nogle komitéer dog problemer med at få økonomien til at hænge sammen. Dette kommer til udtryk både i interviewene og i de uddybende kommentarer i spørgeskemaet:

”Da indtægterne ved forelæsninger ofte kun netop står mål med udgifterne til komitéafgift, er der kun sjældent råd til at betale museet for den administration, der skal laves. Det har blandt andet gjort, at vi er for sent ude med at lave årsregnskab (det er altid en travl tid på året for museet), og har gjort, at vi har mistet et ellers bevilget tilskud, fordi vi ikke har en fast administrator, der har tid til at indsende papirer. Det er en ambition at udbyde forelæsninger om mange forskellige emner, men lokale ildsjæle uden forening har ikke økonomi til at garantere komitéafgiften. Da komitéens formue er så lille, kan den heller ikke påtage sig risikoen. Så udfordringen er ikke at finde frivillige, men at give dem en ramme at arbejde inden for.”

Repræsentant for lokalkomité

Et andet eksempel kommer fra en af komitéerne i interviewundersøgelsen, som viser, hvordan formanden selv har måttet lægge ud for udgiften til etableringen af komitéens hjemmeside:

”Nu har vi gjort det, og det har vi talt om i lang tid, at vi skal have en hjemmeside. Vi har fået et godt tilbud, men det var alligevel mange penge. Men jeg tænker, at jeg må tage dem af min egen lomme, og så må vi betale af på den, fordi nu skal det være for synlighedens skyld og for at gøre det nemmere for folk at melde sig til. Og så er det så nemt reklamemæssigt at sige, at programmet ligger der. Vi har ikke råd til at sende programmet ud.”

Repræsentant for lokalkomité

Selvom økonomien langt fra er den største udfordring, når der ses på komitéernes svar i spørgeskemaundersøgelsen, fylder økonomien meget for nogle komitéer. Derudover oplever knap halvdelen af komitéerne, at det lave befordringstilskud i høj eller meget høj grad gør det vanskeligt at tiltrække oplægsholderne. Det er samtidig et punkt, som rigtig mange komitéer nævner i de uddybende kommentarer, og som i særlig grad har betydning for komitéer med lang afstand til universitetsbyerne, hvor mange oplægsholdere kommer fra:

”Vi ligger i en udkant, og for os betyder det meget at befordringsgodtgørelsen er god, og at der er mulighed for at få betalt overnatning en gang imellem. Honorarets størrelse er også medvirkende til, at det kan være svært at bede foredragsholdere om at bruge mange timer på transport for at komme til os.”

”Vores komite ligger i et geografisk og trafikalt besværligt område. Det er nødvendigt at have 'lokkemidler' såsom højt og fleksibelt befordringstilskud for at få forskerne hertil.”

”Den lave sats vedrørende befodringsdækning, der netop er dekretet, vil gøre det svært for komitéer i områder uden for de større byer. Det er en urbanisering af Folkeuniversitetet, der vil blive forbeholdt universitetetsbyerne. Stik imod den opmærksomhed, der ellers er om at skabe aktivitet i udkanten.

Lokalkomitéer i spørgeskemaundersøgelsen

De uddybende kommentarer viser også, at det ikke kun er befodringsgodtgørelsen, men også selve honorarets størrelse, som kan gøre det vanskeligt at tiltrække oplægsholdere. De kvalitative interviews bekræfter dette billede:

”For eksempel da jeg skulle finde en til at forelæse om nutidskunst, startede jeg med en slags kendis, som også er kunstkritiker, og derfor er der en del, der kender hende. Men hun sagde så, at der ikke var plads i hendes kalender. Så foreslog jeg en anden dato. Og så sagde hun at den egentlige grund var honoraret, og det er fint nok for mig, for jeg kunne godt forstå hende. Så det er helt klart et problem – og i øvrigt noget der også bliver talt om i Nævnet. Men hvis du skal komme med en bedre løn, så skal du jo også fordoble det. Og det kan du jo ikke gøre i ét hug.”

Repræsentant for lokalkomité

Det er imidlertid ikke kun komitéerne, men også afdelingerne, som oplever udfordringer med de lave honorarer. Udfordringen kan dog være større for komitéerne, fordi oplægsholderne ud over selve foredraget ofte vil skulle bruge lang tid på transport.

Samlet set tegner analysen et billede af, at de daglige driftsmæssige opgaver relateret til kerneopgaverne kører relativt uproblematisk for langt de fleste komitéer, mens den helt store udfordring er at rekruttere frivillige til styrelsen og andre opgaver. I særdeleshed er det vanskeligt at rekruttere yngre kræfter. Derudover oplever mange komitéer – især i yderområderne – at det kan være vanskeligt at tiltrække oplægsholdere på grund af lave honorarer og befodringsstøtte. I forhold til befodringsstøtten opleves det som særligt problematisk, at det for nyligt er vedtaget, at det kun i særlige tilfælde er muligt at benytte den høje kilometersats ved kørsel i egen bil. I referatet fra Komitéstyrelsens årsmøde 2015 fremgår det dog, at:

”Vi har fået bekræftet, at dette gerne må opfattes som en imødekommenhed over for komiteerne, hvis vilkår alt andet lige adskiller sig meget fra afdelingernes.”

Referat Komitéstyrelsens årsmøde 2015

Dermed er der tilsyneladende en kattelerm i tolkningen af de nye bestemmelser vedrørende rejsegodtgørelser, som tager højde for komitéernes særlige vilkår.

Komitéernes syn på fremtiden

Overordnet dokumenterer spørgeskemaundersøgelsen, at der er et stort lokalt engagement rundt omkring i lokalkomitéerne, selvom komitéerne heller ikke lægger skjul på, at de står over for en række udfordringer – i særdeleshed i forhold til rekrutteringen til styrelserne og generationsudfordringen.

Når det gælder komitéernes syn på fremtiden, skinner det positive engagement også igennem hos langt de fleste komitéer. Som tabel 22 viser, tror langt de fleste komitéer – knap tre fjerdedele – at de om fem år enten har samme aktivitetsniveau (56 pct.) eller et højere aktivitetsniveau (17 pct.) end i dag. Kun 12 pct. tror, at aktivitetsniveauet vil være faldende over de kommende fem år. Dog er der en relativ stor andel på 15 pct., som har valgt 'ved ikke'.

Tabel 22: Vurdering af komitéens aktivitetsniveau om fem år

	Antal i alt	Andel i %
Højere aktivitetsniveau end i dag	9	17
Uændret aktivitetsniveau	29	56
Lavere aktivitetsniveau end i dag	6	12
Ved ikke	8	15
I alt	52	100

Kilde: Komiteundersøgelsen.

Blandt de komitéer, der vurderer, at komitéens aktivitetsniveau vil være lavere, end det er tilfældet i dag, er det særligt generationsproblematikken og i nogen grad økonomi og konkurrence, der refereres til i de uddybende kommentarer

"Hvis der ikke kommer nogle yngre ind og tager fra, ser det sort ud."

"Vi har lige haft en god forårssæson, men der er ingen tvivl om, at vi med vores lille opland er truet – her mangler nemlig ikke kulturtilbud."

"Problemet giver sig selv, hvis der ikke er balance mellem udgifter og indtægter, så enten neddrøses eller ophører arrangementerne. Der bør diskuteres ændring af økonomi tilskud/afgift, så udkantsdanmark kan tilbyde lokalbefolkningen at deltage i foredrag på linje med storbyboerne."

Lokalkomitéer i spørgeskemaundersøgelsen

Blandt de komitéer, der forventer et stigende eller uændret aktivitetsniveau, nævner flere, at der også i fremtiden vil være et stort behov for de særlige tilbud, Folkeuniversitetet giver:

"Verden er fuld af gode spørgsmål og næsten lige så mange forsøg på svar, og de fleste mennesker vil gerne vide mere. Folkeuniversitetet er en enestående ramme, hvis blot vi som organisatorer finder kræfterne til det."

Lokalkomité i spørgeskemaundersøgelsen

Derudover er der flere komitéer, som uddyber, at de er godt tilfredse med det nuværende aktivitetsniveau, og at de derfor ikke har planer om at udvide yderligere:

”Vi har fundet et leje, hvor vi kan give et udbud (fire til fem forelæsningsrækker pr. semester) inden for forskellige fagområder. Vi er enige om, at det svarer til den kapacitet og arbejdsbyrde, som vi kan klare, hvis vi samtidig skal have det sjovt med arbejdet. Vækst er derfor ikke et mål i sig selv for os.”

Lokalkomité i spørgeskemaundersøgelsen

Også når det gælder lokalkomitéernes visioner for fremtiden, er der både optimisme og bekymring at spore i de uddybende kommentarer i spørgeskemaet. Mange lokalkomitéer har en vision om at tiltrække en bredere kreds af deltagere og at øge det lokale samarbejde og synligheden i lokalsamfundet. I langt de fleste kommentarer er der en meget stor bevidsthed om den lokale rolle, komitéerne spiller. Det er også i relation til denne rolle, at flere komitéer giver udtryk for bekymring. Eksempelvis som i den nedenstående kommentar:

”Når den livslange læring, som næsten er blevet glemt som begreb, bliver genoplivet i det moderne samfund, vil Folkeuniversitetet kunne spille en fremtrædende rolle, forudsat at det fortsat bliver ledet, styret og organiseret lokalt. Fra Folkeuniversitetets grundlæggelse var komitéerne tænkt som små selvstændige enheder og ikke som kloner af de store. Denne model er udfordret af koncerntænkningen. Der fordres modkraft...”

Lokalkomité i spørgeskemaundersøgelsen

Samlet set tegner undersøgelsen et billede af en høj grad af engagement og optimisme, når det gælder komitéernes fremtid – på trods af de udfordringer der også er.

Komitéernes relationer til de respektive enheder

Samlet set viser analysen, at Folkeuniversitetets lokalkomitéer lever et liv, der kunne minde om mange andre typer af frivillige foreninger: Arbejdet foregår helt overvejende på frivillig basis, de er stærkt optaget af aktiviteterne og har en stærk forankring i det lokale samfund, der omgiver dem. Det særlige ved lokalkomitéerne er, at de samtidig med at være lokale foreninger også er en del af Folkeuniversitetets samlede organisation. Dette afsnit ser derfor nærmere på lokalkomitéernes tilknytning til den øvrige organisation – først og fremmest med fokus på tilknytningen til deres respektive enheder.

Som beskrevet kan komitéerne frit beslutte, hvorvidt de ønsker at være tilknyttet en af de respektive regioner – uafhængigt af geografi – eller om de ønsker at være tilknyttet Komitéstyrelsen. Komitéerne har mulighed for at skifte tilhørsforhold hvert andet år (Bekendtgørelse om Folkeuniversitetet). Blandt de komitéer, der har deltaget i undersøgelsen, er der kun tre komitéer, der angiver at have skiftet tilhørsforhold i løbet af de seneste fem år. Selvom muligheden eksisterer, er der dermed ikke voldsom stor trafik ud og ind af enhederne.

Der er stor variation i forhold til, hvor hyppigt de enkelte komitéer er i kontakt med deres respektive enhed. Over halvdelen af komitéerne angiver, at de har kontakt med den enhed, de er tilknyttet, flere gange årligt, men ikke hver måned. Der er dog også en stor andel (41

pct.) som har kontakt en eller flere gange om måneden. Kun meget få komitéer har kontakt på ugentlig basis eller sjældnere end én gang årligt.

Tabel 23: Komitéernes kontakt til enhederne – hyppighed

	Antal	Andel i %
En eller flere gange ugentligt	2	4
En eller flere gange månedligt, men ikke ugentligt	22	41
Flere gange om året, men ikke månedligt	28	53
Mindre end en gang om året	1	2
I alt	53	100

Kilde: Komitéundersøgelsen.

Der er dog nogle interessante forskelle, når det gælder hyppigheden af kontakt på tværs af de enheder, komitéerne er tilknyttet. På trods af store usikkerheder på grund af det lave antal besvarelser tyder det på, at der er en tendens til at de komitéer, som er tilknyttet Komitéstyrelsen, hyppigere har kontakt til Komitéstyrelsen end komitéerne under afdelingerne. Dog skiller den Midtjyske Region sig ud, da over halvdelen af de tilknyttede komitéer angiver at have kontakt en eller flere gange om måneden.

Tabel 24: Hyppighed af kontakt fordelt på enheder (i procent)

	En eller flere gange ugentligt	En eller flere gange månedligt, men ikke ugentligt	Flere gange om året, men ikke månedligt	Mindre end én gang om året	% i alt	Antal i alt
Region Nordjylland	0	14	86	0	100	7
Region Midtjylland	0	56	44	0	100	9
Region Syddanmark	0	20	73	7	100	15
Region Hovedstaden	0	50	50	0	100	2
Folkeuniversitetets Komitéstyrelse	10	60	30	0	100	20
I alt	4	41	53	2	100	53

Kilde: Komiteundersøgelsen.

Indholdsmæssigt er det ikke overraskende den lovpligtige godkendelse af fag, som fylder mest i relationen mellem komitéer og enheder. Der er imidlertid også 44 pct. af komitéerne, som benytter relationen til enhederne i forhold til faglig sparring. Den faglige sparring foregår eksempelvis på de fællesmøder, som nogle af enhederne afholder jf. nedenstående citat:

”På møderne har vi for det første en tur rundt om bordet, hvor vi fortæller lidt om, hvad der foregår i hver vores komité. Så det kan du kalde sådan en slags erfa-gruppe. Og afdelingslederen fortæller, hvad de går og gør af gode gerninger, og hvad der ellers sker på nationalt og regionalt plan. Så det er altid sådan nogle møder, man tager hjem fra og

tænker: 'Ja, hvor var det hyggeligt, berigende og rart at møde de andre og høre, hvad de laver'."

Interviewer: Så det er også sådan et sted, hvor man får ideer til arrangementer?

"Ja. Og også til praktiske løsninger af det ene og det andet. Så det synes jeg, er en rigtig god ide."

Lokalkomité i interviewundersøgelsen

Ifølge en lokalkomité kan den faglige sparring også foregå løbende. Selvom det ikke er noget, vedkommende ofte benytter sig af, er der mulighed for faglig inspiration:

"De ville kunne hjælpe med foredragsholdere. Hvis jeg ringede og sagde, at jeg gerne ville lave noget om dét og dét, så kunne de sikkert givet 15-20 navne på nogen. Så er man længere fremme."

Lokalkomité i interviewundersøgelsen

15 pct. angiver at samarbejde omkring fælles program. Dette gælder i særdeleshed komitéer tilknyttet Region Hovedstaden og Region Nordjylland, hvor komitéernes aktiviteter også fremgår af de trykte kataloger.

Det kan undre, at ikke alle komitéer angiver at samarbejde omkring godkendelsen af fag, da det er lovpligtigt. En mulig forklaring på dette kan enten være, at man oplever det som en formalitet og ikke en decideret samarbejdsrelation.

Tabel 25: Komitéernes relationer til enhederne - indhold

	Antal	Andel i %
Faglig sparring	24	44
Godkendelse af kurser/foredrag	44	82
Fælles program	8	15
Intet samarbejde	4	7
Samarbejde om andre forhold	11	20

Kilde: Komitéundersøgelsen (n= 54).

På trods af de relativt begrænsede samarbejdsrelationer er det karakteristisk, at komitéerne i meget vid udstrækning er godt tilfredse med deres relationer til de respektive enheder. Som tabel 26 viser, er der over 90 pct. af komitéerne, som enten er 'tilfredse' eller 'meget tilfredse' med deres relationer til de respektive enheder, mens kun 9 pct. er 'utilfredse' eller 'meget utilfredse'. Dermed er det ikke nødvendigvis omfanget af kontakten, som har betydning for tilfredsheden.

Tabel 26: Tilfredshed med relationer til enhed

	Antal	Andel i %
Meget utilfreds	4	7
Utilfreds	1	2
Hverken tilfreds eller utilfreds	0	0
Tilfreds	20	38
Meget tilfreds	28	53
I alt	53	100

Kilde: Komitéundersøgelsen.

I de kvalitative interviews giver afdelingslederne også udtryk for tilfredshed med samarbejdet med komitéerne. Flere beskriver det som ukompliceret og som et samarbejde, der primært har administrativ karakter. Det konkrete indhold i samarbejdet varierer mellem enhederne. Ifølge afdelingslederen i København er det en væsentlig fordel for de komitéer, der er tilknyttet Region Hovedstaden, at de har mulighed for at annoncere deres aktiviteter i Folkeuniversitetet i Københavns katalog, og at der er mulighed for at tilmelde sig komitéernes aktiviteter på Folkeuniversitetet i Københavns hjemmeside:

”Det der er det gode for vores komitéer og grunden til, at de er glade for at være sammen med os, er, at de kan få lov at annoncere i vores katalog og på vores hjemmeside. Så man kan melde sig til komitéernes arrangementer på vores hjemmeside. Så det har vi i vores administrative strukturer. Komitéernes deltagere melder sig til og betaler via vores system, og så afregner vi med dem to gange årligt. Det tror jeg, at komitéerne er ret glade for.”

Afdelingsleder, København

Som beskrevet tidligere har afdelingen i København dog reelt kun tilknyttet fire aktive komitéer, hvilket afdelingslederen selv tilskriver den dårlige omtale, Folkeuniversitetet i København ofte er udsat for i organisationen (Afdelingsleder, København). Det kan imidlertid også skyldes, at situationen i organisationen var anderledes, da komitéerne første gang skulle vælge tilknytningsforhold. Dengang var der en større modsætning mellem København og lokalkomitéerne, end det er tilfældet i dag, og samtidig var der en universitetsafdeling i Roskilde.

Også i Aalborg har komitéerne mulighed for at komme med i programmet, men der er ikke den samme service i forhold til tilmelding, selvom komitéerne ofte efterspørger dette. Ifølge afdelingslederen skyldes det udelukkende, at afdelingen ikke har ressourcer til flere administrative opgaver:

”Så hvis vi havde ressourcerne, ville jeg meget gerne give dem denne gratis service. Men jeg synes, at som det er nu, så kan vi ikke tilbyde dem det. Men det kommer hvert år på vores nabomøde til diskussion, om vi ikke kan få dem med på vores hjemmeside. Det er særligt nogle af komiteerne. Men indtil nu har vi i hvert fald sagt nej til det.”

(Afdelingsleder, Aalborg)

Samlet set er der dermed store forskelle på, i hvor stor udstrækning afdelingerne reklamerer for komitéernes aktiviteter, og hvilke overvejelser der ligger bag serviceniveauet. På den ene side leverer folkeuniversitetsafdelingerne i Aalborg og København den mest omfattende annoncering af de tilknyttede komitéers arrangementer, hvor både praktiske informationer og kommende aktiviteter formidles. I Aalborg-afdelingens program er der inkluderet kortfattede omtaler af det faglige indhold i komitéernes arrangementer. I København er der derudover mulighed for at tilmelde sig komitéernes aktiviteter gennem afdelingens system. Aarhus og Odense leverer den mindst omfattende annoncering af de tilknyttede komitéers arrangementer og formidler udelukkende praktiske informationer som komiténavn og relevante kontaktoplysninger på komitéernes ledere.

For afdelingerne kan der være flere overvejelser i spil, når omfanget af annonceringen for de tilknyttede komiteer skal bestemmes. På den ene side kan det være et ressourcemæssigt spørgsmål, som det kommer til udtryk i citatet fra afdelingen i Aalborg. Der kan imidlertid også være overvejelser knyttet til prisfastsættelse og kvalitet i tilbuddene:

”Vi er opsat på at hjælpe komiteerne, så meget vi kan, men somme tider er det også et spørgsmål om kvalitet, pris og ressourcer. De kan have et ønske om at være med i vores program. Men vi har svært ved at tage noget med, som kan være gratis hos dem eller koste meget lidt, og så er der folk, der kører ind til os, hvor det koster 110 kroner for en forelæsning.”

Afdelingsleder, Aarhus

Ifølge afdelingslederen i Aarhus er der imidlertid en god kontakt til komitéerne, og relationen består – ud over den løbende administrative kontakt og godkendelsen af fag – af to årlige møder med gensidig erfaringsudveksling. I enkelte tilfælde har afdelingen derudover ydet særlige services til enkeltkomitéer, når der har været behov for det. F.eks. i forbindelse med opstart af en ny komité. Derudover fik komitéerne andel i de midler Folkeuniversitetet i Aarhus fik bevilliget i forbindelse med temaet om Danmark og Norge i 200 år i 2014:

”Så jeg synes, at vi gør, hvad vi kan, men vi har ingen ressourcer [...] Men vi har en god stemning. Jeg synes, det er gode folk. De kommer stort set allesammen, hvis de ikke skal et eller andet. Og vi mødes og spiser aftensmad og sådan nogle ting.”

Afdelingsleder, Aarhus

Overordnet er der også blandt afdelingerne en opfattelse af, at relationen mellem afdelinger og komitéer i vid udstrækning er af administrativ karakter:

”Jeg tænker meget, at forholdet mellem afdelinger og komitéer har været en form for administrativ funktion, hvor man har serviceret og ekspederet de der kontrakter, og så har der i øvrigt ikke særlig meget andet [...] Bare på vores sidste regionsmøde blev vi enige om at vi skulle genoptage en tidligere praksis om at holde et årsmøde, hvor vi inviterer komitéerne, så vi da i hvert fald en gang om året ser hinanden.”

Afdelingsleder, Odense

Ifølge rektor er der meget begrænsede ressourcer på landsplan til at tage sig særlig af komitéerne, hvis de har brug for hjælp. Der er dog en pulje til nødlidende komitéer, som kan tages i anvendelse, og derudover gives der et mindre beløb som opstartshjælp:

”Vi giver penge, når en komite er nødlidende, som vi siger. Så har vi en pulje, som vi kan give fra. Og når en ny komite starter, kan de få op til 5.000 kroner i starthjælp, som de får herfra.”

Rektor

Med den nuværende organisering er det derfor helt overvejende enhedernes opgave at servicere de enkelte komitéer. Formelt set begrænser enhedernes forpligtelser over for komitéerne sig til de administrative opgaver samt godkendelsen af fag. På trods af den manglende forpligtelse viser den ovenstående analyse, at enhederne i større eller mindre grad yder forskellige former for støtte og sparring til komitéerne inden for de ressourcemæssige rammer, der er til rådighed. Undersøgelsen viser dog samtidig, at der ikke er de store incitamenter for afdelingerne til at gøre en større indsats – heller ikke i forhold til at tiltrække flere komitéer. Komitéernes høje grad af tilfredshed tyder dog på, at afdelingerne i vid udstrækning leverer den service, komitéerne oplever at have behov for. Dermed ikke sagt, at relationen mellem komitéerne og enhederne ikke kan udvikles yderligere. Ifølge en afdelingsleder er det problematisk, at der ikke er ressourcer til, at enhederne eksempelvis kan hjælpe komitéerne med rekruttering af nye frivillige, udvikling mv.:

Interviewer: ”Men det er ikke noget i har kræfter til at gå ud og hjælpe de enkelte komitéer med?”

”Nej, det skulle der da gerne have været. Det var klart min ambition, da jeg startede. Men det har vist sig for meget op ad bakke. Det er bare en kamp. Som konstruktionen på Folkeuniversitetet er nu, så kan det ikke gøres. Det kræver dels en foreningskonsulent, men det kræver også en ensretning oppefra, som siger ’sådan gør vi’. ”

Afdelingsleder

På trods af de indholdsmæssige variationer i komitéernes relationer til enhederne – blandt andet i forhold til muligheden for at indgå i fælles program – er der ingen tydelige mønstre mellem graden af komitéernes tilfredshed og deres tilknytningsforhold (se tabel 32 i bilag). Langt de fleste komitéer er tilfredse uafhængig af, hvilken enhed de er tilknyttet. Imidlertid er det interessant, at de uddybende kommentarer viser, at det er forskellige forhold komitéerne lægger vægt på, når de begrundet deres valg af tilknytningsforhold.

Den høje tilfredshed kan dermed også bunde i, at komitéerne føler, at de får deres behov dækket, gennem de relationer de har til enhederne, men at disse relationer og oplevelsen af disse i nogen grad varierer på tværs af enheder.

Flere af de komitéer, der er tilknyttet Komitéstyrelsen, nævner, at de har valgt denne tilknytning, da de oplever at være mere frit stillet, og at der er en større grad af fleksibilitet i relationen til Komitéstyrelsen, end der ville være, hvis de var tilknyttet en afdeling. Dette er tidligere beskrevet under afsnittet om Komitéstyrelsens rolle, men kommer også til ud-

tryk hos komitéerne selv – eksempelvis som det kommer til udtryk i de følgende kommentarer i spørgeskemaet:

”Vi anser komitéernes virke og interesser som væsensforskellige fra afdelingernes. Vi lider under regionaliseringen, da nabokomiteer nu tilhører forskellige administrative enheder og derfor har mistet et naturligt fællesskab.”

”Det giver den størst mulige tilknytning til andre komiteer over det ganske land, dertil meget høj grad af fleksibilitet i planlægning uden stramme deadlines samt kollegial mulighed for samarbejdsprojekter. Samtidig er der mulighed for at bevare en god tilknytning til afdelingen i området.”

”Fordi vi ønsker tilknytning til et sekretariat, som kun er tilknyttet komiteerne, og fordi vi oplever en personlig og effektiv hjælp, som er målrettet komitéer.”

Komitéer i spørgeskemaundersøgelsen

I forhold til de komitéer der er tilknyttet enheder med universitetsafdelinger, er det andre forhold, der kommer til udtryk i de uddybende kommentarer. Den geografiske nærhed er den årsag, der hyppigst nævnes, men der nævnes også tradition og gode relationer som forklaringer:

”Vi ligger geografisk i regionen.”

”Det var naturligt, når vi hører til i Nordjylland og altid har haft et godt samarbejde”

Komitéer i spørgeskemaundersøgelsen

Samlet tyder undersøgelsen dermed på, at mange af Komitéstyrelsens medlemmer har særligt fokus på selvstændighed og komitéernes særlige karakteristika, mens det overvejende er geografi og gode erfaringer med samarbejde, der spiller ind for de øvrige komitéer. Da kun et begrænset antal komitéer har skiftet tilknytningsforhold, spiller komitéernes politiske holdning til Folkeuniversitetet givetvis også ind på deres vurderinger af relationerne. Derudover er det vigtigt at understrege, at der generel er en høj grad af tilfredshed med relationen til enhederne.

Lokalkomitéernes syn på Folkeuniversitetets organisering

Som det fremgik i analyserne af ledelsens, enhedernes og afdelingernes rolle i Folkeuniversitetets virksomhed, har der på alle disse niveauer været en høj grad af skepsis i forhold til den nuværende organisering af Folkeuniversitetet.

Denne skepsis er langt fra lige så udbredt blandt lokalkomitéerne. På spørgsmålet om, i hvilken grad komitéerne er tilfredse med Folkeuniversitetets organisering, erklærer næsten 80 pct. af komitéerne sig enten ’tilfredse’ eller ’meget tilfredse’. Kun 16 pct. placerer sig i den modsatte ende af skalaen og erklærer sig utilfredse med organiseringen.

Tabel 27: Tilfredshed med Folkeuniversitetets organisering

	Antal	Andel i %
Meget utilfreds	2	4
Utilfreds	6	12
Hverken tilfreds eller utilfreds	3	6
Tilfreds	26	52
Meget tilfreds	13	26
I alt	50	100

Kilde: Komitéundersøgelsen. Tabellen viser svarene på spørgsmålsformuleringen: 'I hvor høj grad er du tilfreds med den nuværende organisering af Folkeuniversitetet som helhed?'

Af de uddybende kommentarer fremgår det dog, at der er nogle komitéer, som finder den nuværende organisering uhensigtsmæssig. Eksempelvis som det kommer til udtryk i de nedenstående kommentarer:

"Det giver arbejdsro, selvom vi på landsplan spilder mange penge på administration."

"Der er en historisk begrundelse for den nuværende såkaldt regionale opdeling. Den er derfor svær at ændre. Men det er næppe hensigtsmæssigt at inddele en forholdsvis lille virksomhed som Folkeuniversitetet i så mange adskilte administrative enheder."

Lokalkomitéer i spørgeskemaundersøgelsen

Kommentarerne kan også ses som et udtryk for, at man har affundet sig med den nuværende organisering og baggrunden for den, til trods for at de ikke oplever den som optimal. Samlet set er det dog påfaldende, at så mange komitéer i helt overvejende grad er tilfredse med den nuværende organisering. Tilfredsheden kan dog også ses som et udtryk for, at komitéerne kun i meget begrænset grad tager del i de mange diskussioner, der foregår på landsplan, og i vid udstrækning koncentrerer sig om aktiviteterne i lokalområderne.

Opsamling: Lokalkomitéernes rolle

Lokalkomitéernes rolle har historisk set været at sørge for at Folkeuniversitetets virksomhed er landsdækkende, og den ovenstående analyse viser, at lokalkomitéerne i vid udstrækning stadig løfter den opgave i dag. Der er en høj grad af dedikation til Folkeuniversitetets overordnede formål, et stort frivilligt engagement og stærke relationer til lokalsamfundet.

Antallet af lokalkomitéer har været faldende over de senere år, og det samme gør sig gældende for aktivitetsniveauet. Sammenlignes der med afdelingerne, er komitéernes aktivitetsniveau dog relativt set ikke faldet så meget som afdelingernes. Ikke desto mindre, er der stadig mange lokalkomitéer, der har et begrænset aktivitetsniveau, og som har svært ved at tiltrække nye frivillige kræfter.

På baggrund af analysen kan det konkluderes, at lokalkomitéernes store styrke er deres lokale forankring og frivillige engagement. Lokalkomitéerne har et omfattende samarbejde med andre foreninger og institutionerne i lokalsamfundet, som de oplever store fordele ved. Derudover er de fleste overordnet godt tilfredse med evnen til at få økonomien til at løbe rundt.

Lokalkomitéernes suverænt største udfordring handler om at tiltrække nye kræfter til styrelserne, hvilket både alderssammensætningen i styrelserne og komitéernes egne vurderinger af udfordringer er et tydeligt billede på.

Når det gælder komitéernes relationer til de øvrige enheder, er der overordnet en stor tilfredshed med relationerne til de enheder, komitéerne er tilknyttet. Dette på trods af at det konkrete samarbejde er relativt begrænset og desuden varierer betydeligt på tværs af afdelingerne – eksempelvis i forhold til muligheden for at annoncere i afdelingernes programmer. Endelig er der blandt komitéerne en påfaldende stor tilfredshed med organiseringen af Folkeuniversitetet som helhed på trods af den store skepsis i de øvrige dele af organisation, som de tidligere delanalyser har påvist.

Samlet set repræsenterer lokalkomiteerne en helt særlig del af Folkeuniversitetet, som i vid udstrækning både organisatorisk og mentalt er afskåret fra de øvrige dele af organisationen, men som alligevel spiller en central rolle for Folkeuniversitetets lokale forankring.

Opsamlende perspektiver på Folkeuniversitetet

Denne afsluttende del af samler op på rapportens konklusioner gennem en række tematiske diskussioner af Folkeuniversitetets rolle. De følgende temaer vil blive belyst:

- Stor dedikation til kerneopgaven
- Den fragmenterede struktur
- Samarbejde eller konkurrence
- Lokalkomiteerne – i udvikling eller afvikling?
- Folkeuniversitetet i spændingsfeltet mellem stat og civilsamfund
- Folkeuniversitetet i fremtiden

Stor dedikation til kerneopgaven

En væsentlig pointe i undersøgelsens resultater er, at der i alle led af organisationen er en meget stor dedikation til kerneopgaven om at ”udbrede kendskabet til forskningens metoder og resultater”.

Der er udbredt enighed om, at Folkeuniversitetets formål er væsentligt og at det giver nogle unikke muligheder for at få forskningen ud til folket. Der er generelt stor tilfredshed med arbejdet med at udvikle og udbyde aktiviteter.

De mange konflikter og uhensigtsmæssige organisationsstrukturer til trods er der dermed en meget stærk fælles tro på Folkeuniversitetets potentiale. Det gælder såvel i afdelingerne som i komitéerne, men også på ledelsesniveau hvor det senest er blevet ekspliciteret i et værdigrundlag (Folkeuniversitetsnævnet 2015).

På trods af den store enighed om kerneopgavens vigtighed efterlader analysen ingen tvivl om, at der er mange forskellige meninger om, hvordan man bedst griber kerneopgaven an – f.eks. i forhold til om det er bredden eller dybden, der bør prioriteres, og hvilke fag der anses for lødige nok til Folkeuniversitetets regi. Som analysen af den historiske udvikling viser, har disse diskussioner eksisteret siden Folkeuniversitetets spæde start. Derfor vil de næppe høre op, men kan tværtimod ses som en naturlig del af Folkeuniversitetets udvikling og den fortløbende diskussion af, hvordan organisationen bør tilpasse sig samfundsudviklingen.

Ikke mange organisationer med en så opsplittet struktur vil kunne mønstre den samme fælles dedikation til kerneopgaven. Dedikationen udgør objektivt set en fantastisk mulighed for at skabe en mere sammenhængende organisation og et stærkere brand udadtil.

Den fragmenterede struktur

Den fragmenterede organisationsstruktur skaber en lang række udfordringer for Folkeuniversitetet.

For det første er der et stort ressourcespild i forhold til de interne forretningsgange. Organisationens størrelse taget i betragtning er der et væld af beslutningstagere og styrelser på forskellige niveauer, og meget lidt kommunikation og koordination mellem dem. Det betyder blandt andet, at der kun i meget begrænset grad samarbejdes i udviklingen af IT-systemer, hjemmesider, fælles kommunikation mv. Ud over at koste mange ressourcer betyder den manglende koordination, at muligheden for et stærkere nationalt brand undermineres.

For det andet har organisationsstrukturen medført en dekobling mellem driften og beslutningstagerne. Dette er en særlig stor frustration for afdelingerne, hvor det er afdelingsstyrelserne og ikke afdelingslederne selv, som er repræsenteret i ledelsen. Dekoblingen ses også i forhold til regionsstyrelserne, som i lovgivningen er tillagt en meget stor formel magt, men som i praksis spiller en meget begrænset rolle.

For det tredje har den fragmenterede struktur i organisationen stor skyld i, at myter og konflikter får love at trives og forværres, fordi man aldrig møder hinanden og får lejlighed til at arbejde konstruktivt sammen. Hele organisationen er kun forsamlet til landsmøderne hvert tredje år, og for ledernes vedkommende er det to gange årligt, hvilket endda er en fordobling i forhold til tidligere.

En interessant observation i forhold til organisering er, at samtlige informanter – på tværs af de forskellige niveauer i organisationen – ser Folkeuniversitetets nuværende, fragmenterede struktur som problematisk og hæmmende for den samlede organisations virke. Men samtidig er der blandt informanterne ikke de store forhåbninger om, at udfordringerne med organiseringen vil blive løst fremadrettet.

Den fragmenterede struktur kan dermed ses som en fastlåst situation. Dels fordi de mange forskellige interesser og kulturer er med til at holde de eksisterende strukturer på plads. Dels fordi strukturen i vid udstrækning er lovbestemt og derfor ikke lader sig ændre uden politisk engagement udefra.

Den nylige afgørelse fra Kulturministeriet om Folkeuniversitetets juridiske status, der slog fast, at Folkeuniversitetet er én juridisk enhed, er et godt eksempel på den fragmenterede struktur i praksis: Det er vanskeligt at agere som en samlet organisation, når der i en lang periode har været uklarhed om, hvorvidt der reelt var tale om én samlet enhed juridisk set.

Samarbejde eller konkurrence?

Folkeuniversitetets struktur og økonomi er i dag organiseret på en sådan måde, at det ikke er nødvendigt at samarbejde på tværs af enhederne. Tværtimod er der i stedet en indbygget konkurrencesituation i organisationsstrukturen, hvilket er blevet forstærket af ændringerne i universiteternes struktur, som har betydet, at det tidligere geografiske monopol for afdelingernes virksomhed er brudt. Strukturen er dermed medvirkende til, at hvert enkelt led i organisationen i vid udstrækning har valgt at passe sig selv og sine egne aktiviteter. Der mangler incitamenter, strukturer og tradition for samarbejde på tværs af de enkelte led i organisationen.

Analysen tyder på, at de enkelte aktører ikke nødvendigvis føler sig som en del af en større organisation, men at de i vid udstrækning identificerer sig med den del af organisationen, de tilhører. Dels på grund af de store forskelle mellem center og periferi, som giver nogle vidt forskellige betingelser for måden, der kan drives folkeuniversitet på. Dels på grund af de meget begrænsede mødeflader på tværs, hvilket heller ikke virker fordrende for fællesskabsfølelsen i organisationen.

Paradoksalt nok viser analysen samtidigt, at mange aktører i organisationen er eksperter i samarbejde, når det gælder eksterne samarbejdsrelationer. Både afdelinger og komitéer samarbejder på kryds og tværs i forhold til konkrete arrangementer og aktiviteter. Mange lokalkomitéer giver udtryk for, at de gennem samarbejdet med andre lokale aktører opnår en større grad af synlighed og netværk i lokalsamfundet og dermed når ud til nye målgrupper. Samtidigt giver samarbejdet de lokale samarbejdspartnere en unik mulighed for at være medarrangører på forelæsning af høj kvalitet til billige penge.

Denne tendens viser med al tydelighed, at der skal være en mening med samarbejdet for at skabe succesfulde relationer. Begge parter skal opleve et behov og have en følelse af, at man opnår noget ved samarbejdet, som ikke ville være muligt at opnå hver for sig (Thøgersen 2015). Det er samtidig disse forhold, som i vid udstrækning mangler i relationerne mellem de enkelte aktører internt i organisationen.

Her er det dog igen væsentligt at understrege, at samtlige aktører i høj grad identificerer sig med Folkeuniversitetets overordnede formål, hvilket er et godt udgangspunkt for en potentiel styrkelse af samarbejdsrelationerne på tværs i organisationen. Med andre ord er der en fælles sag at mødes om, og flere fælles arrangementer kunne være en mulig vej.

Samtidig er der blandt mange informanter i undersøgelsen et ønske om mere samarbejde og en større grad af fælles fodslag. Samarbejde er også nævnt som et fokuspunkt i det fælles værdigrundlag.

Organisationsstrukturen og den nuværende mødestruktur giver bare vanskelige betingelser for samarbejdet, og derfor vil det højst sandsynligt være nødvendigt med en aktiv indsats og prioritering fra ledelsens side, såfremt der er et ønske om en mere samarbejdende organisation frem for en konkurrenceorganisation.

Lokalkomitéerne – under udvikling eller afvikling?

På baggrund af analysens resultater er det relevant at stille spørgsmålet om, hvorvidt lokalkomitéerne er under udvikling eller afvikling. I den formelle organisationsstruktur spiller komitéerne en stor rolle: De har lige så mange repræsentanter som afdelingerne i Nævnet, og i regionsstyrelserne er pladserne ligeligt fordelt mellem afdelinger og komitéer. Derfor kan man på den ene side sige, at komitéerne har stor formel magt i forhold til deres relative størrelse i den samlede organisation. På den anden side, kan man sige, at komitéernes reelle magt er begrænset i kraft af den begrænsede rolle regionsstyrelserne spiller i organisationens reelle beslutningsprocesser og drift.

Når der ses på antallet af lokalkomitéer, har det været faldende over de senere år, og derudover lider mange under et voksende generationsproblem. Gennemsnitsalderen i lokalkomitéernes styrelser er meget høj, og mange komitéer oplever udfordringer med at tiltrække nye og yngre kræfter til arbejdet. Endelig oplever nogle lokalkomiteer en stigende grad af konkurrence i forhold til de mange øvrige fritidstilbud rundt omkring i lokalsamfundene.

På trods af disse krisetegn peger en række tendenser i den modsatte retning. Der er en meget stor grad af optimisme at spore blandt komitéerne, både når det gælder vurderingen af det fremtidige aktivitetsniveau og de øvrige visioner, der kommer til udtryk i spørgeskemaundersøgelsen. Derudover er det interessant, at komitéernes aktivitetsniveau relativt set ikke er faldet nær så meget som afdelingernes samlede aktivitetsniveau, og selvom antallet af komitéer samlet set har været faldende over de senere år, opstår der stadig jævnlige nye komitéer. Endelig blomstrer det lokale samarbejde, når det gælder komitéernes aktiviteter, og lokalkomitéerne ser dermed ud til at spille en væsentlig rolle for den lokale forankring af Folkeuniversitetets aktiviteter.

Når man ser på analysens resultater samlet set, tegner der sig et billede af, at der fortsat er et levende og visionært lokalt engagement i Folkeuniversitetets lokalkomitéer, og at de har formået at klare sig igennem de organisatoriske omvæltninger med et relativt stabilt aktivitetsniveau.

Der er dog ingen tvivl om, at komitéerne står over for en stor udfordring, når det gælder tiltrækningen af nye kræfter. I den forbindelse er det interessant, at analysen viser et begrænset engagement i organisationen som helhed, når det gælder om at støtte aktivt op om komitéernes arbejde. Hvem har egentlig den overordnede opgave med at få lokalkomitéerne til at trives og udvikle deres virksomhed?

Der er ikke noget led i organisationen, som sætter særligt mange ressourcer af til at støtte komitéernes arbejde. Det sker ikke på landsplan, hvor støtten begrænser sig til en økonomisk starthjælp på 5.000 kroner, og de gør det kun i begrænset og varierende grad i afdelingerne. Eksempelvis varierer det, hvorvidt komitéerne har mulighed for at annoncere i afdelingernes programmer, og hvorvidt de modtager andre former for administrativ støtte. I afdelingerne er vurderingen, at man gør hvad man kan, men at der er begrænsede ressourcer til at servicere komitéerne. Komitéestyrelsen er naturligt nok den instans, som i videst udstrækning søger at støtte op omkring komitéerne – f.eks. i forhold til opstarten af nye komitéer, hvor der også er begrænsede ressourcer til rådighed.

Den begrænsede støtte til komitéerne hænger blandt andet sammen med den måde, støttestrukturen er skruet sammen på. Der er en lang historisk tradition for, at statsstøtten går til driften – i form af honorarer og rejsegodtgørelser – mens der kun er frie midler til udvikling, såfremt hele puljen til drift ikke bliver anvendt.

Dette billede er interessant i en tid, hvor mange andre organisationer – også på det øvrige folkeoplysningsområde – i stadig stigende grad ansætter foreningskonsulenter og igang-

sætter forskellige tiltag relateret til foreningsudvikling. Samtidig er der i samfundet som helhed en meget stor fokus på frivillige og frivilligt arbejde. I Folkeuniversitetet som organisation er det primære fokus imidlertid på den professionelle del og i mindre grad på, hvordan man inspirerer og gør livet lettere for de frivillige. Eksempelvis er der ingen fælles hjemmesideløsninger til komitéerne eller formaliserede muligheder for at få hjælp til udviklingsarbejde.

Det er dog væsentligt at understrege, at undersøgelsen heller ikke tyder på, at lokalkomitéerne i vid udstrækning efterspørger proceshjælp. Der er en påfaldende stor tilfredshed med relationerne til de respektive enheder, selvom omfanget af kontakten mellem parterne er begrænset. Dette kan ses som et udtryk for, at komitéerne også er glade for deres selvstændighed og den frihed, de har til at tilrettelægge deres egne aktiviteter lokalt.

Spørgsmålet er, om denne selvstændighed i stigende grad er under pres?

Senest har afgørelsen fra Kulturministeriet om Folkeuniversitetets juridiske status slået fast, at der er tale om én samlet juridisk enhed, hvilket betyder at komitéernes økonomi også indgår i det samlede billede, og at deres egenkapital potentielt kan komme i spil, såfremt andre dele af organisationen kommer i økonomiske vanskeligheder. Dette synes på den ene side rimeligt, da foreningerne får del i statstilskuddet på samme måde som de øvrige dele af organisationen. På den anden side er det en tanke, som er svær at forene med, at komitéerne traditionelt set er blevet opfattet som selvstændige foreninger med råderet over egen økonomi og formue.

Spørgsmålet om, hvorvidt lokalkomitéerne er under udvikling eller afvikling, er dermed langt fra entydigt. På den ene side tegner analysen et billede af et stort lokalt engagement og et led i organisation, som i større grad end afdelingerne har formået at holde et relativt stabilt aktivitetsniveau over tid. På den anden side tegner analysen også et billede af en organisation, hvor det organisatoriske fokus på komitéernes situation er begrænset. På trods af de stigende generationsudfordringer mange komitéer oplever, er der ikke nogen fælles indsats for at imødegå dette problem på landsplan. I forlængelse af dette er det relevant at stille spørgsmålet om, hvornår Folkeuniversitetet er landsdækkende? Vil det være landsdækkende nok, hvis afdelingerne har satellitter i alle de byer, hvor universiteterne udbyder studier? Eller er komitéerne fortsat helt nødvendige for, at Folkeuniversitetet kan leve op til lovens formål?

I spændingsfeltet mellem stat, marked og civilsamfund

Den samlede analyse giver indtryk af en organisation, som på mange måder befinder sig i et spændingsfelt mellem stat, marked og civilsamfund.

Spændingen i relation til markedet kommer til udtryk ved, at der er mere konkurrence mellem forskellige fritidstilbud i dag, end der har været tidligere, samtidig med at statstilskuddet er blevet beskåret betydeligt. Den øgede konkurrence mærkes både i afdelinger og komitéer, men er særligt tydelig i afdelingerne, som i dag i vid udstrækning drives som en

forretning. På dette punkt adskiller Folkeuniversitetet sig ikke fra mange andre organisationer på kultur- og fritidsområdet.

Spændingen mellem stat og civilsamfund er af en helt anden karakter i Folkeuniversitetet, hvilket eksempelvis kommer til udtryk ved, at der er tale om en lovbestemt organisation, som ikke kan nedlægge sig selv, ligesom organisationsstrukturen er fastsat i loven. Det gælder kun den samlede organisation og ikke de enkelte dele af organisationen. Denne forskel kommer i særlig grad til udtryk i forhold til lokalkomitéerne, som i vid udstrækning lever på samme vilkår, som en hvilken som helst anden lokal forening: De lever, så længe der er nogen, der vil stå for at drive dem, og så længe der er interesse for de tilbud, de udbyder. Den dag, der ikke er ildsjæle og deltagere nok, dør de ud, og så opstår der måske nye komitéer andre steder. Denne særlige struktur, gør at de forskellige dele i organisationen opererer på meget forskellige vilkår og ud fra meget forskellige logikker.

Som en illustration af disse modsætninger internt i organisationen, kan lokalkomitéerne kategoriseres som frivillige organisationer ud fra gængse definitioner af den frivillige sektor (Ibsen & Habermann 2005, 11), mens Folkeuniversitetet i Danmark ikke kan, da det er besluttet ved lov. Selvom det er en nonprofit organisation, vil organisationen falde på det kriterie, der handler om retten til at kunne nedlægge sig selv, hvilket ikke er muligt for lovbestemte organisationer.

Folkeuniversitetet er langt fra den eneste organisation, hvor der er store forskelle på landsorganisationen og lokale organisationer. Typisk er der en større grad af professionalisme i landsorganisationen, mens frivilligheden spiller en betydeligt større rolle på lokalt plan, hvilket i sig selv skaber forskellige betingelser og fokuspunkter. Det, der er specielt for Folkeuniversitetet, er, at der er tale om så grundlæggende organisatoriske forskelle mellem de enkelte niveauer i organisationen, at de i princippet tilhører to forskellige sektorer i samfundet. Ikke desto mindre er der som følge af Kulturministeriets nylige afgørelse tale om én samlet juridisk enhed. Som nævnt er der imidlertid endnu ikke helt klarhed over, hvordan afgørelsen vil blive implementeret, og på hvilken måde man vil håndtere disse spændinger i praksis.

Folkeuniversitetet i fremtiden

Undersøgelsen har vist, at de stærke historiske spor i organisationen på den ene side er en stor styrke. Det kommer blandt andet til udtryk ved den store dedikation til kerneopgaven. På den anden side viser analysen, at de historiske spor kan virke begrænsende i et udviklingsmæssigt perspektiv, hvilket især kommer til udtryk i de fastlåste organisatoriske rammer. Samtidigt understreger begge dele, at en levende debat altid vil være nødvendig i en organisation som Folkeuniversitetet.

Det ligger uden for denne rapports rammer at komme med deciderede anbefalinger. Derfor har dette afsluttende afsnit først og fremmest til formål at pege på nogle centrale dilemmaer, som rapportens resultater kan give anledning til at diskutere i relation til Folkeuniversitetets fremtidige rolle.

Stærk ledelse kontra autonome enheder

Det første punkt handler om det potentielle dilemma, der kan være mellem en stærk ledelse og autonome enheder. Som rapporten har vist, er der blandt mange informanter et ønske om, at Nævnet fremover påtager sig en større politisk og ledelsesmæssig rolle, end det er tilfældet i dag. På den anden side er der også et stort fokus på væsentligheden af autonome afdelinger og komitéer, som selv kan tilpasse deres aktiviteter til de lokale behov og ønsker. Det bliver interessant at se, hvordan Folkeuniversitetet i fremtiden vil balancere disse til dels modstridende ønsker. Ikke mindst i lyset af afgørelsen fra Kulturministeriet om, at Folkeuniversitetet er én juridisk enhed. Derudover bliver det interessant at følge, i hvilken udstrækning det nye visions- og strategipapir vil give anledning til fælles initiativer fra ledelsens side, eller om det vil blive op til de enkelte enheder at udmønte vision og strategi i konkrete handlinger.

Konkurrence kontra samarbejde

Det næste punkt omhandler det omtalte skisma mellem konkurrence og samarbejde i organisationen. Her er det centrale spørgsmål, om det bliver konkurrenceorganisationen eller den samarbejdende organisation, der vinder?

Som analysen har vist, er der en række tegn på, at der er et ønske om mere samarbejde. Dette ses blandt andet i Folkeuniversitetets nye vision og de fælles aktiviteter, der har været i de senere år. Men omvendt viser analysen også, at der ikke er fundet en fælles løsning på, hvordan man skal håndtere den interne konkurrencesituation, som stadig præger organisationen i dag. Dermed hænger dilemmaet også sammen med spørgsmålet om, hvorvidt der bør være en stærkere strategisk ledelse af organisationen til at adressere udfordringerne og skabe bedre rammer for samarbejde.

Dette er desuden et spørgsmål, som ville være interessant at belyse yderligere empirisk. Da det ikke har været muligt at gennemføre deltagerundersøgelser inden for rammerne af denne undersøgelse, er det ikke muligt at afgøre, i hvilket omfang der reelt er kamp om de samme deltagere, eller om de forskellige typer af tilbud tiltrækker forskellige typer af målgrupper. Disse spørgsmål vil kunne belyses empirisk gennem fælles deltagerundersøgelser på tværs af afdelinger og komitéer og på tværs af de enkelte afdelinger.

Aktivitetmæssig bredde kontra dybde

I forlængelse af dette omfatter det næste punkt dilemmaet mellem bredde og dybde i Folkeuniversitetets aktiviteter. Analysen har vist, at denne diskussion ikke er ny, men tværtimod har været til stede siden Folkeuniversitetets etablering. Det grundlæggende spørgsmål er her, om det gælder om at nå ud til så mange deltagere som muligt, eller handler det i højere grad om muligheden for fordybelse?

Ifølge det nye strategipapir er visionen at øge både antallet af deltagere og undervisningstimer år for år. Den reelle udvikling over de senere år er dog gået i retningen af flere deltagere og færre dobbelttimer.

Spørgsmålet er derfor, hvilke strategiske tiltag der skal til for også at øge antallet af aktivitetstimer. Er der et rentabelt marked for flere og mindre hold med rum til fordybelse, eller er der behov for helt nye typer af aktiviteter for at kunne opfylde den fælles dobbelte vision?

Et spørgsmål, som ikke er belyst i denne rapport, er, i hvilken udstrækning Folkeuniversitetets 'møntfod' i form af dobbelttimer af kurser og forelæsninger er en hæmsko for den aktivitetsmæssige udvikling? Eller om den aktivitetsmæssige udvikling fint kan fortsætte inden for de nuværende rammer. Også dette er et spørgsmål, som ville være interessant at se nærmere på i relation til den fremtidige aktivitetsudvikling.

Professionalisme kontra frivillighed

En anden udvikling, der bliver interessant at følge, er samspillet mellem organisationens ansatte og de frivillige. I en tid hvor der i mange andre sammenhænge sættes fokus på samskabelse og nursing af frivillige, er det uafklaret, hvilken rolle komitéerne får at spille i fremtidens Folkeuniversitet.

Diskussionen om autonomi er allerede nævnt ovenfor. Men også organisationens samspil med komitéerne er central i forhold til den vækst, man ønsker. Hvordan hjælper man i fremtiden komitéerne med de udfordringer, de selv har peget på? Det gælder f.eks. manglende ressourcer og et kommende behov for et generationsskifte.

Ligeledes i forhold til relationen mellem afdelinger og komitéer er debatten om, hvordan man fortolker ordet landsdækkende. Igen er det en diskussion, der har fulgt organisationen siden starten, og som er blevet yderligere aktuel med den øgede mobilitet og professionaliseringen af dele af Folkeuniversitetet. Spørgsmålet er her eksempelvis, hvilken form for tilstedeværelse, man ønsker i det såkaldte Vandkantsdanmark. Er mange lokalkomitéer et ønske, eller må det forventes, at folk kører efter oplevelserne i de større byer?

Gradvise ændringer kontra grundlæggende forandringer

Afslutningsvist er der hele det grundlæggende dilemma om, hvorvidt det overhovedet er muligt og hensigtsmæssigt at implementere nye ledelsestiltag og udvikle organisationen inden for de nuværende lovgivningsmæssige og organisatoriske rammer?

Kan der med andre ord gennemføres tilstrækkeligt mange gradvise ændringer inden for den nuværende struktur til at tage højde for de udfordringer, Folkeuniversitetet står over for? Eller er der behov for helt grundlæggende forandringer? I hvert fald er det tvivlsomt, om Folkeuniversitetet ville få sin nuværende struktur, hvis den blev etableret i dag.

Det bliver interessant at se, hvordan Folkeuniversitetet vælger at håndtere disse dilemmaer fremover. Væsentligt er det at understrege, at Folkeuniversitetet på trods af disse dilemmaer og organisatoriske udfordringer fortsat spiller en unik rolle i den danske folkeoplysning. Der er et stort engagement på tværs af afdelinger og komitéer, og på trods af den komplicerede organisation, er der en meget stor dedikation til kerneopgaven. Dermed er der et stærkt fundament at bygge og udvikle det fremtidige Folkeuniversitetet på.

Bilag

Dataindsamlingsprocedure: Komitéundersøgelsen

Spørgeskemaundersøgelsen til Folkeuniversitetets lokalkomitéer blev gennemført i perioden maj-juni 2015. På baggrund af lister på Folkeuniversitetets og enhedernes hjemmesider blev der identificeret i alt 80 aktive lokalkomitéer, som alle fik tilsendt spørgeskemaet. Antallet af komitéer svinger over tid, så derfor er der tale om det billede, der gjorde sig gældende i april 2014.

Undersøgelsen blev gennemført som en elektronisk spørgeskemaundersøgelse, der blev sendt ud til de enkelte komitéer via e-mail. Da undersøgelsen blev afsluttet efter to rykker-runder havde 54 komitéer besvaret spørgeskemaet helt eller delvist, hvilket giver en samlet svarprocent på 68 pct.

To komitéer har besvaret spørgeskemaet delvist, mens de øvrige har besvaret hele skemaet. Heraf skyldes det for den ene komités vedkommende, at der er tale om en helt ny komité, som derfor ikke havde mulighed for at besvare alle spørgsmål

Forud for udsendelsen var rektor for Folkeuniversitetet behjælpelig med at sende information ud til komitéerne om, at spørgeskemaet var på vej. Også Komitéstyrelsens sekretariat har af egen drift sendt opfordringer ud til komitéerne om at besvare spørgeskemaerne. Disse forhold har uden tvivl bidraget positivt til svarprocenten.

Komiteernes besvarelser er statistisk testet for repræsentativitet i forhold til både størrelse (antal aktivitetstimer) og tilknytningsforhold. Resultaterne viser, at besvarelserne fordeler sig meget pænt i forhold til begge disse parametre, og der er dermed ikke nogen systematisk skævhed i data²⁸.

Tabel 28 viser antallet af besvarelser fordelt på de fem enheder.

Tabel 28: Besvarelser fordelt på enheder

	Antal komitéer i alt	Antal besvarelser
Region Hovedstaden	4	2
Region Midtjylland	10	9
Region Nordjylland	11	7
Region Syddanmark	22	15
Komitéstyrelsen	33	21
I alt	80	54

---

²⁸ Tilknytningsforhold: chi-square: 0,868, størrelse: chi-square: 0,680.

Supplerende materiale vedrørende de kvalitative interviews

Tabel 29: Overordnede temaer - interviews afdelinger og komitéer

<p>Generelt om afdelingen/komitéen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deltagere • Aktiviteter/fagudbud • Undervisere • Samarbejdspartnere • Økonomi • Udviklingen over tid • Visioner for fremtiden • Udfordringer og muligheder
<p>Afdelingens/komitéens struktur og organisation</p> <ul style="list-style-type: none"> • Styrelsernes rolle og sammensætning (regionsstyrelse/afdelingsstyrelse/lokalkomitéens styrelse) • Relationer til andre dele af organisationen (ledelsen/afdelinger/lokalkomitéer) • Frivillige og ansatte
<p>Folkeuniversitetet som helhed</p> <ul style="list-style-type: none"> • Syn på Folkeuniversitetets struktur og organisation • Syn på nævnets rolle • Kommunikation (internt/eksternt) • Folkeuniversitetet i fremtiden • Folkeuniversitetets formål/værdier

Note: Temaerne i interviewene blev tilpasset ud fra informanternes position i organisationen. Den ovenstående oversigt udgør de overordnede temaer i interviewene af repræsentanter fra afdelinger og komitéer, som udgør størstedelen af interviewene. Temaer relateret til 'Folkeuniversitetet som helhed' har imidlertid gået igen i samtlige interviews.

Tabel 30: Temaer i kodningen af interviewmaterialet

Folkeuniversitetets aktiviteter	Aktiviteters form	Andre typer af aktiviteter
		Fælles aktiviteter for hele Folkeuniversitetet
		Kurser kontra forelæsninger
		Samarbejde om aktiviteter lokalt
	Aktiviteters indhold og rammer	Lokaler Folkeuniversitetets regler Prisfastsættelse Programrådenes rolle
Folkeuniversitetets deltagere	Primære målgrupper	
	Rekruttering af deltagere	
	Specialaftaler	

Folkeuniversitetets formål og værdier		
Folkeuniversitetets organisering	Afdelingernes rolle	Afdelingernes ansatte
		Forskelle og ligheder mellem afdelinger
		Relationer mellem afdelinger
		Relationen mellem afdelinger og komitéer
		Relationen mellem afdelinger og regionsstyrelser
		Relationer mellem afdelinger og universiteter
	Komitéeernes rolle	Rolle og formål
		Udfordringer
	Komitéstyrelsens rolle	Relationen mellem Komitéstyrelsen og afdelinger
		Relationen mellem Komitéstyrelse og komitéer
		Skærum Mølle
	Nævnets rolle	Nævnets formelle beføjelser
		Nævnets sammensætning
Nævnets udfordringer		
	Facts om organisering og udviklingen i denne	Demokrati
	Folkeuniversitetets samlede organisering	
	Rektors rolle	Holdninger til rektors rolle
		Indholdet i rektors rolle
Synet på fremtidig organisering af FU		
Folkeuniversitetets undervisere	Rekruttering af undervisere	
	Undervisernes karakteristika	
Folkeuniversitetets økonomi	Fordeling af støtte mellem enhederne	
	Rejseregler	
	Økonomiske muligheder	
	Økonomiske udfordringer	
	Andre indtægtskilder	

Supplerende tabeller – Folkeuniversitetet i dag

Tablet 31: Komitéernes maksimale administrationstilskud

Maksimalt beløb	Antal komitéer
0	5
136	2
678	46
1355	13
2710	5
8.131	1
13.551	1

Kilde: Folkeuniversitetets oversigt over fordelingen af administrationstilskud til komitéerne.

Supplerende tabeller – komitéundersøgelsen

Tablet 32: Tilfredshed med relationer til enhed - fordelt på enheder

	Meget utilfreds	Utilfreds	Hverken tilfreds eller utilfreds	Tilfreds	Meget tilfreds	% i alt	Antal i alt
Region Nordjylland	14	0	0	0	86	100	7
Region Midtjylland	0	0	0	56	44	100	9
Region Syddanmark	13	7	0	40	40	100	15
Region Hovedstaden	0	0	0	50	50	100	2
Komitéstyrelsen	5	0	0	40	55	100	20
% i alt	7	2	0	38	53	100	53

Kilde: Komitéundersøgelsen

Tablet 33: Udvikling i aktivitetsniveau – fordelt på tilknytningsforhold

	Nordjylland	Midtjylland	Syddanmark	Hovedstaden	Komitéstyrelsen	% i alt	N i alt
Faldende	14	0	0	0	21	10	5
Uændret	43	56	50	50	26	41	21
Stigende	43	44	50	50	53	49	25
% i alt	100	100	100	100	100	100	51

Kilde: Komitéundersøgelsen

Tabel 34: Andel af aktiviteter i samarbejde med andre – fordelt på aktivitetsniveau

	0-30 timer	30,5-60 timer	Mere end 60 timer	% i alt	N i alt
0-25 %	38	22	80	40	19
26-50 %	12	11	20	13	6
51-75 %	15	33	0	17	8
76-100 %	35	33	0	31	15
I alt	100	99	100	101	48

Kilde: Komitéundersøgelsen

Tabel 35: Gennemsnitlig vurdering af deltagernes alderssammensætning

	Andel i %
Gennemsnitlig andel deltagere under 30 år	4
Gennemsnitlig andel deltagere 30-64 år	47
Gennemsnitlig andel deltagere over 65 år	49
% i alt	100

Kilde: Komitéundersøgelsen. Tabellen viser svarene på spørgsmålsformuleringen: 'Giv et skøn over, hvordan andelen af deltagere fordeler sig på alder, således at tallene summerer til 100 %'. N = 45.

Tabel 36: Gennemsnitlig vurdering af deltagernes uddannelsesmæssige sammensætning

	Andel i %
Gennemsnitlig andel deltagere med grundskole, ungdomsuddannelse eller erhvervsfaglig uddannelse	19
Gennemsnitlig andel deltagere med kort eller mellemlang videregående uddannelse	54
Gennemsnitlig andel deltagere med lang, videregående uddannelse	27
% i alt	100

Kilde: Komitéundersøgelsen. Tabellen viser svarene på spørgsmålsformuleringen: 'Giv et skøn over, hvordan andelen af deltagere fordeler sig på uddannelsesniveau, således at tallene summerer til 100 %'. N = 40.

Tabel 37: Tilfredshed med generel økonomi – fordelt på tilknytningsforhold

	Utilfreds	Hverken tilfreds eller utilfreds	Tilfreds	% i alt	N i alt
Nordjylland	29	14	57	100	7
Midtjylland	0	0	100	100	9
Syddanmark	15	15	70	100	13
Hovedstaden	50	0	50	100	2
Komitéstyrelsen	25	15	60	100	20
N i alt	10	6	35	100	51

Kilde: Komitéundersøgelsen. Kategorien 'Utilfreds' er en sammenlægning af 'meget utilfreds' og 'utilfreds' i spørgeskemaet. Kategorien 'Tilfreds' er en sammenlægning af 'meget tilfreds' og 'tilfreds' i spørgeskemaet.

Tabel 38: Tilfredshed med generel økonomi – fordelt på aktivitetsniveau

	Utilfreds	Hverken tilfreds eller utilfreds	Tilfreds	% i alt	N i alt
0-30 timer	22	11	67	100	37
30,5-60 timer	22	11	67	100	9
Mere end 60 timer	0	20	80	100	5
I alt	20	12	68	100	51

Kilde: Komitéundersøgelsen. Kategorien 'Utilfreds' er en sammenlægning af 'meget utilfreds' og 'utilfreds' i spørgeskemaet. Kategorien 'Tilfreds' er en sammenlægning af 'meget tilfreds' og 'tilfreds' i spørgeskemaet.

Litteraturliste

Albeck, Gustav (1984). Universitet og Folk. Bidrag til den folkelige universitetsundervisnings historie i Danmark med et udblik til Folkeuniversiteterne i Norge og Sverige. København: Gyldendal.

Eigaard, Søren (1987). Aftenskolens historie i Danmark – folkeoplysning i 200 år. København: Dansk folkeoplysnings Samråd.

Eigaard, Søren (2001). Folkeuniversitetet, Bogens Verden. Tidsskrift for litteratur og kultur, 2001/3.

Eigaard, Søren (2002). 'Verdens bedste fritidslov' i Eigaard, Søren (red.): Velfærd og folkeoplysning, s. 69-78. Odense: Odense Universitetsforlag.

Ernst & Young (2015): Folkeuniversiteterne i Danmark, Forhold til drøftelse, herunder nøgletal mv., 24. marts 2015

Laub, Trygve Buch (2012). Fremtidens frivillige foreningsliv i idrætten. København: Idrættens Analyseinstitut.

Mortensen, Astrid Bjørg & Bent Nicolaisen (2009): Evaluering af Folkeuniversitetets struktur. Trinskjær & Co.

Persson, Bjørn Tell (1998). "Alle have Adgang" – folkeuniversitetsvirksomheden i København gennem 100 år. Folkeuniversitetet i København.

Thøgersen, Malene (2015). Tværgående samarbejde blandt folkeoplysningens aktører. Aarhus: Videncenter for Folkeoplysning.

Undervisningsministeriet 1999: Folkeoplysningen i tal: <http://pub.uvm.dk/1999/folital/10.htm>

Vejleskov, H., Olesen, J.E., Mejer, J. (1998). Folkeuniversitetet – glimt fra tiden 1898-1998. Danmarks Pædagogiske Bibliotek.

Empirisk materiale

Afdelingernes kursusprogrammer (2014-2015)

Kursusprogrammer for udvalgte lokalkomitéer (2014-2015)

Finanslovsdatabasen (oversigt over statstilskud til Folkeuniversitetet)

Oversigt over fordelingen af administrationstilskud til komitéerne (Folkeuniversitetet i Danmark)

Oversigter over aktivitetstimer og deltagertal for Folkeuniversitetet (2004-2014) (Folkeuniversitetet i Danmark)

Oversigt over finanslovsbevillinger til folkeoplysning (konto 21543120), stillet til rådighed af Kulturstyrelsen.

Årsregnskaber for Folkeuniversitetet i Danmark (2004-2014)

Årsregnskaber for enhederne (2014)

Øvrigt materiale

Bekendtgørelse om Folkeuniversitetet, BEK nr. 907 af 13/11/2003, gældende.

Bekendtgørelse om ændring af lov om Folkeuniversitet, BEK nr. 677 af 30/06/2005, gældende.

Folkeoplysningsloven LBK nr. 854 af 11/07/2011, gældende.

Folketingets Kulturudvalg (2014) Kulturudvalget, Alm. del 2013-14: "Misbrug af statslige midler i Folkeuniversitetet" Bilag, (7.4.2014)

Folkeuniversitetets nyhedsbrev (december 2013)

Folkeuniversitetets nyhedsbrev (februar 2015)

Folkeuniversitetet i København – forslag til ny struktur (maj 2014)

Folkeuniversitetets værdier og strategi (februar 2015), Folkeuniversitetet i Danmark

Høringssvar fra Folkeuniversitetsnævnet til forslag til Lov om ændring af lov om støtte til folkeoplysende voksenundervisning, frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde og daghøjskoler samt om Folkeuniversitetet (6. april 2011)

Komitéstyrelsen (2014): Guide til Folkeuniversitetets Komitéstyrelse. www.fuko.dk

Kulturministeriet (2014): Afgørelse om Folkeuniversitetets juridiske status

Kulturstyrelsen 2014: Folkeuniversitetets rejseregler (23. september 2014)

Referat fra Folkeuniversitetsnævnsmøde (1. april 2011)

Referat fra Folkeuniversitetsnævnsmøde (23. september 2011)

Referat fra Folkeuniversitetsnævnsmøde (8.4.2015)

Referat fra Komitéstyrelsens årsmøde (10.5.2015)

Stillingsbeskrivelse for Folkeuniversitetsrektor

Hjemmesider

University of Oxford: <http://www.conted.ox.ac.uk/about/history/index.php>

Folkeuniversitetet i Aalborg: <http://www.fuaalborg.dk/>

Folkeuniversitetet i Aarhus: <http://fuau.dk/>

Folkeuniversitetet i Danmark www.folkeuniversitetet.dk

Folkeuniversitetet i Odense: <http://fuodense.dk/odense/>

Folkeuniversitetet i København: <http://www.fukbh.dk/>

Folkeuniversitetets Komitéstyrelse: www.fuko.dk

Folkeuniversitetscentret Skærum Mølles historie:

http://www.skaerum.dk/index.php?option=com_content&view=article&id=15&Itemid=17

Videncenter
for Folkeoplysning